

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

ЧАСОПИС ЗА КОМУНАЛНО-СОЦИЈАЛНИ, ПРИВРЕДНИ И КУЛТУРНИ ЖИВОТ БЕОГРАДА

Број 9 Година LVI	Редакциони одбор МИЛОРАД СИМОВИЋ, Д-Р ДУШАН КАЛАНОВИЋ, ЖИВАН РАНКОВИЋ Уредник Б У Р О Б А Њ А Ц	Септембар 1938 године
----------------------	---	--------------------------

САДРЖАЈ

Чланци и студије:

Шести септембар (Свечана прослава Рођендана Њ. В. Краља Петра II) . . .	585
Његово Величанство Краљ Петар II (Поводом 16 Рођендана) — Живан Ранковић	591
II Београдски јесењи међународни сајам узорака — Д-р Стеван Поповић . . .	593
IX Балканске лакоатлетске игре у Београду — Љубомир Вукадиновић . . .	602
Социјално старање у разним земљама	607
О заштити школске деце од дифтерије у Београду — Д-р Милош Бајшански .	612

Књижевни додатак:

Библиотеке и музеји великих градова (Венеција и Фиренца) — Д-р Марија Илић-Агапов	614
Пилот-потпоручник Кнап брани Београд (Новела из београдског живота — награђена на књижевном конкурс Градског поглаварства Београд) — Живорад Вукосављевић	628
Тринаести ред (крај) — Душан Стевовић-Јазмин	634

Прилози за историју Београда:

Прастари Сигиндунум и његови народи — Радивоје К. Новаковић	641
Општинска самоуправа у Београду у доба заснивања 1839 до 1845 год. — Драг. Ј. Ранковић	647

Друштвена хроника:

Прослава Краљевог Рођендана у Београду	650
Београд је срдечно дочекао француске ратнике са Солунског фронта	663
Посета лорда Џорџа Лансбери-а Београду	665
Бивши француски министар трговине и индустрије г. Пол Бастид посетио је Београд, да отвори Француску изложбу на сајму	666
Нови градски већници	666
XI међународни конгрес за историју медицине	667

Привредна хроника:

Нова Државна ковница за израду металног новца	670
Међународна конференција за слатководно рибарство у Београду	671

Социјална хроника:

У Београду се све више побољшавају услови за развој деце	672
Слава хуманог друштва „Добро срце“	673

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Правна хроника:

Одлуке Државног савета — Љуб. Ж. Јевтић 674

Некролог:

† Стеван Хакман 677

Приватни огласи

Слика на корицама: **Светлосни украси на Теразијама за време Рођендана
Њ. В. Краља Петра II.**

Београдске општинске новине

Излазе једанпут месечно као часопис, и једанпут недељно као службени орган Градског поглаварства Београд.
Претплата: годишње 150'—, полугодишње 80'— динара. Поједини број 10'— дин.
Цена огласа: Цела страна 800'—, пола стране 500'—, четврт стране 300'— дин. Огласи на корицама 500/0 скупљи
Чефовни рачун код Поштанске штедионице бр. 54,300
Уредништво и администрација: Книгиње Љубице 1/II — телефон 26-242.
Уредник прима сваког радног дана од 9-13 часова — Рукописи се не враћају.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

Бр. 9

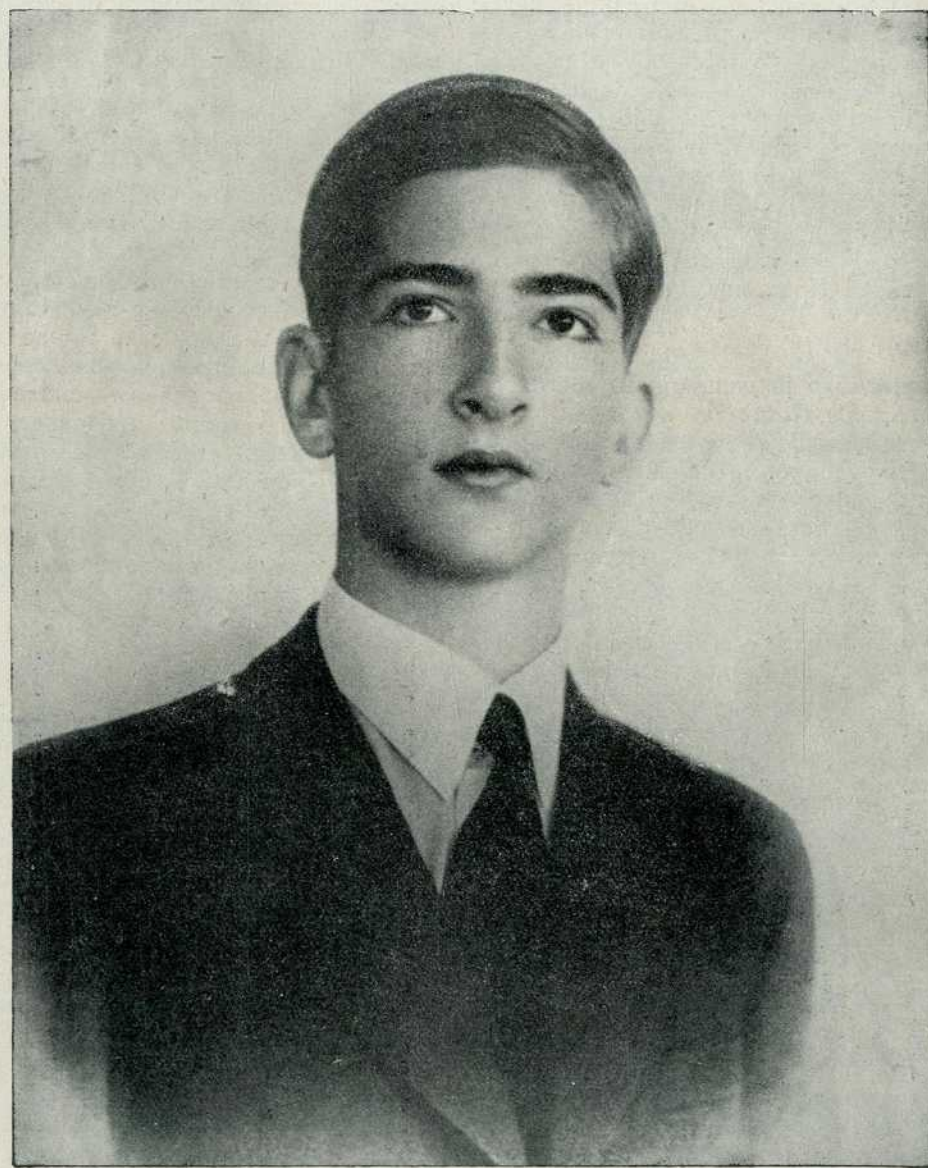
1938

Чланци и студије

ШЕСТИ СЕПТЕМБАР

СВЕЧАНА ПРОСЛАВА РОЂЕНДАНА ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА ПЕТРА II

Ретроспективан, историјски поглед даје увек довољно доказа о традиционалном, трајном и биле су увек тесно, интимно везане за његове вође, царе и краљеве, који су опевани у на-

Његово Величанство Краљ Петар II

непоколебљивом монархистичном осећању нашега народа. Његова судбина и његова историја родној поезији, који су били народни владоци, и који су то остали кроз многобројне перипе-

тије једне од најбурнијих и најнеобичнијих националних историја.

Ослобођена и уједињена Југославија такође је постала заједничким и несаломљивим напорима народа и његове славом увенчане династије Карађорђевића, око које се, у данима искушења и славе, једнодушно и са одушевљењем прикупљао цео наш народ.

Шести септембар ове године, дан рођења Краља Петра II, показао је још једанпут и на најсјајнији начин неограничену љубав Београђана према Краљу и Династији. Та љубав је била спонтана, и топлија у тренутку када се навршава двадесет година државнога живота Југославије. Млади Краљ је носиоца и симбол наших нада и наше вере у срећну будућност Отаџбине.

Не само Београдска општина него и сви Београђани без разлике пола, узраста, професије желели су да Шести септембар ове године одушевљеније, достојанственије и свечаније посведочи народну љубав и верност младоме праунуку великога Војда Карађорђа, који је пре тринаест и по деценија запалио прву буктињу ослобођења нашега народа и ударио темеље нашој данас пространој и лепој Отаџбини.

Неколико дана пред ову свечаност Претседник Београдске општине г. Влада Илић упутио је проглас грађанима Престонице који гласи:

БЕОГРАЂАНИ!

Шести септембар је дан рођења Његовог Величанства Краља Петра II.

Увек веран узвишеној династији бесмртнога Војда Карађорђа, са којом је наш народ ишао историјским путем славе и величине, Београд ће прославити тај дан, манифестујући своју непоколебљиву љубав и оданост према младоме Краљу.

По утврђеном програму, у очи Краљевог рођендана, 5 септембра у 19 часова, одржаће се свечана седница Градскога већа у присуству претставника свих националних, културних, просветних, хуманих и других организација и удружења. У 20 часова истога дана топовским пуцњима ће се објавити полазак образоване импозантне поворке која ће, са запаљеним буктињама, проћи Београдом од Калемегдана до трга Славије.

Шести септембар ће бити дан народне радости. Таласи одушевљења ће показати тога дана моралну снагу народа окупљеног око младога Краља. Величанствени реви трупа приказаће снагу наше војске, наше узданице. Сви редови нашега друштва, дајући израза својој радости, биће уздигнути надом и вером у најлепшу будућност отаџбине под скиптром Петра II Карађорђевића.

ГРАЂАНИ И ГРАЂАНКЕ!

Ваша срца ће 5 и 6 септембра закуцати живље и веселије.

Окитите тих дана своје домове државним заставама, осветлите их и украсите.

У овом значајном и свечаном тренутку нека се из ваших густих редова пренесе до последњих села наше земље, и нека у сваком срцу одјекне једнодушни, одушевљени и моћни узвик београдског грађанства:

ЖИВЕО КРАЉ ПЕТАР II!

1 септембра 1938 г.
Београд.

Претседник
Општине града Београда

ВЛАДА ИЛИЋ

Апел свога Претседника београдско грађанство је дочекало отворена и радосна срца.

Уочи Шестога септембра Београд је добио нов, неочекивани, сјајан изглед. Цео град, од историјског центра, Теразија, па до најудаљенијих предграђа заблестао је уочи тога празника чаробном светлошћу. Четири импозантна стуба у теразијским скверовима украшена блиставим крунама и живим ватрама на врху симболизирали су достојанствено и одушевљено расположење Престонице. Сваки прозор великога града био је осветљен. Јавне зграде и значајнији објекти блистали су у пријатној светлости: Скупштина, цркве, Градско поглаварство, Берза, мост Краља Александра I, Сајмиште, Команда ваздухопловства, школе, надлештва. Гирланде сијалица у бојама државне и народне тробојке опасивале су цео град, низале се улицама и у читавим, укусно израђеним мрежама и сплетовима покривале тргове и паркове, обасјавајући их дискретном светлошћу. Сви трговачки излози у граду били су раскошно осветљени и украшени Краљевим сликама и зеленилом. Многобројни Краљеви монограми и натписи треперили су у светлости на трговима, великим зградама, улазима у паркове.

Безбројне заставе лепршале су се са свих београдских кућа, трамваја, аутобуса, аутомобила, са бродова и чамаца на Сави и Дунаву.

Најразноврснији и најраскошнији светлосни ефекти изведени су на Теразијама и на Калемегдану. Теразије су блистале у светлосним украсима. Од раскрснице код „Лондона“ па до Кнез Михајлове улице пружале су се, поврх зелених дрвореда, гирланде сијалица у бојама тробојке. На теразијском тргу су ове гирланде умножене и изукрштале су цео Трг. На средини Теразија раскошан водоскок обасјан многобројним рефлекторима, бацао је увис плаве млазеве воде, која се распрскавала у ситне капљице и падала обасјана рефлекторима, као чаробна киша на земљу.

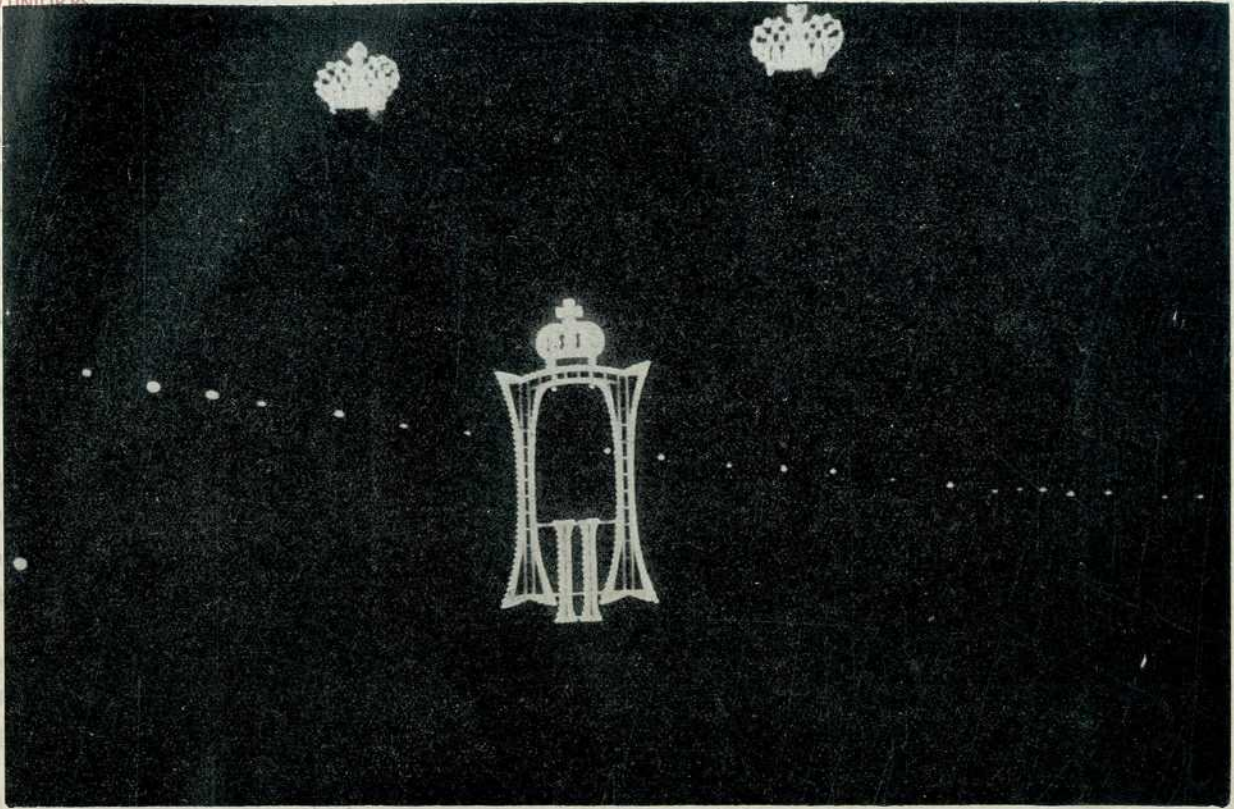
Улаз на теразиску терасу привлачио је особиту пажњу: увис су се дизала два висока четвртаста стуба, на којима су блистале дивне краљевске круне израђене од сијалица, а између стубова је пламтео у сијалицама велики раскошно израђен Краљев монограм („П II“ са краљевском круном).

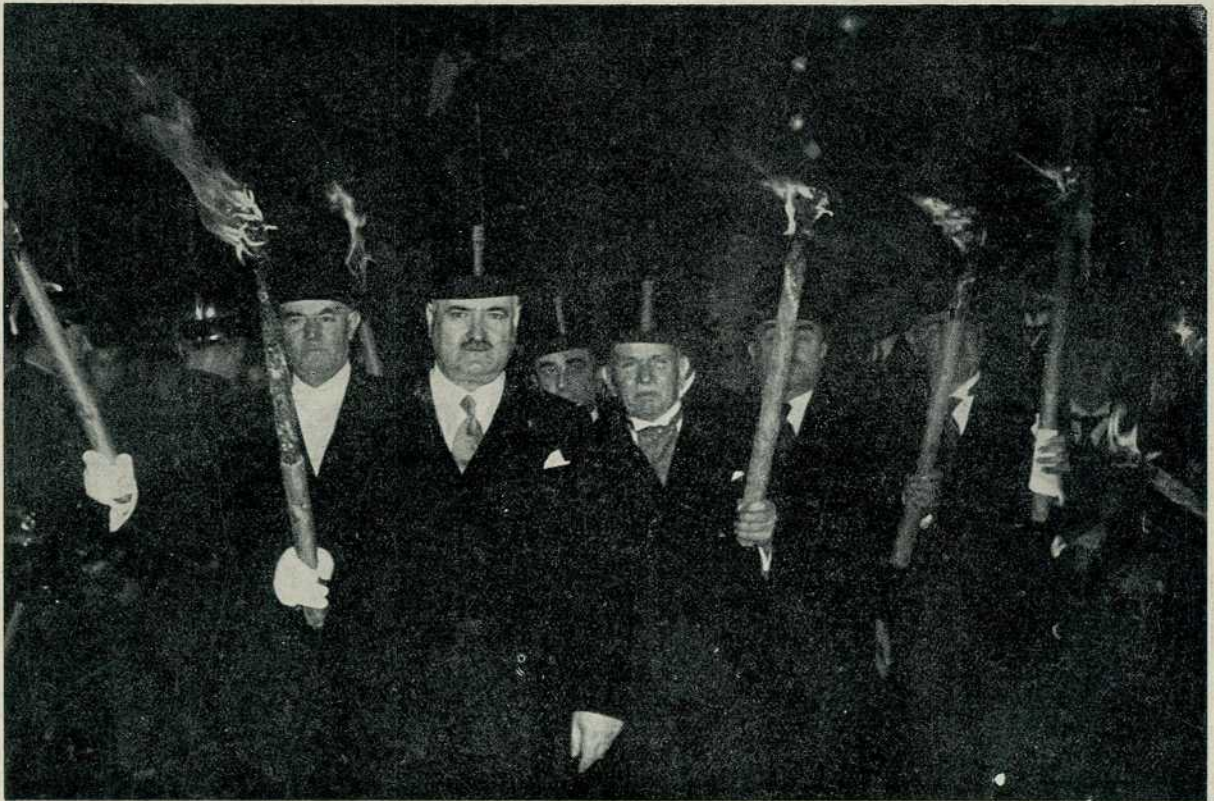
www.uniljub.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

Монограм Њ. В. Краља Петра II и стубови са краљевским крунама на теразијској тераси

Претседник Општине г. Влада Илић, градски већници и остали учесници на свечаној седници, при излазу из општинске зграде примају бакље

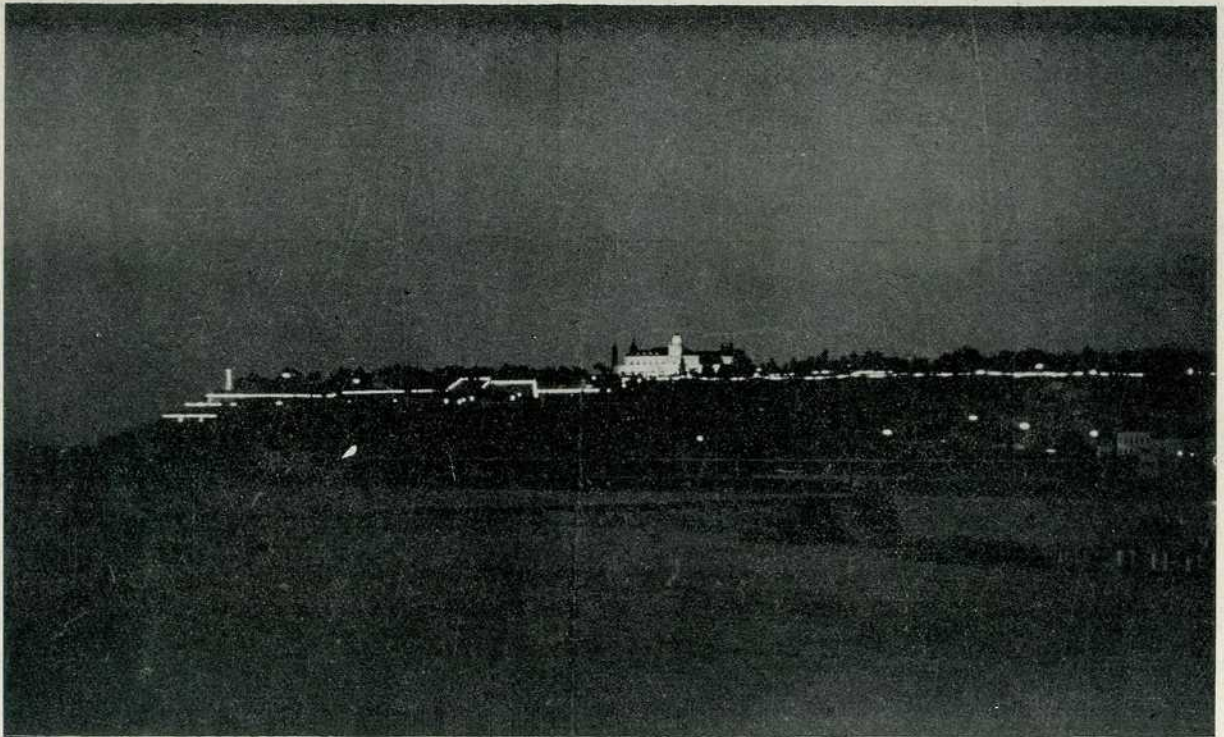
Калемегдан је тих вечери блистао необичном лепотом. Главни улаз на Калемегдан из улице Кнеза Михајла био је украшен натписом

„Ж И В Е О К Р А Љ Ы“

израђеним крупним словима од сијалица. Иза тог натписа — два дивна Краљева монограма од тробојних сијалица. Мало позади, кад се уђе у парк, и на десном и на левом пропланку, по један мањи Краљев монограм, осветљен белом светлошћу, чији се извор не види. Рефлектори, заплетени у зелене крошње дрвећа, распоређени по главним деловима парка, обасјавали су цело шеталиште. Главни простор, око „Рибара“ и споменика захвалности Француској, илuminисан је густим венцима сијалица у разним бојама, највише у бојама тробојке. Из грања дрвећа електрични лампиони просипају благу црвенкасту светлост. Из „Рибареве“ змије шикља увис јак млаз воде, кроз који се, од прелома електричне светлости, просијава дуга.

Споменик захвалности Француској дискретно обасјан рефлекторима. Средњовековни замак

Земуну, где је ванредно лепо осветљена зграда Команде ваздухопловства и кула Сибињанин Јанка, а са аеродрома блиста велик Краљев монограм? Чаробном пејзажу на Сави, — где је мост Краља Александра сав обасјан венцима сијалица, а испод моста богат водоскок (конструисан на шлепу са електричним моторима, који бацају у вис седам моћних млазева савске воде, осветљених јаким рефлекторима) дочарава слику дивног гајзера; где централна кула на Сајмишту са својим осветљењем црвенкастожуте и плавкасто-зелене боје, са Краљевим монограмом од белих сијалица на свом врху, у овом мору светлости изгледа још лепша но обично; где обале Саве, све до ушћа у Дунав, горе венцима разнобојних сијалица; где лађе, шлепови и чамци употпуњавају својим осветљењем чаробну слику венецијанске ноћи? Или треба зауставити око на Сењаку и Топчидеру, куда нас магијском снагом привлаче романтично обасјане цркве и школе, и у безброју разасуте сијалице по вилама, баштама, улицама, шумама?

Горњи Град и калемегданска тераса — ноћу — за време Краљевог рођендана

Географског института купа се у жућкастој на триумовој светлости, као у јакој месечини. Цела тврђава Горњег града обухваћена венцем сијалица. И споредније стазе на великом Калемегдану осветљене су бар по једном гирландом сијалица, у разним објама.

Са високих тераса Калемегдана пуцају пред очима на све стране необични видици: Светлосни украси, у разним уметничким комбинацијама, блистају кроз тамну ноћ из свих крајева Престонице. Не зна човек чему више да се диви:

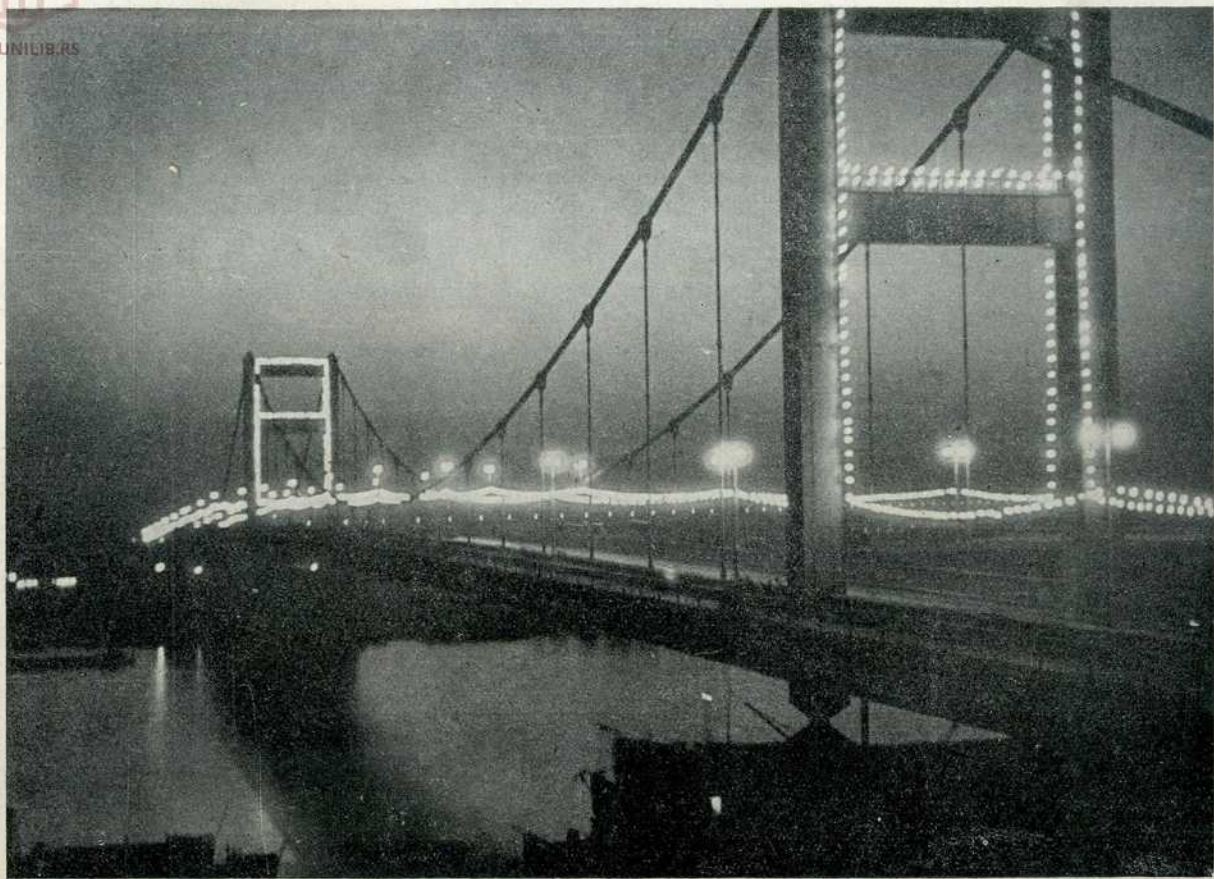
Главна општинска зграда у Узун-Мирковој улици блистала је исто тако богатим и укуским светлосним украсима. На средњем прозору, на кабинету Претседника општине, ванредно леп Краљев монограм од сијалица у бојама државне заставе. На суседним прозорима, десно и лево од монограма, по један рељефно израђен грб града Београда, у бојама, осветљен изнутра сијалицама. Сваки детаљ грба био је истакнут и диференциран, тако да се видело колико овај грб симболизује Београд у свој његовој

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Мост Краља Александра I осветљен за Краљев рођендан

Чело бакљаде, са претседником г. Владом Илићем, полази од Калемегдана

разноликости: његове реке, куле, капије, тврђаве и његово зеленило.

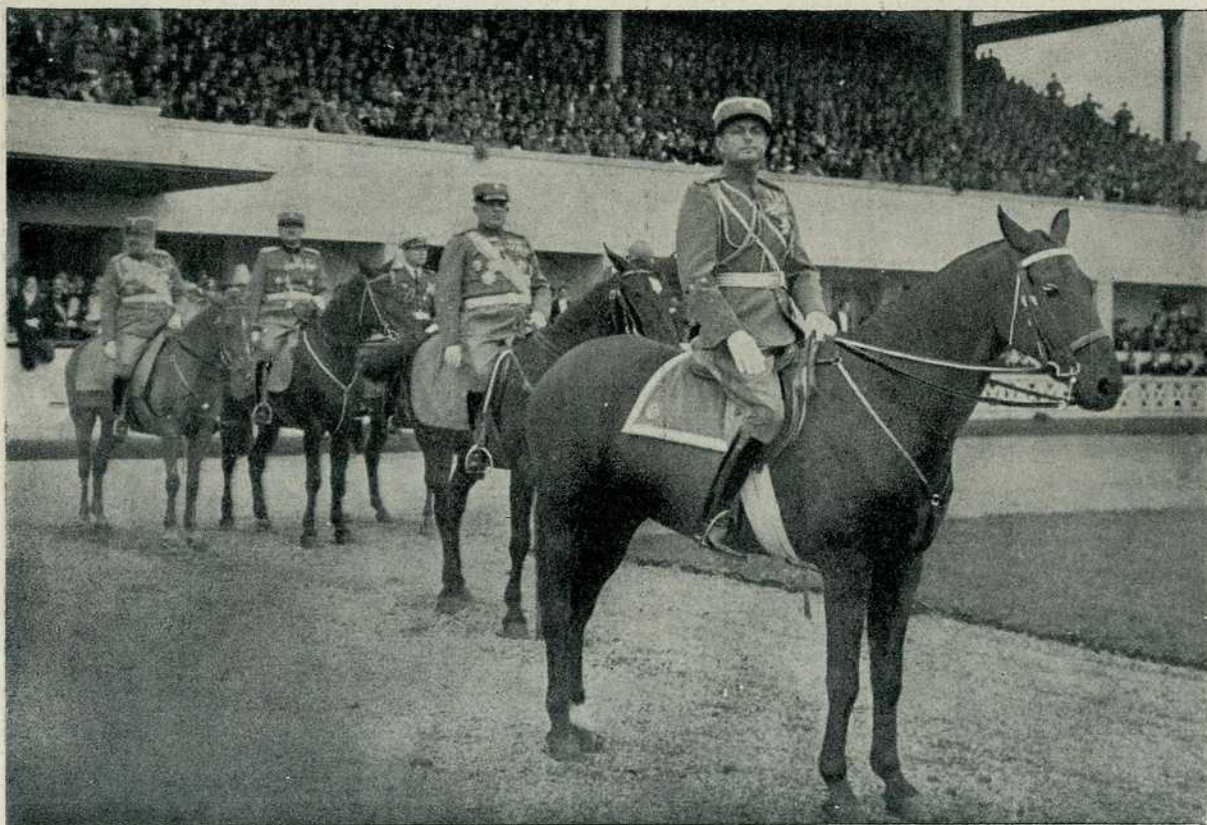
Главна капија општинске зграде била је окићена зеленим венцем од четинара, из кога се спуштају гроздови плавих, белих и црвених округлих малих сијалица, које су правиле тробојку. Испред капије, десно и лево, два лепа витка ловорова дрвета, из чијег зеленила пробија светлост плавих, белих и црвених сијалица. На прозорима око капије државни грбови са по три државне заставице. Венци сијалица обавијају целу фасаду зграде и допуњују поменуте светлосне ефекте.

Преко пута од општинске зграде богато украшен и осветљен излог радње Филипс, са великим Краљевим монограмом од неон цеви и округлих сијалица. Зграда Берзе осветљена рефлекторима. Коларчев народни универзитет украшен светлим Краљевим монограмом, прозори илуминисани свећама. Све околне зграде на Краљевом тргу обасјане сијалицама, а неке и свећама на прозорима. Зграде до Калемегдана исто тако. Међу њима се нарочито исти-

Краљевог рођендана тераса овога хотела била је осветљена свуда околу живим ватрама.

Никада на београдским улицама није било толико света као петог септембра увече и целог дана Шестог септембра до у касну ноћ. И Београђани и становници београдске околине осетили су потребу да тог дана манифестују своју личну и националну радост. Људи, жене, деца, празнично одевени, провели су те дане у заједничком расположењу и одушевљењу за младога Краља.

Кад се после свечане седнице у 20 часова Градско веће са Претседником г. Владом Илићем на челу појавило са запаљеним буктињама, таласи огромне уређене поворке свих организација, друштава, грађанства, са музикама, заставама, факљама прошли су од Калемегдана до „Славије“ кроз непрегледне масе Београђана, који су клицали Његовом Величанству Краљу Петру II, понети националним поносом, вером у будућност и моралну снагу нашег народа, несаломљивом верношћу и одушевљењем према младоме Краљу, нашој заједничкој узданици.

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, са пратњом, на ревиу трупа

цала зграда хотела „Српски краљ“, са светлом круном више врата, са великим блиставим Краљевим монограмом, великим државним грбом од срме, државним заставама, као и заставама држава чији су делегати баш тада учествовали на међународном медицинском конгресу. Уочи

Служба у свима храмовима за дуг живот и срећу Његова Величанства Краља Петра II, величанствени реви трупа на Бањици, народно весеље у свима парковима Престонице, учинили су да је Шести септембар давао утисак великога и сјајнога народнога празника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Његово Величанство Краљ Петар II

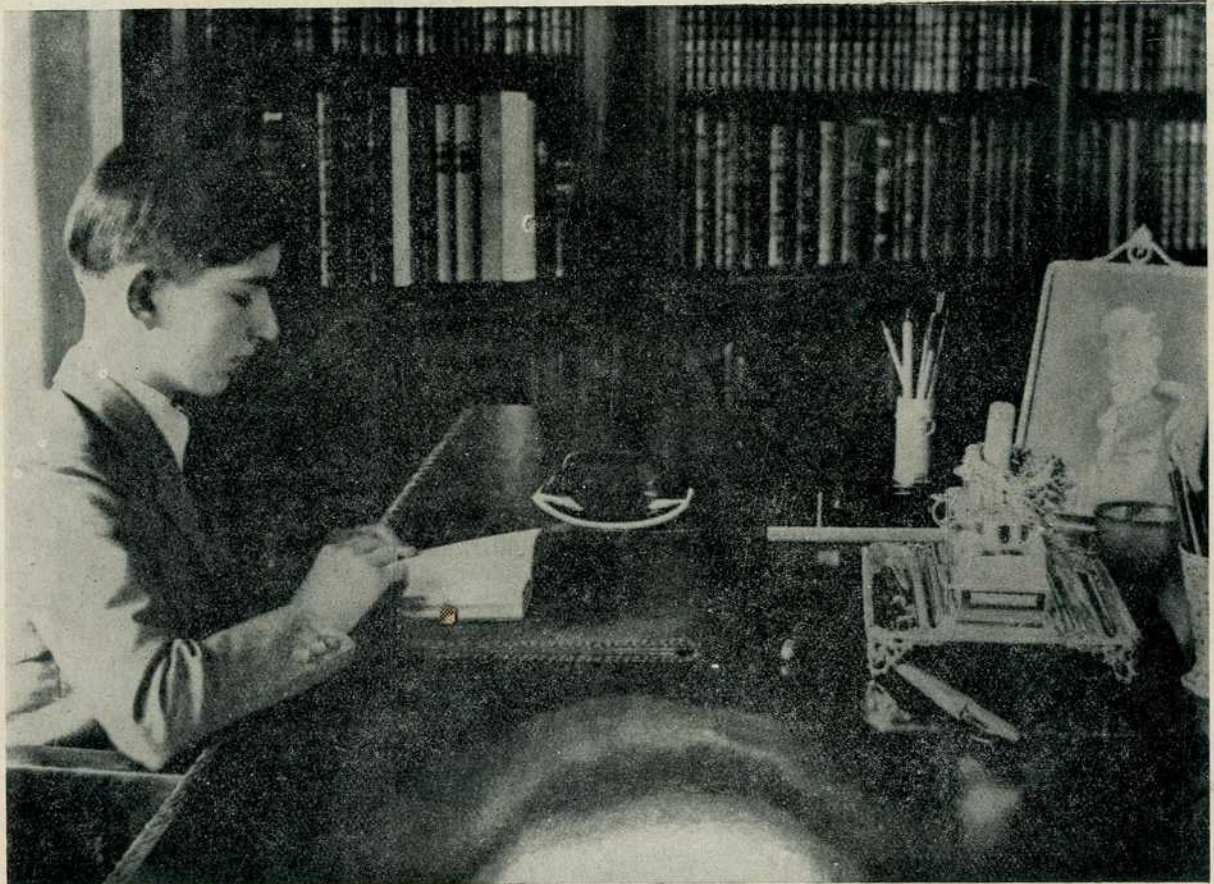
— Поводом 16 Рођендана —

Његово Величанство Краљ Петар II, дични и млади Краљ Краљевине Југославије навршио је 6 септембра 1938 год. 15 година живота.

6 септембар је дан среће и радости Краљевине Југославије и свих Југословена. Тај дан, не само да радосно узбуђује младога Краља, не само да освежава наду узвишене Краљице-Мајке Марије, не само да поткрепљује у раду Краљевског најважнијег помагача и васпитача Кнеза-Намесника Павла и цео Краљевски Дом, него то је дан славља целокупнога Југословенскога на-

у што јачој и бољој привржености Дому Карађорђевића, те да код свих Југословена буде укореена вера: Да уз Краља и са Краљем Петром II имамо и можемо постићи у будућности најлепши успех и најбољу срећу у свима пословима Отаџбине и свих Југословена; — Да сакупљени око Краља Петра II будемо и останемо највернији чувари Краљевине Југославије, тако тешко и скупо извојеване и створене.

Његово Величанство Краљ Петар II, узданица и понос Краљевине Југославије и свега југосло-

Њ. В. Краљ Петар II у Своме кабинету за рад

рода — свих Срба, свих Хрвата и свих Словенаца, у границама и ван граница Краљевине Југославије.

6 септембар је свечан дан за све Југословене. То је дан, који треба да буде посвећен љубави и оданости Краљу и Отаџбини, који треба да напаја, освежава и покреће све Југословене

венскога народа, на дан 6 септембра 1938 год. прославио је свој четврти Рођендан од како је чудним случајем тешка судбина одлучила да још као дечко прими и понесе Краљевску круну — круну, коју је по милости Божјој и вољи Народа Краљевине Југославије преузео иза Свога оца-Краља Витеза, Краља Мученика.

Његово Величанство Краљ Петар II, — уз изванредно старање племените Краљице-Мајке Марије, помоћ и ободравање неуморнога Му стрица Кнеза-Намесника Павла, — посветио се, са највећим интензитетом спреми и образовању, које је потребно Суверену, Владаоцу велике земље — земље, која за своју величину има да је захвална мудрој управи Дома Карађорђевића и патриотизму њених поданика:

Као ђак, по свима извештајима Његових најближих предавача и помагача, показује у свима предметима разумевање и жељу за разумевање, оштроумност, схватљивост, тежњу и марљивост да уђе у подробности.

Као младић, који већ улази у 16-у годину живота истиче се по свему, где се опажа: ведрина, бујност уз пријатну спољашност и дивне ознаке нежности и финога такта.

Његово Величанство Краљ Петар II, тај дивни плави младић, чије очи са толико топлоте гледају све око Себе, код кога се у свакој речи види благородство и осећа несребичност и жеља да свакоме помогне у Своме животу и раду, доцније као човек, има да иде већ добрим и опробаним путем живота и рада Својих Славних Предака: Свога легендарнога Прапрадеде Војда Карађорђа, који је онако смело и мушки отпочео Ослобођење; Свога чувенога Деде Краља Петра I Великога Ослободиоца, који је са онолико тешкоћа продужио и вршио дело Ослобођења и Уједињења; и Свога племенитог Оца, Витешкога Краља Александра I Ујединитеља, који је за добро Отаџбине и Југословена, поред 1 милион и пет стотина жртава најбољих Југословена и Себе жртвовао.

Кроз кратко време млади Краљ Петар II (1941 године по Земаљском Уставу) има да преузме и Своје велике тешке и деликатне дужности. Зато је човечанска дужност, као грађана, свих Југословена, у границама и ван граница Кра-

љевине Југославије, поданичка часна обавеза свих који живе у Краљевини Југославији: да уложе све своје моралне, умне а и физичке и материјалне снаге, да сви удруже све своје конструктивне чиниоце, да ангажују све своје напоре, те да Његово Величанство Краљ Петар II прими у Своје младе и бујне руке снажну и напредну Краљевину Југославију са формираним и коначно утврђеним не само државним, већ и духовним јединством југословенскога народа. Југословенска Краљевска влада, којој стоји на челу већ опробани државник г. д-р Милан М. Стојадиновић уз мудро и хладнокрвно дириговање Кнеза-Намесника Павла, довољна су гаранција и Његовом Величанству Краљу Петру II и свему Југословенском народу, да је Краљевина Југославија у сигурним и ваљаним рукама и ако нас памет сачува може се ведрим погледом очекивати још боља и срећнија будућност.

Његово Величанство Краљ Петар II понос је и дика свих Југословена у и ван граница Краљевине Југославије. Он је у исто време и главна снага свих Југословена. Он је покретач, мотор и ујединитељ свих племенитих стремљења свега Југословенскога народа, кога треба сви да помажу, јер тиме помажу себи.

Његово Величанство Краљ Петар II са уласком у 16-у годину живота нека види и чује свуда радост и поклич сливен у један глас:

— „Нека живи и нека се срећно развија Његово Величанство Краљ Петар II у топломе загрљају савршене Краљице-Мајке Марије, под окриљем буднога Му стрица Кнеза-Намесника Павла и уз помоћ целог Југословенскога народа!“

— „Нека напредује и цвета Краљевина Југославија!“

— „Нека живи цео Југословенски народ!“

Живан Ранковић

Краљев дворца на Дедињу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

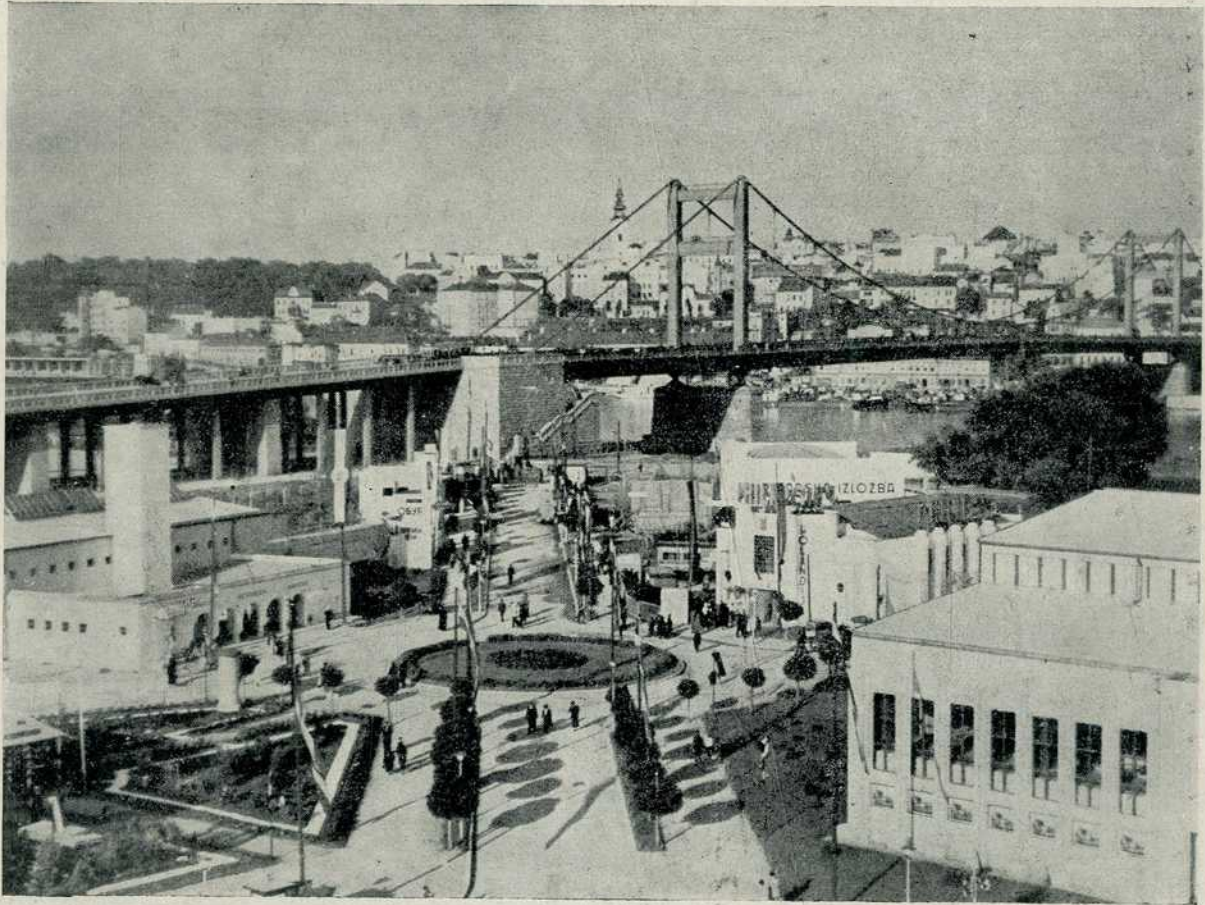
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

II Београдски јесењи међународни сајам узорака (9—19 септембра 1938)

Сада пошто је протекла година дана од како је, благодарећи издашној помоћи и сарадњи Општинске управе, изграђено Београдско сајмиште, можемо мирне душе рећи да се је Београдски сајам афирмирао.

Његова изградња, први кораци, били су тако брзи да се и нама који смо преживљавали прве

пом тековином. Београђанима је већ ушло у навик да бар два пута годишње проведу неко време у овој зачараној међународној вароши и да у њој виде новости у производњи света и осете напредак науке и технике. Када би их неко сада лишио сајмишта, Београђани би осетили велику празнину. То је најбољи доказ како је

Београдско сајмиште

тренутке и цео његов ход чини да је од почетка — мочварног земљишта — до данашње лепе, илуминиране вароши која је дала већ многобројне значајне приредбе — прошао читав низ година. Међутим, све се је то одиграло за цигло једну годину дана. Афирмирање Београдског сајма је било брзо али и потпуно.

Београд се је већ сродно са овом својом ле-

брзо сајам успео да се учини блиским, неопходним.

Није он ушао само у навике Београђана. Унутрашњост земље је исто тако осетила значај Београдског сајма. Нарочито Војводина и Босна. Не само да су пуни возови доводили посетиоце сајма из свих крајева земље, него су читаве колоне бициклиста, из Баната и Срема

нарочито, заустављали своје токове пред капијом сајмишта. Благодарети добрим, модерним путевима многи и многи Банањани и Сремци користили су место жељезнице бицикле и своја кола да дођу у Београд на сајам. Улице Београда биле су пуне ових дана света, који се иначе не виђа по њима. Извесних дана било је праве закрчености тако да се је с муком могло кретати тротоарима. Трамваји и аутобуси били су пуни, а Бога ми и хотели, ресторани, кафане, буреџнице и неизбежни „Пеливан“.

Можда ће изгледати чудно, али ја бих предложио нарочиту сајамску контрибуцију првенствено на „Пеливана“, па онда на београдске буреџнице и неке ресторани и кафане. Поред „Тате“, великога магацина преко пута „Руског Цара“, у чијим се просторијама свет просто гушио, купујући разноврсну робу, они су највише зарадили. У тим свима радњама послуга је падала с ногу и оне су направиле одличне послове за време сајамских дана, да би могле да постану легатори сајма. Многе и многе београдске трговине са већим капиталом и далеко скуп-

страних држава (Италија, Чехословачка, Румунија, Мађарска) сајмиште је ове године обогаћено и лепим павиљоном Турске републике. Све већи број држава учествује својим колективним изложбама, а и број домаћих и страних излагача порастао је на овом другом јесењем сајму.

* * *

Пословна страна II јесењег сајма изгледа овако:

Излагачи су закупили изложбену површину од 24.795 м². Повећање изложбеног простора је знатно, јер је он износио на I пролетњем сајму 22.176 м², а на I јесењем само 21.148 м².

Број излагача исто се је тако попео. Он износи 910 према 883 на I јесењем и 638 на I пролетњем сајму. Домаћих излагача било је 474 према 436 страних.

Учешће страних држава појачало се на 16, од којих су овом приликом учествовале 10 са својим колективним изложбама: Италија, Чехословачка, Румунија, Турска, Француска, Холандија, Швајцарска, Бугарска и Грчка. Престављене

Београдско сајмиште са падобранском кулом

љом режијом нису ни издалека пазариле колико те радње.

Трећи доказ афирмације Београдског сајма је све јаче интересовање иностранства за њега. Поред досадашњих репрезентативних павиљона

су пак на сајму преко својих индивидуалних фирми: Енглеска, Немачка, Белгија, Шведска, Данска и Персија.

По броју излагача стране државе су биле представљене:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Држава	број излагача	Држава	број излагача
Француска	165	Мађарска	21
Немачка	149	Швајцарска	14
Грчка	80	Бугарска	11
Италија	71	Енглеска	6
Холандија	45	Шведска	6
Турска	38	Данска	2
Чехословачка	34	Белгија	1
Румунија	27	Персија	1

Од 910 излагача по врстама изложене робе, однос је био:

Струка	број излагача	Струка	број излагача
Текстил	174	Спортска потрепш.	27
Машине	76	Туризам, пропаганда, информације	35
Метал и изр. од метала	57	Музички инструм.	17
Апарати	27	Дрвна индустрија	2
Мотори	37	Галантерија	10
Намештаји	26	Бензин и нафта	4
Ратна индустрија	10	Књиге и муз. изд.	26
Аутомобили	26	Графика	1
Електро-техн. мот.	10	Кожа и обућа	27
Радио-апарати	40	Крзно	3
Грађевинарство	20	Санитарни уређаји	4
Хемија	51	Руде	5
Стакло и порцелан	12	Керамика	12
Рукотворине, резбарство	42	Ужарија	8
Авиони и делови	4	Скулптуре	5
Папирна индустрија	19	Ароматско биље	4
Исхрана	50	Колон. производи	3
Бицикли и мотоц.	22	Дуван	10
Алкохолна пића	25	Фото-апар. и приб.	3
Безалкохолна пића	6	Канцел. потрепшт.	5
Фармација	32	Сунђери	5
Парф. и козмет.	39	Цвеће	2
		Лутке	2
		Гума	10

Овом приликом је Француска својим колективним учешћем премашила Немачку која је до сада била на челу по броју излагача. Француских излагача било је 165, тако да је она дошла на прво место по броју излагача. Немачких излагача било је 149. На пролетњем сајму однос је био 137 према 11 у корист Немачке.

Пада у очи нагао скок излагача из Грчке и Холандије, које су на пролетњем сајму биле заступљене само са по једном фирмом. На II јесењем сајму број њихових излагача пење се на 80, односно 45. Чехословачка је задржала свој стари број од 34 излагача, док се је Турска, која на пролетњем сајму није имала ни једног излагача, појавила сама са 38. Швајцарска и Мађарска су готово удвостручиле број својих излагача (14 :7, односно 21:11). Исто се може рећи и за Шведску, а број енглеских излагача попео се од 3 на 6.

Врсти изложене робе било је 46. И овом приликом главне су групе: текстил, машине и апарати — металургија. Запажа се појачање излагача ратне индустрије, не само код колективних или иностраних, него и код домаћих излагача. Хемијска индустрија скочила је од 31 на 51 излагача, а овом приликом активније учешће Француске учинило је да је број излагача фармацеутске робе достигао 32, док је парфимерија и козметика дала 39 према 10 излагача на пролетњем сајму. Колонијални производи појављују се први пут активно са 3 излагача, благодарећи Холандији, а ароматично биље дало је први пут 3 излагача. Кожа и обућа скочила је од 14 на 27.

Број платежних посетилаца био је 131.323 што значи да је посета подбацила у поређењу са I јесењим сајмом, која је била близу 200.000, а надмашила I пролетњи сајам који је имао око 70.000 посетилаца. Овера легитимација за железничку вожњу била је знатно мања но код I јесењег сајма (24.268 дин. према 41.825). Томе је разлог што су многи посетиоци из ближе околине Београда користили лепо време и дошли на сајам колима или бициклима, што су били организовани и специјални возови са властицама за посету сајма, те није било потребно оверавати легитимације на самом сајму, а утицала је и на саму посету тешка политичка атмосфера услед сукоба око Судетских Немаца, што је довело до ратне психозе.

Приход од улазница кретао се:

10 септембра	Динара	39.429.—
11 "	"	244.027.—
12 "	"	118.042.—
13 "	"	100.886.—
14 "	"	118.316.—
15 "	"	124.898.—
16 "	"	76.446.—
17 "	"	111.241.—
18 "	"	288.310.—
19 "	"	86.981.—

Свега: Динара 1,308.576.—

И овде запажамо подбацивање у приходу од улазница према I јесењем сајму који је био дао 1,907.443 динара, али и пораст према I пролетњем сајму чији је приход био само 605.394 динара. У сваком случају, па и сада, приходи од улазница премашују суме које су организатори сајма били предвидели и с те стране може се бити задовољан.

У суму од 1,308.576 динара ушао је и приход од Динара 118.752 од улазница за приказе телевизије.

У тренутку када овај приказ дајемо још се нема података о приходу од закупа штандова и изложбених простора. Можемо са сигурношћу рећи да су они премашили досадашње приходи, с обзиром на повећан простор који је закупљен и на повећан број излагача.

* * *

Сајам је отворио Министар трговине и индустрије г. Никола Кабалин у присуству Министра финансија г. Летице, Министра правде г. Симонима, претставника Народне скупштине г. Драг. Стојадиновића, Претседника Општине г. Владе Илића, Команданта Београда Генерала г. Петра Косића, Вице Гувернера Народне банке г. д-р Белина и Главног директора г. д-р Протића, дипломатског кора и претставника вероисповести, трговачко-индустријских и занатских комора и организација и многих угледних званица.

Свечаност је обављена око 11 часова деветог септембра, чим је стигао изасланик Њ. В. Краља, ваздухопловни пуковник г. Сондермајер. У средњем павиљону бр. 3 била је подигнута трибина декорисана зеленилом. На њој су била резервисана места за изасланика Њ. В. Краља, г.г. Министре, дипломатске претставнике и угледне званице. На њој је била и Управа сајма.

По отварању сајма прешло се је у Турски павиљон који је тек подигнут и кога је исто тако требало свечано отворити. Турски посланик г. Али Хајдар Актај отворио је турски павиљон једним топлим говором у коме је указао на чињеницу, да је Влада Турске Републике хтела својим павиљоном на Београдском сајму да покаже своје искрено интересовање за економску делатност и сарадњу са пријатељском и савезничком Југославијом а и да у исто време упозна југословенске привреднике са привредним развојем нове Кемалове Турске.

Одатле су све званице прешле у павиљон Прве земаљске изложбе слатководног рибарства, који је отворио помоћник Министра пољопривреде г. Новаковић говором, у коме је изнео развој нашег слатководног рибарства и поздравео ову прву земаљску изложбу као веома погодно средство за пропаганду рибарства.

Овај рибарски павиљон је као новина привлачио интересовање посетилаца. У њему је из-

Са свечаног отварања Јесењег сајма: Претседник сајма г. Милан Стојановић говори

Претседник сајма г. Милан Стојановић одржао је говор у коме је изнео историјат и карактеристике Београдског сајма, као и један леп приказ II јесењег сајма. После њега је Министар г. Кабалин одржао леп, пригодан говор у коме је изнео слику нашега међународног промета добара и трговинских уговора и споразума закључених у последње време. Затим је уз звуке химне прогласио сајам отвореним.

ложено све што се односи на рибарство, тако да се је добила слика живота наших рибара. Стари и модерни прибор за риболов, препарирање рибе као и птица које се хране рибом, све што се односи на исхрану и живот рибе, рељефи наших већих рибњака, графички прегледи развоја и садашњег стања нашег рибарства, прве касе старих рибарских еснафа, један мали аквариум са свима рибама наших вода итд. Све је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

то могло да се види у павиљону. Испред павиљона пак је било начињено вештачко језеро где су посетиоци имали прилике да пецају рибе. Страсни пецароши су широко користили ову могућност, да би мало после у сласт појели свој лов спремљен у ресторану.

Италијански павиљон

Из овог павиљона прешло се је у просторије Филипсовог павиљона у коме су била инсталирана три телевизиона пријемника. У студију су позвани имали прилике да виде Жанку Стокић, Марицу Поповић, Душана Раденковића и друге, нашминкане за телевизионо снимање.

Посетиоци пред француским и холандским павиљонима

Мало после присутни су имали задовољство да се диве овоме новоме чуду електро-технике и да у замраченој сали виде и у исти мах слушају скеч наших уметника. Сlike на телевизионим таблама биле су врло јасне и потпуно у складу са гестовима и речима уметника репродуктованим кроз радиопријемнике.

Најзад су угледни гости прешли у павиљон Спасићеве Задужбине и разгледали француску колективну изложбу коју им је приказао г. Монје организатор павиљона.

Затим је пуштена публика. Стазе сајмишта

су оживеле и испуниле се нестрпљивом публиком, која је чекала да се овај званични део отварања обави па да и она може да уђе.

* * *

Учинићемо један преглед павиљона који ће дати слику сајма онима који нису имали прилике да га посете.

Италијански павиљон дело професора Петронија садржао је леп приказ италијанске индустрије, који је организовао Национални фашистички институт за спољну трговину. Мале дизел машине за погон с нафтом и бензином једноставне и економичне, које могу да осветле једну целу кућу или вилу привлачиле су многе интересенте као и моторне пумпе за воду. Електричне пећи за печење хлеба, упрошћени швајцс апарати, разне турбине, моторна тестера којом се

Турски и чехословачки павиљони

врло лако рукује, тешка машинерија за обраду разних метала.

Разне практичне машине за домаћу употребу. Све је то у раду и публика их је посматрала уз хуку мотора.

У другом одељењу је мир. Ту су пољопривредне машине. Две велике дворане пуне су узорака електро-индустрије. Струјомери, осигурачи, електрични мотори, сатови, електричне турбине за бродоградњу, разни апарати и инструменти. Челична индустрија је приказана најразноврснијом прерадом челичних предмета.

Посебан штанд заузима кино-механика. У њему се, поред најмодернијег аутоматског пројекционог апарата (40.000 свећа) у природним бојама за тон, видела и најмања практична тон-апаратура, чији комплетан уређај не стаје ни 60.000 динара, а с којим се може руковати после обуке од 15 минути. То је тако звани популарни тип пројекционог кинематографског апарата.

Мотоцикли, аутомобили, писаће машине, шиваће машине, машине за рачунање, радио-апарати, медицински препарати, књиге итд. Дуго би било поређати све што је италијанска радност дала на овом сајму.

Напоменимо да се је овај павиљон показао као премали са својим 900 м² корисне површине

и да Италија намерава да ускоро подигне један знатно већи павиљон од 2.000 м². Овај павиљон пак изгледа да је већ нашао купца.

Италија је много напредовала на пољу жељезничке моторизације и италијанско Министарство саобраћаја је, користећи Београдски сајам, показало како функционише аутомоторни воз. За све време сајма аутомотори Бреда превозили су путнике из Загреба за Београдски сајам за 4 сата и 15 минута.

Француска је заузела готово цео павиљон задужбине Николе Спасића. Само десно крило приземља било је резервисано за Холандију.

Француски павиљон отворио је г. Бастид, бив. Министар трговине и индустрије, који је дошао из Париза нарочито због овог отварања.

Изложба књига дала је сву финоћу француског укуса а брошуре и туристичке карте задржавале су дуго публику, јер Француска, земља туризма, имала је заиста шта и да прикаже. Њене бање, летовалишта, плаже, алписки предели и онда вечити Париз са својим уметничким богатством, морали су да привуку сву пажњу. Фине

изводи француске парфимерије и апотекарских специјалитета и индустрије боја.

Правоугаона сала првога спрата била је резервисана за француске фирме које раде у Југославији. Ту смо видели Борски рудник, бродоградилште „Сплит“, „Батињол“ итд.

У кружној галерији првога спрата били су штандови француског националног друштва за жељезнице, Министарства ваздухопловства и Министарства колонија и протектората. Ту су нарочито привлачили пажњу колонијални производи: кафа, каучук, ванила, пиринач, палмино уље, ричинус, ароматичне есенције, рафиа итд.

У сопственом павиљону Чехословачка је и овом приликом дала леп приказ своје индустрије.

Грађевинска, кућна и хигијенска керамика била је заиста лепо заступљена. Порцуланска индустрија, позната у целој свету, била је веома лепо представљена од фирме „Бохемиа“, која је, поред других фирми, дала је и уметничке израђевине брушеног и кристалног стакла, које је заиста задовољство видети. У витринама дивили смо се лепим израдама вештачког накита

Теразијска тераса за време сајма — дању

свилене тканине — чувена лионска свила — северски порцелан, вајарски уметнички радови, стакларија, исто су тако привлачили као и про-

и украса. Чехословачка метална индустрија била је исто тако добро заступљена а индустрија прецизне механике дала је лепе примерке микро-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

скопа, геодетских инструмената, пројекционих апарата итд. Текстилна индустрија дала је лепе израђевине штофова за намештај, тепиха, завеса итд.

Експортни институт из Прага и Југословенско-

У своме државном павиљону Румунија је дала приказ своје индустрије пољопривредних машина и справа, индустрије петролеја и дрва. Хол павиљона био је заузет лепим пропагандним материјалом Националног туристичког завода.

Теразијска тераса за време сајма — ноћу

чехословачка Привредна комора у Београду имале су своје штандове и давале су услужно сва обавештења интересентима.

Врло је лепо био уређен штанд државних монопола Краљевине Румуније, као и приказ пољопривредних производа.

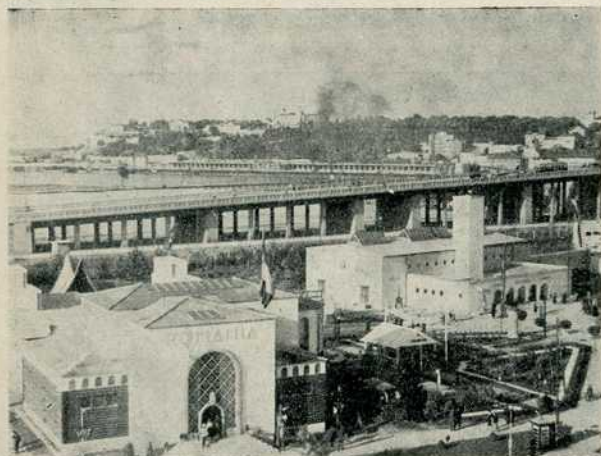
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unilib.rs

Интересантно је и похвално да су фирме излагачи одобриле да изложени предмети остану стално у румунском павиљону тако да је из-

Румунски павиљон

ложбени павиљон Румуније претворен у музеј отворен преко целе године. Иницијатива румунског трговинског аташе-а у Београду заслужује да буде похваљена.

Холандија је ове године направила сензацију као новост. Када је холандски Министар пољопривреде објавио да ће Холандија званично учествовати на Београдском сајму, пријавило се одмах толико учесника да је резервисани простор био премали. Морао се накнадно резервисати и један део простора у великом индустријском павиљону бр. 3. Трговинско одељење Краљевског колонијалног института у Амстердаму дало је одличну изложбу експортних производа Холандије и Холандске Индије.

Једна огромна карта у холу давала је посматрачима, помоћу електричних знакова, средишта производње холандске Индије. Одмах затим посматрач је могао да прегледа и све те колонијалне производе. Кафа, капок (врста холандског памука који добро држи топлоту и веома је у употреби у нордијским земљама) и разне врсте зачина, арак итд.

Холандска индустрија дала је приказа свих врста авиона, трговачких и ратних бродова, багера, докова, жељезничког материјала, предива из вештачке свиле, бицикле, старохоландске сребрне израђевине, млечне производе, хемиске производе, боје и лекове итд.

Једна од огромних карта Зојдерског Језера приказивала је чудо које су Холанђани стрпљиво учинили исушујући и претварајући у плодно тле и чврст терен мочваре и део Зојдерског Језера. Нарочиту драж имао је оригиналан Јавански бар у коме се служила Јава-кафа.

Мађарска је у своје репрезентативном павиљону приказала у великој сали табеларни и графички преглед рада будимпештанског слободног пристаништа. Мађарски завод за спољну трговину са путничким биро-ом дали су статистички преглед путничког и туристичког промета

између Југославије и Мађарске уз лепе и укусне фотографије најлепших предела Мађарске и Пеште.

Од индустрије Мађари су нам овом приликом дали нарочито најлепше израђевине текстилне и кожне индустрије.

Посетиоцима су дељени примерци „Југословенско-Мађарске ревије“, часописа који се штампа у Пешти на мађарском и на југословенском језику.

Бугарски Експортни институт организовао је колективну изложбу бугарских производа на овој сајму. Још од почетка у Бугарској влада велико интересовање за Београдски сајам, али од како је на последњем сајму у Варни штанд Београдског сајма изазвао велико допадање и добио велику медаљу првога реда, од тада је то интересовање порасло још више.

Дирекција бугарских државних жељезница дала је у великим дивним фотографијама и приказима лепоте бугарских пејзажа, планина и манастира. Од пољопривредних производа изложена је зрнаста храна и поврће, памук, пиринач, ружино уље и етеричне есенције. Ћилими и теписи са чувеном бугарском керамиком допуњују овај део павиљона, а уз то резбарија, прерађевине од коже, гајтани и украси.

Интересантно је да су Бугари донели на Јесењи сајам и производе своје текстилне индустрије, која је још врло млада и којој неће бити лако да освоји друга тржишта.

И Грчка је за јесењи сајам дала 74 излагача. Поред пропагандног материјала, грчки излагачи дали су узорке: уља, вина, ракије, дувана, тканина, сунђере, алуминијске израде и гумене, тепихе, пиринач, конзервисано воће и поврће, смокве, суво грожђе итд.

Турска је у своје лепом новом павиљону дала у главном пољопривредне медитеранске

Група сељанки Домаћичке школе из Умке разгледа сајам

производе, екстракте, рударске производе, керамику, кожне, текстилне израде и тепихе, поред одличног турског дувана.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unn.rs Из обима изложених предмета види се да је пре било воље да се дође на Београдски сајам него ли трговачке претензије. Међутим, чудо које је Турска учинила у своје индустријском напретку може да нам да много богатију изложбу идућих сајмова и овај павиљон може да се покаже премален, као што је то већ случај код неких држава.

И Швајцарска је ове године најавила своју намеру за продирање на Балкан кроз Београдски сајам. Она је у павиљону бр. 3 дала изложбу која се може поделити у два дела. Један комерцијални, у коме су изложени предмети електротехничке индустрије (прецизна механика, геодетски инструменти, разни апарати и алати, машине за писање и рачунање итд.). Други — туристички део, који се састоји из графикона, карата и фотографија ове по превасходству туристичке земље.

* * *

Овај непотпуни приказ, учињен без нарочитог реда, даје ипак слику појачаног интересовања иностранства за Београдски сајам. Простор не дозвољава приказ учешћа домаће радиности који је исто тако на Јесењем сајму одскочио далеко. Њега ћемо оставити за други пут. Поменимо само да је на десној страни од улаза за Сајмиште, на доскора запушеном земљишту пуном рупа и камења, Општина београдска дала преко свога расадника једну лепу изложбу садница, шибља и цвећа. Терен је био уређен, заравњен и кроз лепе стазе, које су преко ноћи никле на њему, љубитељи зеленила и одгајивачи воћа и цвећа одабирали су саднице и примерке, које ће после Сајма потражити у Општинском расаднику.

* * *

II Јесењи сајам београдски успео је потпуно. Управа Сајма је овом приликом лепо искористила досадања искуства и организација је била далеко боља но ранијих сајмова. Још у петак увече, осмога септембра, сајмиште је изгледало као

настао апсолутни мир. Све је било на своје месту, у најбољем реду. Овога пута обраћена је много већа пажња и на лепоту стандова и декорација. Управа је већ раније уклонила неке неестетске објекте, тако да је естетика била заступљена и у целини и у детаљима.

Стазе су биле право шеталиште, осветљење појачано а ресторани су примали у себе многобројне посетиоце, који су у њима и по клубима сајмишта тражили одмора између прегледа два павиљона.

Цео Београд имао је зачаран изглед сајамских дана. Како је Рођендан Њ. В. Краља био само 3 дана пред отварање Сајма, то је Председник Општине наредио да се оставе све инсталације и илуминације које су биле изведене за свечану прославу Краљевог Рођендана. Теразије су пливале у мору разнобојних светлости, а водоскок се је преливао у лепој плавој боји. Мост, Калемегдан, тврђава и многи други објекти у Београду били су осветљени моћном рефлаторском светлошћу.

Овом приликом Сајам је имао интересантне атракције, као што је телевизија, рибарски павиљон са пецањем риба, Јаванска бар-кафана у оригиналном стилу итд. Само се и овом приликом могао приметити недостатак једнога забавног парка који би радио и ноћу. Управа Сајма мораће да учини још један напор да сајмиште дође до оваквог једног парка.

За време сајамских дана одржане су у Београду и многе друге манифестације: Конгрес историје медицине, IX Балканијада, Конференција земаљских комора итд.

Општина је и овом приликом учинила много и њој и Председнику г. Влади Илићу, који има највећих заслуга за Београдски сајам, припада велика захвалност. Сајам је све то широко надокнадио. Многобројни посетиоци из земље осетили су, овом приликом више но икада, да су дошли у престоницу и однели су утиске о којима ће дуго и дуго код својих кућа говорити. Појачани приходи од трамваја и аутобуса, као и од хотелских и других такса, надокнадили су и материјалну издашност Општине.

Једно питање се само поставља. То је какве су послове направили излагачи? По свему изгледа да су први дани били богати и обећавали све богастије дане, јер је интересовање трговаца било велико. Прављени су леви закључци. Међутим, ратна опасност, коју је произвео захтев Немачке према Чехословачкој и изгледи на све већу могућност оружаног сукоба, изгледа да су утицали да се ти леви изгледи за послове не остваре у потпуности.

Ипак су, и поред тога, послови прављени и што нас може нарочито радовати, учињени су интересантни закључци не само за Југославију, него и за околне земље. Нарочито је Холандија са пласирањем својих колонијалних производа задовољна. Београдски сајам постаје центар на коме ће се закључивати директни послови и за околне земље.

Д-р Стеван Поповић.

Са рибарске изложбе

нека велика радионица, у којој се лупа, кује и откива. Камиони с робом су једнако кружили стазама сајмишта. У суботу, ујутру, одједном је

IX Балканске лакоатлетске игре у Београду

Значај Балканских игара

Најзначајнија балканска спортска манифестација, Балканске лакоатлетске игре, одржане су ове године од 11—18 септембра у нашој престоници. То је било најлепше и највеће спортско такмичење које је до сада одржано у Београду. Моралан успех ове приредбе је од неоцењиве вредности по наш лакоатлетски спорт и његову будућност. Може се слободно рећи да су IX Балканске игре удариле камен темељац лакоатлетском спорту у престоници и да ће се овај најкориснији и најлепши спорт у скорој будућности развијати гигантским корацима.

Историјат Балканских игара

Идеја о остварењу једног великог лакоатлетског такмичења, на коме ће узети учешћа претставници свих балканских народа, поникла је у Грчкој. Још после обнављања Олимпијских игара и прве модерне Олимпијаде, која је, као што је познато, одржана у Атини, Грци су помишљали на организацију једног великог лакоатлетског такмичења, које би одржало и сачувало код грађанства, а нарочито код омладине, дух олимпизма.

Остварење ове идеје почело се приводити у дело тек крајем 1928 године, после Олимпијаде у Амстердаму. Следеће године, приликом лакоатлетског двобоја између Атине и Софије, поведени су поново разговори и већ неколико месеци доцније сви балкански савези, сем албанског, који је две године доцније приступио овој организацији, основали су Балканске лакоатлетске игре. Септембра месеца 1929 године одржане су у Атини прве, Балканске игре, на којима су учествовали Грци, Румуни, Бугари и Југословени. Моралан успех овог такмичења омогућио је потпуно ове значајне идеје. Већ идуће године одржане су прве званичне Балканске игре у Атини и од тога доба одржавају се стално, сваке године.

Балканске лакоатлетске игре једино је стално спортско такмичење, које је окупило омладину балканских држава и које се, као највећа спортска манифестација балканских држава, одржава сваке године. По броју такмичара и националних репрезентација Балканске игре су, после Олимпијаде и европског лакоатлетског првенства, највеће лакоатлетско такмичење на свету.

Оснивањем Балканских лакоатлетских игара постигнут је узвишени циљ оснивача: ширење љубави и братства међу балканском омладином путем витешких утакмица на спортском пољу. Другим речима, желело се да се омладина балканских држава међусобно упозна, здружи, спријатељи, и да се на овај начин уклоне сви неспоразуми и успостави мирољубиви и братски однос између балканске омладине.

Балканске лакоатлетске игре биле су, према томе, претеча Балканском политичком споразуму, који је недавно остварен.

Сасвим је разумљиво да једно спортско такмичење с овако мирољубивим и узвишеним идејама и задатцима, наиђе на најтоплији пријем у свим балканским државама и развије се у један значајан спортски покрет. Отуда потиче да су увек до сада Балканске лакоатлетске игре наилазиле на пуно разумевање код одлучујућих фактора свих балканских држава, да су помагане и неговане онако како то оне заслужују по својим узвишеним циљевима.

Спортски значај Балканских игара још је дубљи и обимнији. Кроз мушку и витешку борбу на спортском пољу Балканске лакоатлетске игре развијају код омладине борбеност и племенитост, јачају јој мишиће, челиче здравље, стварају од њих корисне и здраве чланове људске заједнице.

Балканске игре први пут у Београду

Наша лепа престоница све више постаје центар свих спортова који се код нас упражњавају. У спортском погледу, као и у многим другим тековинама, које су учињене у последње време, Београд се развио на завидну висину. Велики кадар прекаљених и способних спортских функционера у стању је да спроведе и најтежу организацију, а сталан и запажен напредак београдске омладине на спортском пољу доприноси много да се спорт у престоници све више развија и популарише и из дана у дан стиче све више нових поборника и пријатеља.

Под оваквим околностима сасвим је разумљиво што је организација IX Балканских игара поверена београдским спортистима. То су прве Балканске игре које су одржане у Београду. То је, уједно, највеће лакоатлетско такмичење које је до сада одржано у престоници.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Читава чета најпознатијих и најспособнијих престоничких спортских функционера уложила је много труда, љубави и воље у орга-

домаћинства и у сваком погледу излазио је у сусрет београдским спортистима. И већници Београдске општине с пуно разумевања пра-

Градски већник проф. г. Милорад Симовић говори на Теразијама за време дефилеа учесника на Балканској олимпијади. Други с лева: градски већник г. Живан Ранковић

низацију овог великог и значајног такмичења. Посао, међутим, није био мали и требало је неколико месеци рада да све припреми, доведе у ред и организује ова утакмица омладине балканских народа, која је окупила у нашој престоници преко 10 страних такмичара и њихових вођа.

Да би се овако огроман посао око организације што боље обавио основан је Организациони одбор IX Балканских игара чији је претседник познати београдски спортски радник г. Александар Тадић, претседник београдске „Југославије“. Чланови одбора су исто тако прекаљани спортски борци као г. д-р Михаило Андрејевић, претседник ЈНС-а, г. Бошко Симоновић, Драган Михаиловић, Ђорђе Власенко, Љуба Симић, Лаза Јовановић, Лео Фишер и још неколико истакнутих спортских функционера. Секретар је веома агилни г. Марио Криспер.

Овај одбор са својим пододборима, учинио је све да организација IX Балканских игара буде достојна реномеа престоничког спорта. Он је учинио још и више: показао је да је Београд у стању да организује и највећа спортска такмичења, па чак једнога дана, ако се наше наде остваре, и једну тако гигантску манифестацију као што су Олимпијске игре.

Београдска општина и Балканске игре

Организациони одбор IX Балканских игара имао би заиста много тешкоћа да није напорио на пуно разумевање код претставника Београдске општине. Г. Влада Илић, претседник Београдске општине, схватајући потпуно значај спорта и једног тако великог такмичења као што су Балканске игре, примио се

тили су рад око организације Балканских игара и помагали га колико је год то било могућно. Тако је и Београдска општина много допринела успеху организације IX Балканских игара у престоници.

Приликом дефилеа балканских лакоатлетских репрезентација кроз најживље београдске улице, који је одржан у очи свечаног отва-

Пријем вођа Балканске олимпијаде у кабинету претседника Београдске општине

рања IX Балканских игара; делегат г. Владе Илића, градски већник проф. г. Милорад Симовић, поздравио је стране екипе на Теразијама. Том приликом г. Симовић је у импровизованом говору између осталог рекао:

„Балканска спортска омладино,

У часу када се спуштају ноћне сенке на легендарни Београд, метрополу велике и слободне Кра-

евине Југославије, радујем се што ми се је указала прилика да вас са овог места — из овог искрвављеног града, са чијег је тла одјекивао крик бола поломљених и осакаћених непријатељским гранатама — од срца поздравим у име Претседника Београдске општине г. Владе Илића, великог љубитеља спорта и поборника мира међу балканским народима.

Човечанство је наследило љубав према спорту још од старих Грка и Римљана, који су спорт подигли на степен култа и вајали психичке и телесне човечанске силе. Олимпија са својим такмичарима и легендарни маратонски весник су симболи свечовечанског спортског потхвата. Спорт је божанска хармонија душевних и телесних свечовечанских сила.

Затим се г. Симовић обраћа претставницима бал-

тромет, а затим су продужили улицом Краља Милана до „Славије”.

Сутрадан пре подне делегације страних екипа и чланови организационог одбора били су примљени у Београдској општини, где су дочекани веома срдечно.

Неколико дана доцније г. Влада Илић, као домаћин, приредио је учесницима на IX Балканским играма банкет у Официрском дому. Том приликом измењане су веома топле здравице. Поред тога Општина је приредила гостима из иностранства и ручак на Опленцу, приликом посете гробу Блаженопочившег Краља Александра, где су се балкански спортисти поклонили сени Великог Покојника.

Теразије за време Балканске олимпијаде — дању

канских народа и велича братски сплет који кроз векове крвавој балканској историји стазља братски ореол око главе. Одушевљено поздравља претставнике кршевите Албаније, јуначке братске Бугарске, класичне Јеладе, пријатељске и савезничке суседне Румуније и поуздане пријатељске Кемалове Турске.”

Присутни су пажљиво саслушали говор и клицањем поздрављали говорника.

Бакљада кроз београдске улице потпуно је успела и привукла је велику масу народа. Спортисти су дефиловали Кнез Михаиловом улицом, задржали су се на Теразијама, где је после говора г. Симовића приређен леп ва-

Грчка је најјача у лакој атлетици на Балкану

Од оснивања Балканских игара Грчка национална екипа увек је доминирала у спортском погледу на утакмицама. Грчки репрезентативци већ девет година узастопце суверено чувају првенство Балкана у лакој атлетици и досада ниједна друга екипа није успела да их скине са спортског престола.

Југословени су у неколико махова покушали да достигну Грке у лакој атлетици. Пре неколико година, у Загребу, Грци су једва успели да сачувају своју превласт, само са

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

9 бодова разлике. Од тог времена наша лака атлетика знатно је напредовала, али и поред тога нисмо успели да победимо на Балканским играма.

Тек ове године, после марљивог припремања, као никада досада, после изванредног напретка наших младих атлетичара, с много оптимизма очекивали смо такмичења. Имали смо много разлога да верујемо у повољан завршетак IX Балканских игара.

Наше наде постале су још чвршће после првог дана такмичења, када су наши спортисти, понесени ретким пожртвовањем, успели да освоје пет првих места и да постигну $15\frac{1}{2}$ бодова испред грчке репрезентације.

ка застава се по девети пут узастопце залепршала на победоносном стубу. Ни ове године нисмо успели да освојимо прво место.

Велики моралан успех

И поред тога што је Грчка освојила прво место у укупном пласману, IX Балканске игре донеле су велики моралан успех нашим репрезентативцима. Велики напредак Југословенског лакоатлетског спорта дошао је потпуно до изражаја. Због тога с много оптимизма можемо гледати у будућност и спокојно очекивати следеће борбе.

Грци су победили са $10\frac{1}{2}$ бодова разлике, али њихови такмичари нису ипак суве-

Теразије за време Балканске олимпијаде — ноћу

Другог дана такмичења, и поред максимума воље и снаге коју су наши репрезентативци уложили у борбу, Грци су успели да смање разлику у бодовима на $9\frac{1}{2}$ поена. И поред тога веровали смо да ће се наш данашњи сан остварити: да ћемо најзад освојити првенство Балкана у лакој атлетици.

Срећна нам је, међутим, пред самим остварењем нашега лепог сна, окренула леђа. Неколико наших најбољих репрезентативаца разболело се и ми смо изгубили бодове које бисмо под нормалним околностима сигурно освојили. Захваљујући том несрећном удесу грч-

рени прваци Балкана. Једанаест појединачних првенстава освојили су наши лакоатлетичари и то:

100 метара трчање: Стефановић за 10,8 секунди

200 метара трчање: Клинг за 22,5 секунди

800 метара трчање: Горшек за 1 минут, 58 секунди и 8/10

1.500 метара трчање: Горшек за 4 минута, 5 секунди и 4/10

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

5.000 метара трчање: Кревс за 15 минути и 39 секунди

Штафета 4 X 400 метара: Репрезентација Југославије (Плетершек, Никхази, Клинг, Деспот) за 3 минута, 2 секунди и 8/10

Балканска штафета: Репрезентација Југославије (Горшек, Никхази, Клинг, Бауер) за 3 минута, 25 секунди и 2/10

110 метара трчање с ирејонама: Ханжековић за 15 секунди

Бацање кладива: Гоић са хицем од 47 метара и 10 см

Бацање куле: Ковачевић са хицем од 14 метара и 58 см

Скок у вис: Мартини са скоком од 185 см.

Велики број нових рекорда

То није све. Наши лакоатлетичари постигли су још један велики моралан успех, оборили су неколико југословенских и балканских рекорда и поставили нове, а поред тога неколико југословенских рекорда изједначили.

Клинг је изједначио југословенски рекорд у трчању на 100 и 200 метара са 10,7 и 22,4.

Ковачевић је у бацању кугле поставио нов балкански рекорд хицем од 14,10

Наша штафета 4 X 400 метара поставила је нов југословенски и балкански рекорд са 3:25,8.

Кревс је на 5.000 метара поставио нов балкански рекорд са 15:39.

Никола Клеут је поставио нов југословенски рекорд у бацању диска са хицем од 46 метара и 18 см.

Наша екипа је у балканској штафети поставила нов југословенски рекорд са 3:25,2.

Ханжековић је изједначио југословенски рекорд на 110 метара с препонама са 15 секунди.

Ови резултати јасно показују напредак наше лаке атлетике. Они су још значајнији када се зна да је наша лакоатлетска репрезентација знатно подмлађена и да имамо приличан број лакоатлетичара који су још јуниори. Они тек има да се развијају и кроз неколико година биће на врхунцу својих способности. Тада можемо од њих очекивати и веома значајне успехе у лакоатлетском спорту.

Београдска публика заволела је лаку атлету

Балканским лакоатлетским играма присуствовало је преко 25.000 гледалаца. То је највећа посета која је до сада постигнута у Београду на лакоатлетским утакмицама. Овако велико интересовање спортске публике показује да ће лака атлетика у престоници имати подршку од публике и то ће јој још више омогућити правилан развој.

Сви они који су присуствовали лакоатлетским играма одушевљени су такмичењима. Ла-

ка атлетика је веома узбудљив спорт, узбудљивији и од фудбала и од свих осталих спортова, и као такав изазива код гледалаца најразличитије емоције. Нарочито су трчања узбудљива и изазивају код гледалаца неописиво одушевљење. Витешка борба, ако је још равноправна, сама по себи узбудљива је и лепа, па је разумљиво да су се Београђани заинтересовали за овај лепо спорт и заволели га. Сигурно је да ће сви они који су присуствовали Балканским играма и у будуће посећивати велике лакоатлетске утакмице, а добра посета на лакоатлетским такмичењима омогућава напредак лакоатлетског спорта у престоници.

На IX Балканским играма освојили су прво место у појединим дисциплинама ови лакоатлетичари:

100 метара: Стевановић (Југославија) 10,8

Скок увис: Мартини (Југославија) 185

800 метара: Горшек (Југославија) 1:57,8

Бацање куле: Ковачевић (Југославија) 14,58

10.000 метара: Д. Кристеа (Румунија) 32:15,1

Штафета 4 X 400: Југославија (Плетершек Никхази, Клинг, Деспот) 3:25,8

200 метара: Клинг (Југославија) 22,5

Скок у даљ: Ламбракис (Грчка) 6,94

Бацање кладива: Гоић (Југославија) 47,10

400 метара с ирејонама: Мантикас (Грчка) 56

5.000 метара: Кревс (Југославија) 15,39

Бацање диска: Силас (Грчка) 49,60

Балканска штафета: Југославија (Горшек, Никхази, Клинг, Бауер) 3:25,2

Маратон: Рагазос (Грчка) 2:30:38

110 метара с ирејонама: Ханжековић (Југославија) 15

Скок с мотком: Танос (Грчка) 3,91

Бацање диска: хелински стил: Силас (Грчка) 40,12

400 метара: Герен (Турска) 49,4

1.500 метара: Горшек (Југославија) 4:05,4

Троскок: Паламиотис (Грчка) 14,45

Бацање коуља: Папагеоргиу (Грчка) 58,48

Штафета 4 X 100 метара: Грчка 43,4

У укупном пласману Грчка је освојила 125, Југославија 114 $\frac{1}{2}$, Румунија 58, Турска 28 $\frac{1}{2}$ и Албанија 4 бода.

Према томе Југославија је опет заузела друго место. Иако овога пута нисмо успели, с много оптимизма очекујемо будућност и надамо се да ће већ следеће године, на X Балканским играма, наши талентовани и марљиви репрезентативци освојити првенство Балкана у лакој атлетици.

Љубомир Вукадиновић

Социјално старање у разним земљама

„Самоуправа“, званични орган међународне Уније градова, доноси из пера д-р Хари Геца, асистента на комуналном институту Универзитета у Берлину. један интересантан преглед социјалног старања у разним земљама, који у овом броју објављујемо пре-рађен и нешто скраћен:

ФРАНЦУСКА

У току њене историје, у Француској је социјална помоћ зависила час од приватне иницијативе, час од јавних власти. До краја средњег века социјалну помоћ указивала је готово искључиво црква, а од XVI столећа влада је узела на себе ову мисију и основала је 1534 године „Главни биро за социјалну помоћ“. У XVII столећу Свети Венсан установио је веома активну социјалну помоћ, коју су доцније наставила друштва Светог Венсана. Револуција од 1793 укинула је већину установа социјалне помоћи, а остатак је био поверен државним властима. Међутим, од краја 1796, после реорганизације државне администрације, већина интервенција јавних власти у погледу социјалне помоћи била је јако ограничена и старе установе биле су поново установљене. Године 1871 законима треће републике извршена је нова измена у томе погледу и установљен је начин учешћа државе и општина у социјалној помоћи, која је била знатно побољшана. Од тада она је била предмет сталних измена и трудило се да се милостиња коју је указивала јавна помоћ претвори у једну социјалну политику.

Није лако да се човек информише на први поглед о организацији социјалне помоћи у Француској. Општине имају нарочиту дужност да се старају о умоболнима, сирочићима и потребитој деци, о породицама и о збрињавању болесне сиротиње и богаља. Од 1913 године држава плаћа месечне помоћи сиромашним породицама са много чланова.

Социјална помоћ уопште не пада ипак ни на државу ни на општине. Она спада у надлежност бироа јавне помоћи, који су органи јавнога права. Ови су бирои били створени године 1893. Они указују директну помоћ, специјално помоћ сиромашнима. На основу једног декрета од 11 новембра 1931 године, они могу такође да указују и помоћи у случају беспослице. Тим поводом треба напоменути да у Француској не постоји општа помоћ незапосленима, организована од стране државе. Зависи од ових бироа да одлуче да ли су и у којој мери у могућности да помогну несрећнике који су осуђени на незапосленост. Помоћи се исплаћују из једнога фонда за незапосленост у који општине и држава уплаћују одговарајуће улоге. Управу над овим бироима врши административни савет, коме је на челу један претседник општине као претседник, затим два делегата које именује оп-

штинско веће и четири члана које именује префект полиције. Као што се види, општина је у мањини у управи бироа, што је дало повода многим жалбама у последње време.

Поред ових бироа, постоје и бирои који се старају о сиромашним болесницима. Они су такође органи јавнога права, чији се административни савет састоји из истих чланова као и код првих бироа. Њихови приходи проистичу од доприноса државе и општина, као и од добровољних завештања.

Треба нарочито истаћи да су болнице аутономне установе, које имају свој сопствени правни статут. Њима такође управља један административни савет.

Приватна помоћ узимала је све више маха и значаја од 1880 године. Од тада установе приватне хуманости, како оне верске тако и установе милосрђа, уживају велику слободу, и поред извесних ограничења која су им била наметнута француским законом о удружењима од 1901.

Приватна хумана иницијатива може се сада из више разлога сматрати као много ефикаснија него државна. Према подацима из 1928 године две трећине сиротишта, домова, и установа за обуку које издржава социјална помоћ, зависе од приватне хуманости.

Да би се установила тешња веза између јавне и приватне помоћи, да би се избегле колико је могуће дупле помоћи и да би се остварила правичнија њена подела, установљен је у Паризу 1890 године Централни Офис хуманих удружења, који одржава ову везу. Инспиришући се овим примером, већина округа створили су сличне централне офисе.

БЕЛГИЈА

Организација социјалног старања у Белгији слична је у многоме са Француском. И у Белгији такође социјално старање спада у надлежност једног специјалног организма јавнога права, комисије за социјалну помоћ. Ова комисија мора да буде створена у свакој општини. Њена дужност састоји се на првом месту у томе да сиромашне болеснике смешта по болницама, или кад је то немогуће да се стара о њиховом лечењу код куће. Мада социјално старање не пада директно на белгијске општине, оне одржавају тесне везе са овим комисијама. Општинско веће мора да именује комисије на шест година и да контролише годишњи буџет комисије. Комисије имају један низ извора прихода који долазе од разних завештања, фондова итд. Када њихов буџет показује дефицит, дужност је дотичне општине да га попуни. Како је ово редован случај и како су се расходи за јавну помоћ необично повећали услед економске кризе, терети јавне помоћи падају веома тешко на велике општине и велике градове. Установе за јавну помоћ нису довољне да се одговори

свима потребама. Поред тога њихова организација није још потпуна услед тога што помоћ није заснована по месту становања, услед чега произилазе многе тешкоће у погледу накнаде трошкова и пребацивања расхода на терет општине којој припада лице коме је указана помоћ. Зато се предвиђа један низ рефорама које имају за циљ расподелу терета између различитих општина стварањем савеза и фондова заједничке моћи. У погледу помоћи болеснима предвиђа се такође већа концентрација и унификација, да би се избегле разлике у помоћи, које су често веома значајне код различитих општина.

Као и у Француској, постоје и у Белгији многобројне приватне установе у свима областима социјалног старања, без којих, за моменат бар, не би било могуће задовољити све потребе јавне помоћи. Ова милосрдна приватна удружења врше једно значајно дело, нарочито на пољу хигијене и збрињавања деце. У овоме погледу, специјално, Белгија је врло напредна.

Нажалост, не постоји још општа организација која би била изнад поменутих установа и која би простирала своју власт на земљу и одређивала дужности јавне помоћи с једне и приватне с друге стране. Као и у Паризу, у Брислу је створен Централни биро чија је дужност да установи сарадњу између јавне и приватне помоћи, на првом месту у Брислу и да спречава двоструке помоћи. Друге установе ове врсте биће ван сваке сумње створене. Савез градова и општина белгијских допринео је ефикасно да се слична сарадња протегне на целу Белгију, на тај начин што је публикувао једну књигу, у којој су назначене све организације јавне и приватне, које су тако многобројне да их не би било могуће упознати, а које су пласиране према природи своје активности. Ова књига омогућује да се упознају и искористе у згодном моменту организације чије је поље акције врло различито.

ЕНГЛЕСКА

Јавна помоћ у Енглеској заснована је на закону о сиромашнима, који је објављен 1601 године од Краљице Јелисавете. У почетку јавна помоћ спадала је у дужност различитих парохија, најмањих локалних власти, које су се доцније показале као недовољне да обављају ефикасну помоћ. Зато су године 1834 створена удружења за сиромашне, и организована помоћ под управом једног савета јавне помоћи. Ова се установа одржала до 1929 године као посебна специјална установа, поред општинских сличних установа. Границе надлежности ових удружења нису се врло често подударале са територијалним границама великих општина или удружења општина, већ су се појављивале често забуне, тако да је велики део административног посла вршен два пута. Закон о локалној самоуправи из 1929 године донео је радикалну промену, укидајући потпуно јавну помоћ као нарочиту управу,

а преносећи на општинску самоуправу њене дужности почев од 1 априла 1930 године. На тај начин целокупно пословање у овоме погледу пренето је на општине. Од 1906 године показује се у Енглеском законодавству нова тежња за проширењем социјалне помоћи. Из те тежње произишли су значајни закони који су установили бесплатан школски ручак за децу, помоћ матери и детету итд., а исто тако закони о пензијама и друштвеном осигурању.

Приватна социјална делатност одувек је заузимала важно место поред јавне социјалне делатности у Енглеској. Као организатори појављују се верска добротворна братства и велики број удружења и друштава приватне помоћи, која се посвећују специјално заштити детета и младежи. Она издржавају многобројне домове за дечаке и девојчице, биро за указивање помоћи одојчади и биро за давање савета материма, дечје паркове итд. Ове приватне организације су у вези са приватним болницама. Средства која су потребна приватним добротворним друштвима за обављање њихових дужности и за одржавање многобројних установа, долазе од добровољних радова. У свима великим варошима постоји добротворно удружење, специјалан орган за координацију установа приватне добротворне делатности.

Тек од 1906 године може се констатовати тешња сарадња између јавне и приватне добротворне делатности. Односи између њих увек су били добри. Као што је случај са већином јавних и приватних установа у Енглеској, не намерава се никаква измена било јавних установа, било приватних, све док се њихово функционисање обавља без сметње и док се постиже циљ, олакшање свију беда.

ХОЛАНДИЈА

Организација јавне помоћи, сматрана као добротворство у ужем смислу, врло је интересантна у Холандији. На основу закона о помоћи од 27 априла 1912 још увек доминирају два принципа историјска према којима:

- а) приватна и верска добротворна делатност има у принципу приоритет над јавном, и
- б) јавна помоћ пада у надлежност самоуправа.

На основу првог принципа, још увек важи пропис да организација јавне помоћи не може указати помоћ све док се не утврди да верске и приватне установе не могу исту указати. У пракси произилази да у данашње време највећи део помоћи, нарочито помоћи у новцу, пада на терет јавне социјалне помоћи.

Други принцип, на основу кога помагање сиротиње пада у надлежност општинских управа, врло је строго поштован. Држава не интервенише радо у области помагања сиротиње, било у погледу организације, било у финансиском погледу, било као контролна власт. Она је за себе задржала неколико надлежности у погледу помагања умоболних, те према томе не постоји никаква централна власт за помагање

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

сиротиње. Како свака општина организује помоћ сиротињи по својој вољи, не може се говорити о једнообразности у помагању сиротиње у Холандији. У већини општина помагање сиротиње не врши се директно од стране општинске управе, већ преко специјалне организације која функционише поред општине и која носи назив „Грађанска власт за помагање сиротиње”. Ове организације зависе више или мање од општинске управе, онако исто као што су зависила удружења за помагање сиротиње која су постојала у Енглеској пре 1930 године. Овде се такође показује јака тенденција за укидање ових власти као независних установа и преузимање њихових послова од стране општинских управа.

Чињеница да се држава не стара о помагању сиротиње има за последицу то да се општине уздржавају намерно да организују и да уреде како треба своју социјалну политику, из страха да не би привукле на тај начин многобројну сиротињу, а нарочито оне које немају стално место становања.

У сваком општинском кантону могу се специјалним краљевским декретом створити „Савети за помагање сиротиње”, који треба да омогуће у једном месту сарадњу између установа јавне, верске и приватне социјалне помоћи. Секретар једног таквог Савета врло често је неки државни чиновник.

ШВАЈЦАРСКА

У Швајцарској су кантони и општине по закону дужни да организују социјално старање. Федерална влада до сада се држала по страни у овим питањима. Друштвено осигурање је још у своме зачетку. Кантони и општине уживају широку самоуправу у вршењу јавне помоћи.

За заштиту младежи постоје свега неколико централних уреда, кантоналних и општинских. Тамо где ови не постоје, власти учествују у приватној акцији у корист омладине. Одувек је приватна социјална помоћ имала срећног дејства у Швајцарској. Од пре кратког времена постоји ефикасна верска помоћ сиротињи. Многобројна женска друштва и велике специјалне организације врше једно значајно дело у погледу помагања сиротиње.

Чињеница да у Швајцарској постоји само пролетаријат великих индустријских градова, који је релативно малобројан, и да не постоје велике масе пољопривредних радника који немају своју земљу, има за последицу да организација за помагање сиротиње није до сада имала потребу за великим апаратом и да није још организована на један јединствен начин. Помагање сиротиње и социјална политика зависе великим делом од иницијативе и од акције приватних удружења.

СЈЕДИЊЕНЕ ДРЖАВЕ АМЕРИКЕ

Сједињене Државе Америке су земља која се сматрала као типична у погледу преовлађи-

вања приватне иницијативе у помагању сиротиње. У ствари опште старање о сиротињи није једноставно у Сједињеним Државама. Не постоји једнообразно законодавство у томе погледу, које би се примењивало у целој Унији, пошто законодавна власт по овим питањима не припада Унији, већ је резервисана за поједине државе. Приватна иницијатива је веома јака и многобројна и разноврсна. Велики број верских секта, које постоје у Сједињеним Државама, чини да је приватна иницијатива у погледу помагања сиротиње јача од државне. Разлог што је јавна помоћ сиротињи гурнута тако у позадину лежи у либеларним схватањима, по којима се држава искључује од сваког мешања у слободној игри географских снага. Стари закони различитих држава у погледу породичне заштите, на пример, јавна акција у сваком погледу уступа место приватној акцији. Јавна акција игра значајнију улогу у погледу заштите младежи, али и овде је велики део посла обављен од стране великих организација. У погледу помоћи напуштеним матерама са малолетном децом државна интервенција била је мало енергичнија. Ипак, и овде приватне установе морају да допуњавају акцију државе, пошто су девојке-мајке најчешће искључење из помоћи коју организују поједине државе.

Организације приватне социјалне помоћи располажу знатним средствима која произлазе из добровољних прилога и од милионских фондова. Само у Њујорку има око две хиљаде приватних организација. Може се рећи да су ове велике организације иницијатори прогреса на пољу социјалног старања у Сједињеним Државама. Мноштво приватних установа даје могућности многим забуната и због тога у већини великих вароши постоји савез добротворних организација који има за циљ да одреди границе активности различитих удружења и да избегне двоструко давање помоћи.

Верске добротворне установе нису јако развијене, али оне ипак одржавају највећи део домова за старце и од прилике 1/3 установа одређених за заштиту младежи. Не примећују се никакви сукоби нити затегнути односи између јавне и приватне добротворне делатности.

НЕМАЧКА

Као и у другим земљама, и у Немачкој је добротворна акција поникла из активности верских добротворних удружења. Али јавне власти, најпре општине а потом држава, почеле су се релативно рано бавити социјалном помоћи. Разлог треба тражити у конфисковању имања цркава и у укидању многих манастира после реформације. Правилници које су о социјалној помоћи издале општине у Ипру, Аугсбургу, Нирнбергу, Страсбургу, Бреслави, Регенсбургу и Макденбургу у годинама 1522–1524 садржавали су прве одредбе јавног карактера о добротворној делатности коју су

презеле општине. Приватна добротворна делатност имала је и поред тога врло пространо поље рада. При крају XVIII столећа ранији полицијски карактер јавне социјалне помоћи био је облажен благодарећи новим правним схватањима. И поред многих срећних реформи, преовлађивале су врло често тежње ка једној претераној хуманости. Од тада, па до данас, облик, услови и значај мера јавне безбедности често су се мењали. Они су се инспирисали схватањима момента, која су схватања имала утицаја и на социјалну делатност. Тако је добротворна делатност до 1933 године имала у Немачкој различите облике, који нису били увек сасвим јасни.

Добротворна јавна делатност почива у Немачкој на три велика закона:

а) правилник о обавезној јавној помоћи од 13 фебруара 1924 године;

б) закон за заштиту младежи Рајха од 9 јула 1922 год.

в) закон о запослењу и о осигурању у случају незапослености од 16 јула 1927 године.

Правилник о обавезној јавној помоћи основа је помоћи свима невољнима. Како је после Светског рата број оних којима је помоћ била потребна постао врло велики, намерно је избегнута реч „помагање сиротиње” и замењена је изразом „социјално старање”. Социјално старање спада у надлежност специјалних јавних удружења: среска удружења, као нижи степен, и земаљска удружења као виши степен. Ова удружења поклапају се територијално и органски са законским удружењима, што чини да удружења градова и земаљска удружења обављају функције среских удружења, а провинције функције земаљских удружења. Јавна социјална помоћ обавља се дакле у Немачкој преко јавних општина и преко удружења општина.

Последеце рата и инфлација која је следовала донеле су Немачкој нарочите облике добротворне делатности: помоћ ратним инвалидима, породицама ратника палих у рату, жртвама инфлације и малим рентијерима. Постојале су још и специјалне врсте помоћи: тешким рањеницима и инвалидима на раду, сиротој малолетној деци, помоћ породицама и избеглицама.

Акција јавних власти у корист заштите омладине подразумева физичко васпитање омладине и друге превентивне мере, као старатељске дужности, контролу чувања деце и њиховог васпитања. Ове дужности падају на „Уреде општинске младежи” и на „Уреде земаљске младежи”. Мере за заштиту деце биле су употпуњене доцније установом службе добровољног рада, пољопривредном помоћи и годишњом пољопривредном службом, као и установом дечјих колонија.

Помоћ незапосленима била је потпуно реорганизована после рата у томе смислу што су чиновници и радници доприносили да се створе потребни извори за помоћ незапосле-

ним. Основни закон од 1927 установио је осигурање у случају беспослице. Помоћ незапосленима у надлежности је „Националног института за запослење и осигурање незапослених” и државних уреда рада који од овог института зависе. Док су раније незапослени после годишње помоћи падали на терет општинске добротворне делатности, што је на један неподношљив начин оптерећивало буџет општина у време криза, на основу закона од 22 децембра 1933 незапослени примају сталну помоћ. Они су дакле потпомагани од државе и од општина. Треба напоменути овом приликом да је благодарећи изванредним мерама које је Рајх предузео у погледу загославања број незапослених, који је у почетку 1933 године био 6 милиона, сведен на 600.000 на крају 1937 године. На тај начин издаци за помоћ незапосленима били су сведени на минимум.

После 1933 године приватну добротворну акцију обављала су у Немачкој 7 главних националних удружења, која су се фузионисала у једно: „Немачку лигу приватне добротворне делатности”. Организације приватне добротворне делатности издржавале су велики број установа за сиромашне, децу и сиромашну младеж, за оне који су физички и умно неспособни, инвалиде, глувонеме. Ипак је постојао претеран број организација, што је имало за последицу рђаву расподелу средстава и многобројне случајеве двоструког помагања итд.

Промена управе, која се десила у Немачкој 1933 године, довела је такође до радикалних измена у области приватне добротворне делатности, што се нарочито огледало у односима између приватне и јавне помоћи. Национал-социјалистичка политика у области добротворне делатности пошла је од принципа да се општине и удружења општина треба да уздржавају од издржавања добротворних скупних установа кад је приватна добротворна делатност у стању да обезбеди исте услуге исто тако добро па и јефтиније. Извори јавне помоћи треба пре свега да буду употребљени за очување становништва. За оне који трпе од каквог физичког, умног или моралног недостатка јавна помоћ треба да се ограничи на оно што је неопходно у погледу медицинском и економском. Свако друго старање и друге мере помоћи треба да падну на приватну и добротворну делатност.

Целокупна служба добротворне делатности реарганизована је у Немачкој од 1933 године. Љује што већа помоћ, већ да се сиротим слојевима наметне схватање личне одговорности и да се код њих развије инстинкт самоодржања. Поред права на потпору, ставља се обавеза да свако ради и да на тај начин задовољава своје потребе.

Приватну добротворну делатност врши сада „Народна заједница приватне добротворне делатности”. На првом месту она подразумева Виши уред за добротворну акцију радничке национал-социјалистичке немачке странке. Овај Уред има као извор својих прихода

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

добровољне приходе. Сарадња у овој институцији је почасна. Главне функције овога Уреда јесу организација зимске помоћи, помоћ матери и детету и помоћ породицама.

Овај уред сарађује са другим институцијама приватним: верским мисијама, црвеним крстом и женским организацијама. Главне функције ових приватних организација састоје се у одржавању домова за старце, склоништа, домова за сакате, глуве и слепе, дечјих домова итд. Немачки црвени крст има специјалну дужност да одржава санитарску службу и да се стара о болеснима, а женске организације да одржавају сиротињске кујне.

У мају 1936 године остварена је сарадња и установљено је једно нарочито тело за координацију јавне и приватне помоћи омладини.

ИТАЛИЈА

У колико се социјално законодавство развијало, поље делатности приватне хуманости било је ограничено у Италији. То је једна од карактеристика фашистичког схватања државе да се, на основу принципа потчињености појединачних интереса општем интересу, тежи да сва питања која интересују заједницу регулишу од стране државе.

У току историје добротворна делатност имала је разне облике у Италији на исти начин као у већини латинских држава. Добротворна делатност у почетку обављана је готово искључиво од стране црквених свештеничких организација. Од 1870 године почиње контрола државе над свима установама од општег интереса које имају социјалан, културни или васпитни карактер. Врховни орган контроле је Министарство унутрашњих послова, које је пренело своју надлежност на месне власти. Свака општина мора имати нарочито биро који сарађује са различитим локалним установама добротворне делатности. Ови бирои општински имају велики значај. Али, и поред државне и општинске добротворне делатности, остало је широко поље рада за приватну делатност. У погледу хигијене, делатност јавних власти комплетирана је хигијенском службом приватних хуманих удружења. На пољу мера за заштиту матера и деце јавна добротворна делатност стоји у тесној сарадњи са приватним организацијама. То су специјално омладинске фашистичке организације које сарађују на примени легалних мера и које примају субвенцију од државе.

Уопште, у погледу добротворне делатности постоји тесна сарадња између општина и фашистичке странке. То питање није регулисано никаквим законским прописима, али се та сарадња обавља у духу савршене слоге. Као и немачка национал-социјалистичка странка, фашистичка странка има своје установе за помоћ које се одржавају добровољним прилозима грађана.

ЈАПАН

Социјално старање у Јапану пада у главном на државу и на општине. Општа помоћ,

као главни део добротворне делатности, организована је по систему помоћи од стране породице. Неволњик мора на првом месту да буде потпомогнут од шефа породице. Пошто је у Јапану породица веома разграната, држава нема велики терет за помагање незвољних и она интервенише само у случају кад породица није у стању да пружи помоћ.

Помоћи које држава додељује нису велике. Ако те помоћи нису довољне, онда долази специјална помоћ од стране општине. На истом принципу организована је и помоћ у случају бедослиде. У свакој вароши постоји добротворно биро. У великим варошима постоје комисије у различитим крајевима вароши. Нарочито је у Јапану развијена помоћ матери и детету. Тако постоји велики број домова општинских за породице, дечјих паркова итд. За сиромашно становништво постоје специјалне општинске болнице, које примају оболелу сиротињу по врло јевтиној цени.

ЗАКЉУЧАК

Као што се из овог прегледа види, у разним земљама постоје различити системи социјалне помоћи и добротворне делатности, који се између себе тешко могу упоређивати по вредности и класифицирати. Сваки систем тесно је везан за национални карактер и за прилике које владају у једној земљи, тако да је немогуће систем једне земље потпуно пресадити у другу земљу, јер то не би одговарало ни осећањима ни схватањима тамошњег становништва. Може се ипак констатовати једно: да постоји извесна сличност у погледу социјалног старања код оних земаља које имају сличне политичке и економске концепције. У колико су политичка и економска схватања либералнија, у толико се више и добротворна делатност ослања на слободну игру економских снага и у толико је поље приватне делатности шире. Најбољи доказ су за то Сједињене Америчке Државе. С друге стране, у колико су више интереси појединаца потчињени интересу заједнице у толико је више приватна делатност ограничена и пренета на државну администрацију. Код ових држава примећује се још и то да се све више истиче одговорност породице према једном свом сиромашном члану, као што је на пример случај у Јапану и као што се већ појављује и у Немачкој. На првом месту дужни су да укажу помоћ чланови уже фамилије, између којих постоји крвна веза, па тек доцније велика државна заједница.

Код свих земаља уопште констатује се тежња да се социјално старање, у колико већ то није учињено, пренесе на општине. То је извршено у Енглеској у години 1929, а француске општине све више испољавају своје незадовољство због незнатног удела који имају у бироима добротворне делатности. У Холандији такође јавља се жеља да се сва надлежност око социјалног старања пренесе на општине.

О заштити школске деце од дифтерије у Београду

Рад на заштити школске деце од акутних заразних болести, а специјално од дифтерије, чини данас један од најважнијих задатака профилатичне школско-хигијенске службе.

Начин организације тога рада и практично извођење свих профилактичних мера зависе у многоме од локалних прилика и могућности које стоје на расположењу оној установи која има да руководи тим радом. Код нас, у Београду, тим радом управља Референтство школске хигијене Градског поглаварства под директивама Отсека Јавне Хигијене и Школска поликлиника, као орган Централног Хигијенског Завода у Београду.

Целокупна школска епидемиолошка служба је сконцентрисана у Школском епидемиолошком одељењу, које изводи све практичне радове на сузбијању заразних болести код школске деце у Београду.

Извршни орган тога одељења су школски лекари и школске сестре. Све школе су подељене у 15 школских реона у којима врше теренску службу школске сестре по упутствима које редовно добијају од школског епидемиолошког лекара. Свака школска сестра врши у своје реону и школско-хигијенску и епидемиолошку службу. По завршеном послу у школи, школска сестра обилази оболелу децу по кућама, изосталу од похађања школе за време дуже од 2 дана. Обилазећи оболелу децу, школске сестре прикупљају све епидемиолошке податке, ако оболело дете лече приватни лекари. Ако пак лекар није био позван да утврди болест, школска сестра извештава хитно епидемиолошког лекара, који накнадно обилази болесно дете, утврђује болест и предузима све потребне профилактичне мере.

Сваки случај обољења од дифтерије одмах се издваја од остале здраве деце било у кући, било упућивањем у инфективну болницу, ако су станбене прилике неповољне. Истовремено се о обољењу извештава Отсек Јавне Хигијене Градског поглаварства, који предузима — преко Дезинфекционог Завода Г. П. — даље мере: истицање табле о забрани посета ако дете лежи код куће, или дезинфекцију стана ако је пренесемо у болницу.

Болесно дете, које болује код куће, обилази повремено школска сестра и даје родитељима потребне савете за вршење дезинфекције у току болести.

Остала здрава деца у породици, ако иду у школу, задржавају се од похађања школе за

оно време колико најдуже може трајати инкубација саме болести, дакле код дифтерије за недељу дана, под условом да је болесно дете строго издвојено. У случају, да нема могућности за строгу изолацију, задржавају се и та деца за време од четири недеље а тек пошто се изврши контролни преглед у Епидемиолошком одељењу допушта им се поновно похађање школе.

О сваком случају обољења школске деце од заразних болести извештава се хитно и Управа школе, у коју дете иде, да би се и у школи могле предузети потребне профилактичне мере, које имају за циљ ограничење могућности даљег и наглог ширења једне заразне болести међу школском децом. Те мере су: распуштање разреда, који је похађао оболело дете. Разред се распушта за време од два дана; колико је потребно за вршење дезинфекције учионице. (По чл. 8. Правилника о сузбијању заразних болести по школама).

Код појаве мањих епидемија у једној школи, одељење предузима појачани лекарски надзор над свима ученицима те школе, вршећи потребно редовно истраживање извора заразне болести и прегледа ради утврђивања клицоноша, као и издвајање појединих сумњивих ученика.

Сва школска деца која су преболела ма коју заразну болест, као и она деца која су превентивно задржана од похађања школе, подвргавају се контролном лекарском прегледу у школском епидемиолошком одељењу.

Тек после тог прегледа, ако је резултат негативан, односно ако су испуњени услови чл. 22. Правилника о сузбијању заразних болести, допушта се поновно похађање школе и издаје писмено уверење, које дете предаје управи школе.

О свима случајевима обољења од заразних болести води се у епидемиолошком одељењу стална и стриктна евиденција. У томе циљу урађена је специјална картотека заразних болести.

Свако оболело дете има своју засебну карту са свима епидемиолошким и социјалним подацима, као и са подацима о извршеној имунизацији и о току саме болести.

Свака карта претставља у ствари извод епидемиолошке анкете извршене у стану оболелог детета од стране школске сестре и школског епидемиолошког лекара.

Вођење картотеке заразних болести има врло велики значај, јер је на тај начин олакшана могућност контроле целокупног рада на сузбијању заразних болести код школске деце као и постигнутих резултата у томе раду.

Све поменуте профилактичне мере, које имају за циљ заштиту школске деце од заразних болести, чине један важан комплекс, у чијој примени суделују школски лекари, ђачки родитељи, управитељи и наставници основних школа са школским сестрама Град. поглаварства.

Поред примене тих општих мера, Референство школске хигијене са Школском поликлиником у Београду, изводи сваке године, у врло широком опсегу, и заштитно пелцовање против дифтерије. Са пелцовањем школске деце против дифтерије је почето 1931 год. — пре седам година. Ранијих година су деца имунизована по претходном родитељском одобрењу, пошто пелцовање против дифтерије није било облигатно, све до почетка прошле школске године (1937/38).

Епидемиолошко одељење школске поликлинике је због тога достављало сваке године ђачким родитељима пропагандне летке, који су укратко садржавали значај и потребу пелцовања деце против дифтерије као и потпуну безбедност самог пелцовања. Одзив родитеља је био врло добар. Пелцовање деце је вршено по школама и по школским поликлиникама мајом, која је створена у Центру хигиј. завода у Београду, а набављана од стране Градског поглаварства преко Дирекције за соц. и здр. старање.

Референство школске хигијене је до сада укупно пелцовало 15.967 ђака — дакле скоро 16.000. Резултати тог заштитног пелцовања су врло повољни. Од пелцоване деце оболело је за 7 година само 28 ђака, док је од неимунизоване деце оболело 728 ђака.

За свих седам школских година умрло је, од дифтерије, само 1 дете од пелцоване деце, док је од непелцоване деце умрло 28 ђака.

Заштитно пелцовање против дифтерије дало је код нас, према томе, најбоље резултате који се, сматрамо, у опште могу постићи.

Осим имунизације против дифтерије, Референство школске хигијене је предузело, на предлог г. д-р Рамзина, шефа Јавне хигијене Г. П., и комбиновану имунизацију код извесног броја деце смешаном мајом — против дифтерије и против шарлаха истовремено. Пелцовано је укупно 1.183 ђака. Од значаја је истаћи, да од деце, која су на тај начин била пелцована, није оболело ни једно дете — ни од дифтерије ни од шарлаха.

Када се има на уму, да је од свих осталих заразних болести, за време од девет школских година укупно умрло 16 деце, а само од дифтерије 29 — скоро две трећине свих смртних случајева отпада на дифтерију — онда се тек може правилно схватити и оценити од коликог су значаја пелцовања у раду на заштити школске деце од дифтерије.

Тај рад треба потпомоћи и олакшати. У погледу боље организације школске епидемиолошке службе и ради потребе брзог и ефикасног спровођења профилактичних мера, потребно би било:

1.) Повећати број школских сестара. У току прошле школске године Референство је располагало само са 14 школских сестара које су радиле на терену; док је број основних школа био 33 са укупно 18.048 ђака. Кад се има на уму, да су неке школе врло удаљене и да обухватају врло простране реоне, онда се јасно увиђа, да је садашњи број школских сестара недовољан;

2.) Обезбедити превозна средства за школске лекаре и школског епидемиолошког лекара, ради што бржег обилажења оболеле деце, а специјално оне сиромашног стања, чији је број све већи, а најчешће станују на крајњој престоничкој периферији;

3.) Како су се пелцовања против дифтерије, показала као врло успешно заштитно средство, и даље их треба конзеквентно спроводити код школске деце. —

Д-р Милош Бајшански

Књижевни додатак

Библиотеке и музеји великих градова — Венеција и Фиренца —

„Urbs mater scientiae“
„Расте но не старее“

(Из комуналних листова града Болоње и Софије)

Данас путују људи с малим новцем, као и људи с великим новцем. Пугују људи чак и на кредит, као што се често на кредит облаче, једу, станују. У француском радничком свету постоји и нови термин „les congés payés“, — плаћени одмор. Не само појединци, већ и послодавци и државе, без обзира на унутрашњи систем управе, сматрају да је новац који се тако потроши улагање капитала на двоструку амортизациону стопу, да се све то враћа у плус производњи, у плус радном капацитету. О тој новој циркулацији света по: железницама, лађама, у малим и великим аутобусима и аутомобилима, па чак и авионима, велике илустрације пуне су слика и занимљивих репортажа. „Путовати, путовати“, „voyager, voyager“, узвикује редакторка познатог листа „Les Annales“, — то је гесло времена. Путују ћаци, радници, мали и велики чиновници, уморне домаћице, деца, сви путују, или бар стављају путовање у свој годишњи програм, желе да путују — свако како може и куд може. Једни путују искључиво одмора, или забаве ради, други с посебним циљем упознавања непознатих земаља, градова, живота како се манифестовао или манифестује у једном или другом правцу. Има и комбинација где долази до задовољења и једна и друга потреба. А шта поједине земље све не раде да у своје границе привуку што већи број тих, који понукани једним или другим захтевом овог свог унутрашњег императива остављају на краће или дуже време своје стално место боравка... То заиста иде до виртуозитета, до виших уметничких изражаја, који и задивљују и изненађују. Је ли онда чудо што велики путник Claude Farrère с толиким усхићењем говори о путовању — „Forces spirituelles de l'Orient“. Путовање је школа, највећа и најочигледнија савремена настава. Она велика група путника која путује одмора ради, тражи у првом реду природне лепоте гледане кроз оквир удобних хотела и пансиона — изузев кад се ради о скаутима или љубитељима чисте егзотике који све то замењују за директан живот у природи; мондени путници траже и могућност разоноде монденског стила. Путник кога на пут вуче неки опредељени културни или научни инте-

рес бира земљу која му у његовим приликама изгледа најзгоднија, пут с максимумом могућих резултата. За љубитеље библиотека и музеја велики градови, стари и нови, претстављају посебне привлачне тачке. Великим талијанским градовима припада међу њима једно од најглавнијих места, као што међу самим талијанским градовима Венецији и Фиренци припада ако не главно, онда свакако ванредно велико место.

Југославија је земља скривених дражи и скривене лепоте. Од тајанствених вода Охридског Језера, старих градина расејаних по бреговима над нашим рекама, до плавих вода Јадрана и градова који се у њему огледају, има још толико несхваћене и непознате лепоте, која тек полако осваја и једва долази до израза и у најновијим страним путописима, као што су: А. Т. Serstevens, L'itinéraire de Jugoslavie; Lovett Fielding Edwards, Profane Pilgrimage — Wanderings through Jugoslavie, или оно наивно напарфимисано Fechner-ово делце „Hochzeitsreise mit Theresa. Но не само као место трајног туристичког боравка, већ и као транзитна земља, Југославија све више привлачи. Она својом лепотом припрема у многим случајевима на ону лепоту која долази преко њених граница. Тако је и с Италијом. Нарочито кад се у њу иде оним путем који из наше земље води морем преко Сушака. Тешко је рећи што више импресионира, што оставља трајнији утисак. Да ли видик мора, град, високе планине које се уздижу с десна и с лева брега на ком се град налази и у мору огледа своје светло-бело лице, само море и морски пут који најпре води поред многобројних острва и живописних обала док се не изгуби у плавој морској пустињи на којој се сатима ништа не види, па ни плави дим лађа које по њему плове, ни врхови танких катарки, ни стара окрпљена рибарска једра.

Одабирајући овај пут за Венецију обично се бар једно после подне и ноћ проводи на Сушаку. Таман толико да се види све оно што је у њему занимљиво, осети његов живот који је сад у првом размаху. Серстеван, који у доста живахном стилу, и не без духовите ироније, описује пограничне незгоде Ријеке и Су-

шака, које су се испољиле и приликом деобе градских зона, као што се и данас очитују сваки дан, — иако сматра да Сушак, нормално узевши, нема услова за развој, јер нема равног земљишта, јер мора подизати куће по брегу на ком висе као „nids des faucons“, — соколова гнезда, на крају ипак завршава своје разматрање речима које су за нас занимљиве и у својој општој релацији:

„Tout de même lentèlement slave finira peut-être par creuser la montagne pour y battre une ville...“¹

Број нових кућа, великих палата, умиљатих вила, развијени лучки живот, његов живахни темпо у самом граду Серстеванову прогнозу изречену воленс ноленс потврђују у целисти. Какве све теренске тешкоће нису побеђивали словенски народи, кад се радило о остварењу неког предузетог циља, па зашто не би и овде?! Макар да се овај наш град диже на брегу, он чврсто стоји на свом месту, ветрови не ће разнети његова „гнезда“. Он ће с њима и с морем ведар и весео певати своју песму развијајући се и јачајући сваки дан и у економском, друштвеном и културном погледу. Међутим ко би и данас пропустио да не посети његову акрополу, стари град Трсат који се попо сасвим на врх брега и који живи под окриљем чудотворне Мајке Божје трсатске, велике заштитнице читаве околине и свих оних који путују по далеким морима. Написи и слике по зидовима трсатске цркве су као неки просек кроз религиозну психологију људи који овамо долазе. Простим, обичним стилем, скромним сликама изражене су толике наде, изречено толико топле захвалности да човек остаје дуго замишљен док му пред очи излазе сцене које су се у животу иза свега овога одигравале. Уопште цркве приморских градова, као и цркве по нашим острвима, имају један сасвим посебан карактер, далеко су чвршће и интимније везане за живот човеков него што је то иначе. На једној слици види се нов брод. Испод ње пише: „На част мајке бојке дарована је ова нова Мариета на дан 18-1-1854“. Испод друге, на којој се види лађа како се бори с узбурканим морем, исписан је завет на талијанском језику: „Il piroscafo „Arad“ viene sorpreso da un terribile uragano dal 21 al 24 dicembre 1912.“² Нарочито је дирљива једна слика о чудесном спасењу једне мале девојчице испод које такођер на талијанском језику пише: „Nella località Belvedere da Fiume 1894 Ant. Ciesa d'anni 3½ innaveduta si calò da una finestra dal I piano arrestatasi nella sottoposta cornice e per la intercessione della Beata Vergine Maria fu salvata.“³

Та вера која је покренула људе на писање ових записа чита се и данас са њихових лица. Сунце на залазу кроз растворена црквена врата дискретно осветљује лица оних који се моле. И склопљене руке и цела поза евоцирају у сећању нежну и дирљиву Хејнеову

песму, можда једну од најлепших великог песника, „Die Wallfahrt nach Kevlar“: —

„Marie, dir bring' ich ein Wachsherz,
Heil' du meine Herzenswund'

Heil' du mein krankes Herze —
Ich will auch spät und früh'
Inbrünstiglich beten und singen:
Gelobt sei' st du, Marie⁴...“!

Поред цркве је стари град Франкопана око ког се плету многе приче и легенде. Данас је власништво старе следе грофице Ногент, једне од привлачних фигура страних туриста, којој је и Серстеван посветио доста места у својој књизи о Југославији. Неколико минута хода даље налази се гробље са градским парком. Нека скоро иреална тишина и мир владају на овим местима. То даје могућност пуне концентрације док око почива на водама Кварнера, који у сунчевом залазу изгледа сав проткан сребреним и златним жицама у сенци високих планина и острва. То су осећаји и видици трсатски с којима се као с неизмерно драгим успоменама много лакше полази на сваки па и на овај пут према суседној јадранској обали...

Југославија се може поносити својим лађама које овуда плове. Такова је лађа и „Куманово“. Удобна, велика, господствена, с хитром момчади која љубоморно пази на њену чистоћу и ред. Ујутру кад из сучашке луке исплови изгледа као лабуд који је раскрилио крила и једва неприметно клизи по површини мора. Око један сат нестаје копна. Глатка, мирна, сребрено-плава површина на све стране. Кудгод око погледа. На једном крају спустила се маглица. Изгубила се црта на хоризонту, претопила се једна у другу боја неба и боја мора, па лађа која тим делом плови изгледа као да не плови водама, већ по небу. То је слика која изненађује и заноси. Онако како се указује из даљине, Венеција изгледа сва као у плавом смарагду. Све је плаво: и небо, и море, и једра далеких барки, и високи торњеви старе Републике. Од Сушака до Венеције лађа се нигде не зауставља. Хита као да иде на најмилији састанак, као голуб ношен козмичким жељама.

„Толико је већ писано о Венецији да су нови покушаји сувишни“, пише у приказу једног савременог романа чија се радња догађа у Венецији. Па ипак се о Венецији још увек пише, и увек ће се писати, и сваки од тих радова даје нешто ново о њој, било да је изнета општа импресија града, било да је то поглед на његову дивну и богату архитектуру, опис његових уметничких збирки, или излет у његову прошлост. У вези с библиотекама и музејима, нарочито онима о којима се брине сам град, пут води на знамениту Piazzu di san Marco, према Старим и Новим Про-

куративима, како се зову палате у којима су некад становали виши чиновници Републике. На месту где се завршава стара, сваком добро позната кафана „Флоријан“, и почиње друга, улази се у канцеларију венецијанске Градске библиотеке и Градских музеја, као и саму Градску библиотеку. Венеција је још од средњег века била позната као врло важан књижевни центар и обзиром на стара рукописна дела, уметнички, раскошни начин повезивања књига, а касније и обзиром на своју велику штампарску активност. То се све најбоље види и у њеним садашњим библиотекама у којима је све то добрим делом сачувано. У Градској библиотеци — *Biblioteca Civica Correr* — има око 100.000 свезака. Број инкунабула — првих штампаних књига, — као и број рукописа је ванредно велик. Оснивач Библиотеке је богати венецијански племић *Teodor Correr*, један од оних великих културних радника, који су у исто време били и одани грађани свог града и исказивали му своју љубав и стварним доказима. Од 1836 ова је Библиотека *Јавна*, али не у смислу савремених комуналних библиотека, чији је задатак претежно у области народног просвећивања, и чији се састав књига према томе оријентише, већ у смислу научне библиотеке посвећене прошлости, друштвеном, културном, економском развоју града.

Маколико да су венецијански градски музеји прегледно уређени, богати, ипак је у сваком случају, па и за оног ко релативно добро позна историју овог града, корисно зауставити се пре свега у самој Градској библиотеци. Тако се добија бар приближна идеја о свестраном научном и уметничком интересу што га је овај град увек везао за своје име, а и сами предмети изложени по музејима гледају се онда с новим осећањем и разумевањем.

За сваки, а нарочито душевни рад је питање миљеа, реда, атмосфере која у њему влада од огромног значаја. Просторије које су у Библиотеци *Correr* одређене за читаонице, иако по својој величини прелазе тај тип, по свом основном карактеру имају нешто што сећа на манастирске ћелије. Па и штимунг је донекле сличан, нарочито у оном случају кад читалац има срећу — услов је једноставан, да дође што раније! — да добије место за једним од малих столова који се налазе у удубљенима испод прозора. Окружен књигама, оноликим бројем колико жели, у удубљењу прозора који с ове стране гледа на дивни залив св. Марка, велелепне цркве св. Ђорђа и Марију дела Салуте, острво *Ђудеку*, и највећи гурман естетике једва може пожелети што лепше. У сваком случају дани који се проведу у овој Библиотеци не заборављају се. Залив се приказује у безброј облика, према добу дана и времена. На њему влада и „*dolce far niente*“ и ужурбаност модерног живота. С једне стране лађе и лађице у којима се на бојем сунцу, ношени валовима, љуљушкају деца с ногама

безбрижно опуштеним по површини воде, и господа у црним лађицама, што имају „врат као лабуд“ и које носе старо, с Канал гранда добро познато име: гондоле. С друге стране трка вапорета, моторних лађа и лађица с путницама којима је „време новац“.

Колико је писано о Венецији види се најбоље из библиографских дела која се на ово питање односе. Познато дело *Emmanuela A. Cicogne, Saggio di bibliografia veneziana*, раздељено у шест секција: црквена историја, политичка и грађанска, генеалогичка и биографија, историја књижевности, историја уметности, наука — иде до броја 5.861. Дело је објављено половином прошлог века, 1847. Ако се овамо додаду дела библиографирана у књизи „*Sagio*“ од *G. Soranze*, које обухвата период од 1847—1872 и иде од броја један до броја 10.502, као и дела изашла после тога, онда се добија огромна цифра од 25.000 разних дела која се односе искључиво на Венецију. Огромност и значај ове цифре сувишно би било подвлачити.

Познавање сваког новог историјског дела омогућује правилнији однос према сличним делима која код нас постоје. Наша градска историографија је још доста неразвијена. У толико је интерес према сличним публикацијама на страни двоструко већи. Као најбоља историја о Венецији, документарног карактера, истичу се дела ових талијанских аутора: *Molmenti (Storia di Venezia nella vita privata, илустр.)*, *Galluccioli, Filiasi, Romanin, Cappelletti*; популарно писана: *Zanotto, Fontana*. Све су ово опширна, велика дела од неколико томова. (*Galluccioli* — 8, *Filiasi* — 7, *Molmenti* — три велика волумена...) Од страних аутора најпознатије је и најауторитативније дело *Heinricha Kretschmayera, Geschichte von Venedig 1905—1934*, 3 св. Исто је тако од великог интереса, већ и обзиром на његову специјалну спрему, дело познатог историјског писца *Charles Diehela, Venice*. Уз ова дела свакако треба додати сјајни, с великом научном ерудицијом писани *Водић управника Градске библиотеке и Музеја, г. Giulia Lorenzettija, Venezia e il suo estuario, guida storico-artistica (изд. Bestetti e Tumminelli, 1926)*. И само основно познавање ових дела ствара могућност да се са другим осећањима излази из Библиотеке на тргове, пролази обалама овога града за ког је *Петрарка* лепо рекао: „*Nescio an ferrarum urbis parem habeat*“ и за чије је име нађено духовито етимолошко тумачење: „*Venezia*“ — „*Veni-etiam*“, *Дођи поново...* Посебно место у литератури о Венецији заузимају дела која се односе на период познат под именом „*Risorgimento*“, а који обухвата време од 1789 до 1868. Међу главним делима која се на ово доба односе убрајају се дело *Vin. Marchese, Storia documentata della rivoluzione e della difesa di Venezia negli anni 1848* — награђено на научном конкурсу града Венеције — и дело *Cesare Spe-*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

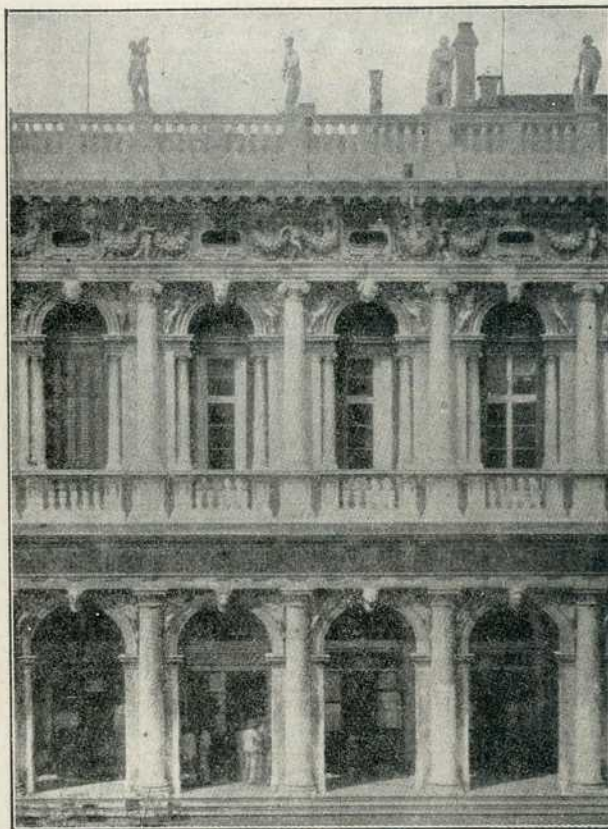

www.hanzonei, Storia del risorgimento e dell'unità d'Italia, које је ванредно прегледно, пуно оригиналних илустрација.

Као пандан Библиотеци Correr долази чувена библиотека Marciana—Biblioteca Nazionale Marciana — Народна венецијанска библиотека, која се убраја међу највеће библиотеке у Италији. Уз њу, као органски једно тело, долази ванредно значајна Biblioteca Vecchia, Стара библиотека. Марчијана је смештена у лепој згради бивше Ковнице (Zessa), док је Б. Векија смештена у згради која је директно подигнута за библиотеку. Обе монументалне грађевине су дело генијалног венецијанског архитекте 16 века Сансовина. Кад се гледају ове грађевине, онда постаје јасно зашто је њихов градитељ носио поносни назив „l'architetto principe di Venezia cinquecentesca“. Његов уметнички гениј није га никад тако сигурно водио као баш код ових грађевина, толико је савршенство њихових облика и општег хармоничног утиска.

Библиотека Марчијана је јавна. Организација почива на ванредно демократским основима. Непрестано се осећа жеља да се читаоцу изађе што више у сусрет. Број књига износи преко пола милиона, инкунабула има око 3.000, рукописа 23.000, писама 40.000. Оснивачи су јој Петрарка (1382) и учени кардинал Бесарион, који је Библиотеци поклонио преко 1000 грчких рукописа (кодекса). Док су књиге које је поклонио Петрарка већином пропале, библиотека кардинала Бесариона се у главном сачувала. Као и Библиотека Correr, и Марчијана има свој посебни унутрашњи „шти-мунг“. Главна разлика је у томе што су сале за читање у Марчијани много веће, што се кроз прозоре место мора виде врхови дрвећа из суседног Giardino Imperiale. Обе су библиотеке у непосредној близини, у средишту града, на најпрометнијем месту, на Пијаци ди сан Марко, па ипак и у једној и у другој влада највећи мир и тишина. Само се чују с времена на време сирене лађа и звона с венецијанских цркава, та два тако карактеристична и за овај град пуна симболичног значења звука. Поред заједничке читаонице постоји и тзв. Sala riservata“. Ова сала прави утисак зачараног двorca. Скоро никога унаоколо, чак ни увек сумњичарски настројених чувара који бацају испитивачке и индискретне погледе. Тек по који читалац који је потпуно задубљен у своју књигу. Около, на све стране, високо као да иду до неба — стелаже с књигама које посетиоци ове привилегисане сале узимају како хоће и колико хоће. Седећи тако и размишљајући о венецијанским библиотекама уопште, постаје јасно да је њихова главна привлачност у томе што се не само осећа и види да у њима има књига: каквих се жели и колико се жели, већ и да се овде књигама може служити без нарочитих церемонија, као код куће, као у свом радном кабинету. Тако је и у овој сали

лепе Марчијане. Стотине и стотине лепо укоричених и по групама подељених књига леже унаоколо као златне јабуке, које не изчежавају кад им се приближиш, већ као да имају тенденцију да саме падају у крило.. А све је тако лепо, с естетиком се рачунало у највећој мери. Под таквим условима и вредност књиге осећа се интензивније. Леп стил, лепе мисли фиксирају се у сећању саме по себи. Доживљује се двострука емоција: и интелектуална и естетска.

Чувена венецијанска „Стара Библиотека“

Библиотека Векија која припада Марчијани је у самој ствари Музеј књиге — Mostra di libro miniato. У две прекрасне сале у које се долази преко монументалних степеница, сличних степеницама у Дуждевој палати, званим Scala d'oro — Златне степенице —, у елегантним витринама у којима се са зидова и плафона огледају радови Тицијана, Тинторета и других венецијанских сликара, с прозора види раскошна Пиаца ди сан Марко, изложене су највеће реткости, читаво милијунско благо у књигама. У првој сали, у шест витрина, срећени с много смисла и елганције, изложени су примерци раскошно укоричених књига и то овим редом: I витрина — књиге с византијским корицама „a smalto“ из X, XI и XII века; II витрина — корице из XV века на којима се још види уплив сјајне византијске раскоши. Већином су књиге укоричене у кожи. III и IV

витрина садрже тз. „Legature aldine“ и венецијанске из XVI века, већином црвена и жута кожа са златним написима и украсима; V витрина — књиге с венецијанским корицама из XVIII века на којима се уз кожу као материјал појављује сомот и свила; VI витрина садржи разне примерке иностране технике корицења књига. Друга сала, управо салон огромних димензија, дивне раскоши и лепоте, у дванаест једнаких, пространих, смишљено грађених витрина садржи стара драгоцену рукописна дела украшена мајсторским минијатурама, затим исто тако минијатурама украшене јединствене инкунабуле међу којима се налази и Петраркин *Canzoniere*, Тит Ливије, Херодот, разна издања Дивине Комедије (1481, 1487, 1497, 1521, 1544), Бокачио, св. Августин... Да се добије бар приближна представа свег овог блага, довољно се сетити речи Буркхартових, да су људи Ренесансе — а већина најдрагоценијих књига које су овде изложене скупљене су у то велико доба — имали две велике страсти: *Страст грађења и страст куповања старих драгоцених књига*. Учени људи, преписивачи *scrittori* —, као и скупљачи књига били су најпоштованије и најрадије виђене особе на свим дворовима, код свих великаша и имућних људи, били су дакле људи чија је судбина била осигурана. Па и већ споменути кардинал Бесарион, чија је драгоцену библиотека саставни део венецијанске Марчијане и Библиотеке Векије, још као монах потрошио је цело благо на књиге, да и не спомињемо друге могућнике и учењаци тога доба, као Федерика де Монтефелтро, Медичије, Никола Николи, учене скупљаче књига: Пођија, Јоханеса Ласкариса...

У засебној собици изложена је знаменита „*maratondi*“, коју је на пергаменту израдио венецијански монах, чувени фра Мауро, космограф и цртач географских карата.

Није нам циљ да говоримо о свим венецијанским библиотекама, али има још једна преко које није могуће прећи. На мору пред Венецијом лежи мало острво. Таман толико да се на њему могла сместити: црква, манастир и манастирски врт у ком зелени цимпреси, лорови и друго јужно дрвеће већ одавно бацају своју протекторску сенку по уским путевима и путевима који се међу дрвећем вијугају. То је острво познато под именом „*Isola degli Armeni*“, или *San Lazzaro*. Оно је забележено у свим добро састављеним водићима Венеције. Лоренцети му посвећује странице испуњене чистом поезијом. Оно је остатак старих веза Венеције с Истоком. Ту на том острву, у 17 веку, бежећи пред Турцима склонили су се јерменски монаси из Мале Азије, реда тз. мекитариста, са својим оснивачем Мекитарем, да се овде, заштићени, посвете у самоћи одржавању и пропацирању културе свог несретног народа. Истрајним радом, знањем и љубављу, они су на овом острву постепено створили

центар од великог значаја и по општу културу, јер су спасли многа културна блага која би иначе без трага пропала. Слава манастира, његов положај, привлачили су му посетиоце целог света: кнежеве, краљеве, уметнике, књижевнике, песнике и учењаци свих земаља и народа. За ово је острво нарочито везано име великог енглеског песника Бајрона. После свог несретног развода са женом, који је узвитлао толику друштвену прашину, и после краћег боравка у Швајцарској, песник је проживио неколико месеци у Венецији (од децембра 1816 до јуна 1817). Сваки дан, неуморно он је долазио на ово острво, сатима радио у манастирској библиотеци, или у посебној соби која и данас носи песниково име. Исто тако сатима, сам или у друштву учених монаха, седио је у манастирском врту предавајући се меланколији венецијанске лагуне и тихој сети првих вечерњих сутона. Ту на том острву, у том манастиру постоји велика библиотека, смештена у дворани коју у свако доба дана испуњава свечани мир, која је пуна разних успомена и уметнина велике вредности. У Библиотеци се налази преко 35.000 дела и 2.000 старих арменских рукописа. Чудни су осећаји који овде човека захватају. Књига овде господари као неко живо биће. Њена се власт осећа много снажније, императивније од свих оних за којима се дуже или краће окреће свет.

У једном малом, с уметничким и историјским смислом писаном водићу кроз Венецију, каже се о њеном постанку да је Судбина нарочито прекрила историју Венеције у њеном постанку густим велом, како би њена лепота изгледала што чудеснија, како би је легенде што више обавиле, а фантазија песника који о њој говоре била што неисцрпнија; да се она као и Венера родила из пене морске. И очима великог познаваоца и историка Ренесансе и њене културе, Јакобу Буркхарту, постанак Венеције изгледа тајанствен. Говорећи о томе он каже: „*Venedig erkannte sich selbst als eine wunderbare, geheimnisvolle Schöpfung, in der noch etwas anderes als Menschenwitz von jeher wirksam gewesen*“ (J. B., *Die Kultur der Renaissance*).⁵ Кад се види Венеција, онда ово мистичко тумачење њеног постанка уистину не изненађује. Било да је гледамо на плану или у птичијој перспективи, она сличи на неки мозаик у ком се смењују две главне боје, боја земље и боја мора, као два главна елемента овога града који је изграђен на архипелагу од преко сто острва и острвчића данас међусобно спојених са око 400 мањих и већих мостова. Први становници, илирско племе Венета, који су ова острва постепено населили, бежећи из подножја талијанских Алпа пред барбарском инвазијом средњег века, у седмом веку већ су били толико напредни да су приступили својој унутрашњој организацији проводећи је смишљено и с планом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Основа се висока магистратура дуждева који су од оснивања па до краја водили венецијанску републику кроз најразличитије перипетије, дајући из своје средине неколико људи чија су имена за увек остала спојена с именом Венеције, њеном славом и њеном моћи. Моћ венецијанске републике била је нарочито велика у раздобљу између 11 и 15 века. То је доба кад она задаје бриге не само суседним земљама, већ и земљама на далеком истоку. С мудром и успешном политиком гомилало се у домовини благо, с благом је постепено дошло и остало што је створило овај јединствени град на свету. Чувени Ponte di Rialto постао је центар целокупне трговине између Истока и Запада; венецијанске лађе плове свим морима, а кад дотле познати путеви постају недовољни, Марко Поло открива друге... Подижу се дивне палате и цркве, отимље земља мору и од мора све што се може. Откриће Америке, долазак Турака у Европу зауставили су напредовање Венеције, али је она и у XVI веку још увек велика. То је век венецијанског сликарства које почиње с Белинијима, преко тројства: Ђиорђионе, Палма Векио и Тицијана иде Веронезу, Робустију, Тинторету, Карпачију све до Парис Бурдона, Тиенпола, Лонгија, Каналета. У науци остаје забележено име споменутог космографа фра Маура; у новинарству Гаспара Гоци; у позоришној уметности Карла Голдонија; у мемоарној литератури Казанове... Све је то Венецији уистину дало „un genre de vie et un type de culture“. Па и после пропасти републике — 1797 —, па кроз даље борбе и патње до дефинитивног уједињења с националном талијанском државом, стари дух се није гасио, тежња за слободом долазила је до израза убеђавајући у градску историју имена: Силвија Пелика, нашега Томазеа, Даниела Манин... Сва богата прошлост изражена у: архитектури, сликарству, старим библиотекама и збиркама сачувала се у целисти. Зато су и венецијански музеји, као и сам град, жива, великим богатством и бројем често презасићена слика.

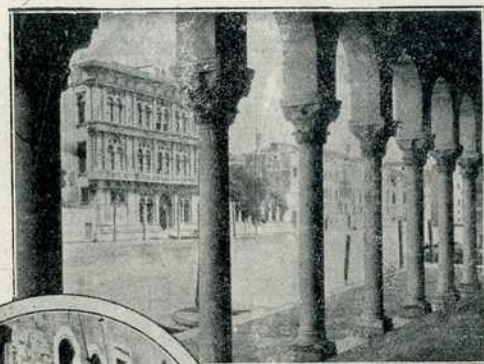
Град има три музеја: —

1. Градски музеј Корер, *Civico Museo Correr* — са укупно 40 сала. С њим у истој згради налази се и музеј „*Del Risorgimento*“ са укупно 12 сала;
2. Музеј седамнаестог века, *Settecento* — *Cà Rezzonico* — са укупно 50 сала;
3. Градски музеј уметног стакла у Мурану — *Museo civico vetrario di Murano*.

На првом месту долазе у обзир *Museo Correr* и *Museo del Risorgimento*, први као музеј града Венеције од њеног постанка па до пропасти Републике, 1797; други као музеј оног века из прошлости овог града, који обухвата период туђинске доминације, период ре-

волуција и борбе за слободу и завршава у главном уједињењем некадашње републике с краљевином Италијом (1797 до 1868).

Као и Градска библиотека и ова два Градска музеја налазе се у најужем центру града, на Пијаци ди сан Марко, у оном делу дивних палата које ову Пијацу уоквирују, који стоји насупрот цркви св. Марка (*Procuratie nove* и *l'Ala Napoleonica*). Подељени су на два спрата. Администрација се, како је споменуто, налази тамо где се налази и Градска

Монументални улаз у венецијански Градски музеј — Корер

библиотека. Деоба материјала Музеја Корер извршена је на тај начин што се на првом спрату налазе све оне збирке историјског карактера, које су нарочито интимно везане за славну прошлост Републике и које су такове да у очима и души гледалаца ту прошлост лако оживљују. На другом спрату налазе се уметничке колекције које иду дубље у појединости и реконструкције карактеристичних амбијената. На првом и другом спрату Музеј Корер заузима укупно, што већих што мањих, 40 сала, дакле цео један дворац. Музеј Рисорђимента смештен је у целисти на другом спрату и заузима укупно 12 сала и то с оне стране палате с које се пружа поглед на море. Из Музеја Корер пред увек заинтересованим очима посетилаца с прозора и прекрасних балкона пружа се поглед на Пијацу ди сан Марко.

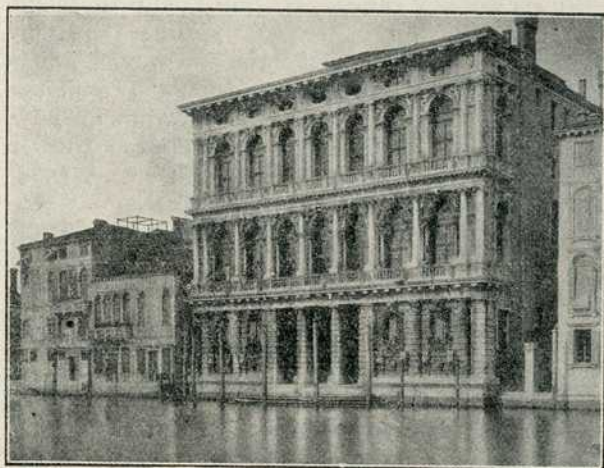
Први Музеј дугује своје порекло већ споменутом венецијанском патрицију Теодору Корер (1750—1830), који је на самрти своје богате уметничке и историјске колекције оставио граду Венецији. Други је Музеј основан такођер добрим делом благодарећи великим и богатим поклонима. Није могуће, а није ни потребно упуштати се у детаље описа. За нас су главне неке основне карактеристике

и напомене. Преко монументалних степеница, пролазећи кроз једну мању салу у којој је изложен цео низ портрета угледних Венецијанаца и две сале с радовима венецијанског скулптора Канове, улази се у онај део Музеја који нас својим објектима непосредно уводи у прошлост града. Једна за другом следе: сала свечаних састанака, сала тз. „Commissioni ducali“, уистину сала која садржи прекрасну збирку дивно илустрованих рукописа; сала у којој су изложени богати и занимљиви костими високих градских и државних функционера; мала сала с портретима дуждева, богате сале оружја, сале у којима су скупљене успомене великог венецијанског дужда Франческа Морозинија, нумизматичка сала, све до чувене „Quadreria“, сала у којој се налазе највеће сликарске уметничке реткости Музеја. Уметничке слике налазе се и у осталим салама, било да својим мотивима надопуњују изложене предмете, било да служе као илустрација уметничког развоја доба на које се изложене збирке односе. Осим једне једине собе „Salletta dei ritratti ducali“, све су сале тако пуне објеката, да се око на њих тек постепено привикава и да се тек врло полако добија могућност индивидуализације. Ова иста велика количина објеката запажа се и на другом спрату Музеја Корер, у ком је редовно број посетилаца далеко мањи. Међу колекцијама које су смештене на овом спрату налазе се и „Изгледи Венеције“ почињући од петнаестог века. Ова збирка сећа на збирку нашег Градског музеја, поклон почив. индустријалца Ђорђа Вајферта, која обухвата изглед Београда почињући приближно од истог доба. Нарочито се угодно дојима и сала која садржи тз. „Mariegole“, разне „regolamente“ братовштина, уметничких удружења... Њихов нарочити интерес лежи у богатим минијатурама којима су украшене, дивним корицама, а тако и у читавом уређењу сале у којој су изложене. Уопште, и на првом и на другом спрату поред великог броја задивљује исто тако само богатство и лепота објеката, њихова уметничка и историјска вредност, која се у богатом декору палате Музеја још јаче истиче.

Музеј Рисорђимента упоређен с Музејом Корер пружа сасвим другу слику. Нема више тог обиља објеката, луксуза, богатства, али он привлачи самом својом идејом, епохом и људима које представља до те мере, да то у многим погледу све остало надокнађује. Међу изложеним објектима главно место је дато фотографском и штампаном материјалу. Интересантне су и ванредно духовите и карикатуре које се односе на поједине периоде туђинске власти, као и разне ироничне и саркастичне песме. Ту се још једном потврђује главна идеја овог музеја: не материјална вредност објеката, већ њихов значај у идејном погледу, вредност евокација коју они изазивају, успомена које претстављају. И сам систем излагања је потпуно други: стро-

го хронолошки, с већом индивидуализацијом сваког појединог предмета. Нарочити утисак производи соба у којој се налазе слике и документи, који се односе на револуционарну 1848. Ту се налазе и слике С. Пелика, браће Бандијера, успомена на Н. Томазеа и тако редом. Исто тако интимно и занимљиво, па макар да је сасвим скромно, делује одељење у ком су прикупљене успомене на Гарибалдија. Испод сваког објекта доследно је проведено систем написа, осим тога и свака сала, а свака сала је један завршен период, носи своје посебно име.

Венецијански Градски музеј „Settecento“ — „Cà Rezzonico“ на Канал Гранде

Трећи градски музеј, Музеј седамнаестог века — Mostra del Settecento — смештен је у импозантној палати Cà Rezzonico, једној од оних које маме погледе задивљених путника док се возе венецијанским, увек, а нарочито у ноћи толико привлачним Каналом Гранде. И палата и изложени објекти, све то оживљује један сјајни век венецијанске прошлости. У Реџонико град је хтео да оживи раскошне амбиенте венецијанских племића седамнаестог века! Кроз дивне и простране сале, у којима са плафона и зидова гледају фреске и слике: Пиетра Лонгија, Росалбе Кариера, Тиопола, Пулчинела, посетилац пролази с осећањем истинског дивљења. Сваки час изгледа као да ће сјајна поворка богатих дама и господе у раскошним оделима овога века испунити празне просторије у којима је све спремно за њихов дочек, све до пуне штимунга сале за свирање.

Али има на овом истом Каналу још једна не мање привлачна палата, која се као и Реџонико огледа у његовим водама. Она се, и обзиром на своје спољашње, као и унутрашње господарство, уметнички утисак саме грађевине као такве, не може ни са чим упоредити, нема такмаца. То је знаменита Palata Cà d'Oro, која је такође претворена у музеј. Сва у венецијанској готици, она дише једним посебним духом прошлих векова. Дубока су-

гестивност, моћ места овлада посетиоцем непосредно код самог улаза. Господство овде не вређа и не буди завист, већ покорава остављајући само дубоку сету у души због вечне пролазности ствари. Кроз мали, пун мириса

Златна кућа — чувена „Cà d'Oro“ на Канал Гранде, сад музеј

вртић улази се у дивни атриј, који је делимично, тамо где се налази и ванредно фини зденац, отворен, тако да се повећава контраст светла и таме, игре сенке и светла, које се тако хармонично укрштавају. Све је пуно благих сенка, финих линија, све је у звуку гукања голубова у врту и дворишту, безбројних гласова других птица, њиховог безазленог цвркутања и певања изазвана светлошћу дана и топлином сунца. Налазећи се у атрију, човек двоји да ли би даље ишао. Ту је све што треба: тишина, мир, лепота, говор прошлости, којој се још нитко жив није могао отети. Два голуба играју се, лете високо према плафону атрија. Фино им шуште крила, елегантно кружећи спуштају се на поломљене колоне. Пар је. Она би очито хтела да остану скупа на истој колони, али он игру наставља, прелеће на другу, и тако у непрестаном кружењу, мењајући улоге, круже по цео дан. Стари богови и божице који су овде нашли своје место: Дијана, Хермес, Аполо са својих стубова гледају се, и макар да су од камена, изгледа као да се радују радостима живих људи. Није ни чудо, сунце их тако благо осветљава. Међу њима, који су тако бели, пролазе високе фигуре двају младих монаха, чије се црне хаљине одбијају о њихову белину. Над зденцем, са прозора славуј се заноси својом песмом. Пред клупом која гледа према зденцу, на сломљеној колони остало записано име племића Франкетија ком је Палацо припадао. Негде у оваквом атрију мора да је седео наш госпар Иво кад је сањао сан о својој „Госпођи са сунцокретом“. У унутрашњости Палаца, поред мајсторских радова венецијанских и страних сликара, задивљује старински наме-

штај, резбарије и сам распоред појединих одељења. На све стране балкони, високи прозори, а одасвуд јединствено привлачан поглед. Преко уских степеница води пут у највртимнији део Палаца, две последње собе, које су својим положајем достојне сањарске Десдемоне, или племените и проницљиве Порције. Лево се види Понто ди Ријалто, десно Палацо Вендармин. На Ријалту врева као од искона. Не треба много да, гледајући одавде, замислимо и племенитог Антонија који узалуд чека своје галије, и погрбљену фигуру Шајлокову... Одлазећи из овог Музеја, пуна интимности и топлине, одлази се као из неког драгог, давно знаног места, које је човеку нешто дало и у ком је и он оставио нешто од својих осећаја и мисли.

Својим радостима, надама, жалостима, изразу захвалности Венецијанци су давали израза у подизању дивних колективних домова, цркава, чији је не само број ванредно велик, већ које су исто тако предмет дивљења и као архитектонске творевине, и, свака за себе, као прекрасни музеји у којима су венецијанско сликарство и уметност нашли своју пуну примену. Поред величанствене и по својим мозацима јединствено богате цркве св. Марка, која се указује оку у свакој секунди, јер се и данас као и у читавој прошлости око ове цркве окреће сав јавни и друштвени живот града, нарочито се истичу, као надопуна историјске и уметничке мисли, две величанствене цркве: Frari i San Giovanni e Paolo, Пантеони Венеције, у којима су сахрањени венецијански дуждеви и други велики Венецијанци. У Фрари се налази гроб Тицијанов и Каповин. Овде се налази и знаменита Тицијанова Мајка Божија, звана „L'Assunta“, која ову цркву чини једном од најпривлачнијих. У непосредној близини цркве налази се градски Архив, један од највећих архива на свету. Смештен је у старом манастиру, чије прекрасно двориште са својим осамљеним и никад ничим не нарушаваним миром даје пуну могућност да се схвати и осети лепота архитектонске мисли која је у овим старим манастирским дворишћима нашла свој израз. Одавде се види и црква Фрари. Млади архивар који ми је показивао архиву, и тумачио све што је с тим у вези с много ерудиције, показујући манастирско двориште и суседну цркву Фрари, није се могао судржати да не истакне њену лепоту, додајући као под неком психичком пресијом, да се тамо налази „l'Assunta“!... Сан Ђовани е Паоло налази се на сасвим другом крају града, у непосредној близини тако званих „Fundamenta nova“, где се, између копна и острва на којима се налази Венеција, шири лагуна. Пред црквом се налази диван скулпторски рад Верокија (приказује чувеног венецијанског војсковођу Барт. Колеонија на коњу), понос ренесансе. У цркви, у тихом миру, уз молитве с олтара, почивају венецијански дужде-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ви у својим сјајним гробовима... И у овој, као и у осталим венецијанским црквама, на клупама, пред клецалима, уоквирене су исписане молитве, чији је стил пун дубоке поезије, а називи Божанству, светитељима пуни бескрајне нежности и умилности: „Најмилији, најбољи, најслађи, изворе вечног светла, пресвета Мајко заштитнице, gentilissima, suavissima“. Божанству се говоре све личне невоље и патње, чак и ученик моли пре него иде у школу, да Мајка Божја просветли његов разум. Тако Бог постаје интимни сведок свега, целог живота и свих радња..... Т.з. „Rio Mendicanti“, тротоар, уз канал који туда протиче, води према обали Фондамента нова. Одавде иду лађе за острво San Michele i Murano. Ова је острва немогуће мимоићи. На првом се налази гробље, на другом Градски музеј уметничког стакла — Museo civico vetrario di Murano.

Венеција је позната као град радости. Па ипак, по чудном контрасту, има у њој и једна дубока нота туге, која долази од видика по њеним лагунама, од оног нечег што се не да дефинисати, што се нарочито у извесне часове дана и вечери над целим градом носи. Једно од најтужнијих гробља на свету је венецијанско. Нека Немица, не видећи у граду нигде гробља, упитала је наивно: „Stirbt man in Venedig?!...“ — Умире ли се у Венецији... И то још како! Како често у овом делу града плове црне лађе са златним анђелом смрти, како је много мртвих на острву сан Микеле! Они почивају уско збијени један до другог, у малим уским гробовима тако да изгледа као да смо на дечјем гробљу. Осамљеност гробља потенцира и његов положај на острву усред мора. Ово је гробље везано с именом песника и књижевника, револуционарца Силвија Пелика, који је овде био затворен у једној ћелији старог манастира. Њему у спомен Општина венецијанска поставила је на улазним вратима гробља велику мермерну плочу на којој пише:

„Silvio Pellico delle carceri dei Piombi fu con generosi compagni rilegato in quest isola di san Michele donde affranto di corpo ma d'anima non domo mosse al martirio dello Spielberg. Il commune di Venezia celebrando il cinquantesimo della riconquistata libertà ricorda il nome di tanto ospite che nell'amor a Dio ed all'Italia rese veneranda la sventura e i tristi giorni di questa dimora narro con mesta poesia nelle eterne pagine delle Mie Prigioni. MCMXVI.“⁶

Мурански музеј је за стручњаке. Али се и обичан посетилац диви лепоти изложених примерака. Као величанствени музеј делује и стара муранска црква, базилика Santa Maria e Donato из VII века венецијанско-бизантског стила у којој се налази у мозаику израђени лик Мајке Божје. Тицијанова Assunta и Мајка Божја муранска су два велика доживљаја. И једна и друга стоје високо, далеко над сагну-

тим главама људи, али док код Асунте имамо осећај да она одлази, да се удаљује у небо по закону својих божанских заслуга, дотле, код Мајке Божје муранске имамо осећај, да она с небеса силази међу смртне људе по божанском закону свог бескрајног милосрђа.....

Остављајући ове музеје и цркве, који се настављају и надопуњавају у другим сличним музејима и црквама, мисао се с новим осећањем и појимањем враћа граду, друкчије га проматра, њега и његове становнике, који су у себи много сачували од основног градског типа, како га видимо приказана на сликама, или описана у појединим делима: увек спремна на забаву, помало сујеверна, склона шали и иронији, ком ситнице помажу да заборави и веће невоље, пуна љубави за музику и за своју дивну Венецију. Једна од оних свечаности, које дају могућност да се град види у свом исконском колориту, то је чувена свечаност посвећена цркви Спаситеља (festa del Redentore) на Ђудеки. То је дан 16-VII — боље речено вече кад се радује цела Венеција, па не само она већ и сво околно становништво: Местре, Падуа, све тај дан овамо долази. То је велика пучка свечаност слична свечаности светог Марка код нас. Небо у овој свечаности игра велику улогу, јер је код тога главно ватромет. „Чудо невиђено, које премашује сваку фантазију“, како кажу Венецијанци. Већ од пет часова после подне на дан свечаности по мостовима, по лепој „Riva degli Schiavoni“, на којој је и иначе пуно света, масе бивају све гушће и гушће. Свет иде тамо и овамо, напред и натраг. Изгледа као да се игра кадрила с неизмерно великим бројем парова, и то кадрила која је и без режисера савршено режирана. Лађари и гондолијери ките своје лађе и гондоле: зеленилом, папирнатим балонима. У ноћи то све фантастично изгледа... Измиле и најстарије, већ давно одбачене гондоле и барке. И оне ће на свечаност! Ту је и ветеранима место..... У лађама двоструки редови густо назбијаних столица. Кад седну путници, лађа се једва креће, изгледа надувена као морски коњ. Гондолијери на трагету према Палацо Дукале трљају руке у нади на добре послове, псују се, галаме, куну. Ганцери, она најбеднија бранжа људи код овог господског промета с гондолама, као неки Харони из пакла, сви стари, једва вукући ноге, обилазе и где угледају гондолу држе је чврсто својим трозупцем, док се господа не сете напојнице..... У општој гунгули најбоље пролазе деца. Наравно по њиховом, дечјем схватању. Једна мала шестогодишња девојчица несметано до миле воље притискује стомак гумених луткица које висе о тезги продавца „под ведрим небом“; један шестогодишњи дечак милује исто тако до миле воље једног огромног вучјака. Његова мала ручица, коју би страшно псето могло у секунди смрвити, лети и тамо и овамо по густом крзну животиње, која звера, али

се ипак подаје миловању детета. Друга стотинама, као врапчићи на гранама, седе уздуж Риве над морем с ножицама које само што не додирују морску површину. Сви слободни, сами, без надзора, као птице божје.... Мало по-даље група сељака и сељанки, малих занатлија из околине са својим куферчићима чекају полазак лађе која ће их пренети на Ђудеку. У девет је отпочела слава и било је то нешто што заиста заслужује видети. Трајала је све док се није растворило небо, и док у млазевима густе кише нису погасле чудотворне ракетле, уметна светла, расплинули се папирнати балони..... Сву ноћ је грмело, севало, пуцали громови, а кад је свануло следеће јутро, опет је сјало сунце, небо имало свој чисти колорит, у ком се губе очи уживајући у његовој лепоти.

„Apena arrivato, Corriere, Corriere . . . . .“⁷ Венеција је град звукова, узвика, крикова, све се креће, све говори, све се жури. Продавци новина, кад им дође време, размиле се по Пијаци ди сан Марко узвикујући називе новина, али изговарајући речи баш као и наши тако да је то ономе ко савршено не влада језиком немогуће разумети... „Ranem et circenses“ остало је од старих времена. Велику улогу играју и лутрије. Сваки час је негде неко вучење. Како се често чује позив: „La grande lotteria di . . . . .“ „Non perdere — occasione di diventar miglionario“⁸ — а ко не би хтео! —, а затим тек што си то чуо, проиша крај тебе дечак дерући се што га грло носи: „Ultimo biglietto, ultimi due, ultimo, ultimo di fortuna...“⁹ Крилата Фортуна изгледа да се у Венецији по својој вољи зауставила, или да су је овде зауставили силом и подрезали јој крила да не би побегла, као кокош коју спремају за лонац. И како сви верују.... Желиш ли чути мало шале, доста је посетити Палацо Дукале недељом кад овамо наврне сиромашнији свет и градска младеж. Провинцијалци обавезно желе видети и злогласне „riombe“, тамнице под оловним кровом; млађарија, тискајући се кроз ходнике мрачних ћелија, кад на крају угледа мало светла, ћелију нешто човечнијег изгледа, узвикује: „Che lusso, questo iera per i alti funzionarii, per i dogi anche...“¹⁰ Са обале међутим доноси се глас грлатог продавца сладолета: „Latti, latti! A una lira l'unol . . .“¹¹

Град који живи до касно на вече не улази рано у дневни ритам живота. Радње се отварају, па и цео живот у Венецији заправо почиње тек у девет часова. Дотле је у главном све пусто. Прокуративе, „Mercerie“, ти главни друштвени и трговачки центри, са спуштеним ролојима по дућанима изгледају као соба у којој су затворили двоструке капке; нема рефлекса сјајног, блештавог стакла који мами заљубљене женске погледе. Једино се на Ријалту већ раније осећа кретање, довозе се тезге, намештају. Но и ово је време за нешто подесно. Ето, да се прегледају и забележе на-

писи по појединим зградама. А, вере ми, овај је посао сваке пажње достојан, јер боље и поетичније, културније инспирисане општине у овом погледу од венецијанске општине ваљда нема на свету. Ево написа на Палацо Рецонико, Алберго Луна, на Театро Голдони! На Рецонико, гледано с Рио ди сан Барнаба, на великој мермерној плочи — мермер се овде не штеди! — запис је посвећен енглеском песнику Браунингу, који је као и Бајрон, волео Венецију. На њему пише: —

„A Roberto Browning morto in questo Palazzo il 12 dicembre 1889 Venezia pose“¹² — а испод тога стих самог Browninga:

„Open my heart and you will see graved inside of it „Italy“.“¹³

Запис на Алберго Луна говори о немачком сликару Фојербаху овим речима:

„Qui ospite di questa augusta città mori il 4 genajo 1880 un grande nel regno dell'arte Anselmo Fuerbach pittore“.¹⁴

и немачким речима:

„Hier starb am 4 januar 1880 einsam und verkannt ein grosser im Reiche der Kunst — Anselm Feuerbach.“

До ове спомен плоче налазе се друге две. Једна посвећена Силвију Пелику, друга великим историјским моментима. Напис посвећен Голдонију, уклесан на огромној мермерној плочи на фасади Позоришта, изражен је овим речима:

„In questo teatro eretto nel 1622 dai nobili Vendarmin Carlo Goldoni dal 1752 ad 1762 poeta e direttore consegno i maggiori trionfi con i „Rustechi“, „Casa nova“, „Sior Todor brontolon“, „Le baruffe chiozzotte“ e rivolso l'addio alla sus Venezia in „Una delle ultime sere di Carnevale“.¹⁵

Напис на Палацу Вендармин у ком је умро Вагнер саставио је један од највећих песника савремене Италије, недавно преминули Данунцио. На Рива дељи Скјавони, у прекрасном хотелу „Даниеле“ и данас се љубоморно чува успомена на два знаменита странца, који су овде боравили 1836 године, „Amants de Venise“, George Sand i Alfred de Musset. Тај боравак и проживљена трагедија инспирисали су песнику најдивније његове песме: „Souvenir, Nuits, Lettres à Lamartine . . .“ а Жорж Сандову изложили нападајима који су се настали и до наших дана (Charles Mauras, Les Amants de Venise). Овде је некада боравио и велики романописац Чарлс Дикенс.

Још има нешто на што се може обратити пажња у ове ране сатове, то су називи уличица и мостова: „Campo degli Arditi“, „Ponte delle pignatte“, „Delle Ostrighe“, „Calle di donne oneste“, „di Monache“, „dei Frati...“¹⁶ који својим називом опредељују историјски карактер самог места, улице, моста, а не неки преносни који се за ово место произвољно веже. Дани, године, деценије, векови пролазе, све се мења, али ова имена остају као успомена. Има

ту поезије и има ту много смисла и осећања вредности и значаја назива улица и места.

На ономе што је лепо увек остаје још нешто што бисмо желели видети, или што нам изгледа да нисмо довољно добро видели и довољно уочили. Отуд и жеља да се опет на исто место вратимо, да не говоримо о жељи која је скопчана с потребом обнављања импресија.

Железнички пут од Венеције према Фиренци води кроз најлепше талијанске крајеве, поред дивно обрађених поља, кроз валовити и таласасти терен пун лековитих извора, чаробних видика.

Чувени венецијански мост, дуг осам километара, саграђен 1846, спаја венецијанску железничку станицу преко лагуна са њеним садашњим предграђем на копну, местанцем Местре. Возећи се тим мостом, најбоље се види што значе лагуне, вода која се бори са земљом сопствених наноса. Постепено бива воде све мање, а земље све више, док не ишчезне и последњи део њене плаве површине у зеленилу траве, воћњака. Свака станица пред којом стаје брзи воз значи по једну страницу историје не само ове земље, већ културне историје уопште — Падова, Болоња, Ферара — тако да цео овај пут до Фиренце изгледа као неко ходочашће пуно културних реминисценција. Он припрема на саму Фиренцу, тај дивни цвет у срцу старе Етрурије, Тоскане, за ког у ванредно поетској формули један од сјајних историка Ренесансе, Herman Grim („Michelangelo“), каже да је „Eine Blume die in dem Moment, wo der Trieb des Wachtums am vollsten war, statt zu verwelken, gleichsam in Versteinerung übergang“¹⁷ и даље: „Mit Bewusstsein in Florenz zu leben, ist für einen gebildeten Mann nichts anderes, als ein Studium der Schönheit eines freien Volkes bis in ihre feinsten Triebe“.¹

Одиста речи које могу испунити поносом сваког грађанина овога града. За југо-

валовитом Шумадијом. Тај је осећај једнако интензиван и кад се с дивног брега сан Минијато гледа на околину и град у долини с реком Арно која га пресеца и вијугајући се губи у зеленилу фирентиских поља.

Названа „колевком уметности“, „culla dell' arte“, Фиренца је у погледу библиотека и музеја центар без конкуренције. Музеј је и цео град, цркве, тргови. Да се искрено и дубоко заволи уметност треба отићи у Фиренцу; да се схвати психологија уистину великих људи, љубитеља уметности, њених ствараоца и носиоца, слободног и културног човечјег духа уопште — треба отићи у Фиренцу. Ово је град Козима и Лоренца Медичи, који су генијалношћу финих психолога схватили љубав грађана за уметност. Тако је овде уметност постала „une affaire d'État“. И један и други широком руком, „шакоми капом“ грабе новац из својих препуних благајна и бацају га на преписиваче, скупљаче старих драгоцених књига; учењак Николо Николи, пасионирани љубитељ књиге, кад је на књиге потрошио сав свој иметак, добија га од свог протектора Лоренца господском широкогрудношћу, ничим неокаљаним поверењем. Никаква цена, кад је у питању књига, није велика. Антоније Маљабеки (1633—1714), кнежевски библиотекар с лицем искривљеним у волтеровску гримасу, — о ком постоји једна колико интересантна толико и похвална примедба: „Das er nie ein Buch zu Ende las und doch alle Bücher kannte und als lebende Bibliothek galt“ (Lexikon des gesamten Buchwesens, K. Löffler und J. Kirchner)¹⁹ — посветио је цео свој живот само књизи, за књиге и међу књигама живео, у свом стану само њима давао место, тако да је његова приватна библиотека бројила преко 30.000 књига... Град Петрарке, Данта, Бокачија, уметничких колоса Микеланђела, Давинчи, Рафаела, Ђиота, Брунелескија, Дела Робије, град чија се историја од XI века пење према заносној епохи Ренесансе, да се с њом стоји и постане њен синоним — у њему је доиста домовина и књизи, и историји, и уметности. Међу најстарије библиотеке долази Библиотека Лауренцијана, поносно дело Лоренца Величанственог. Библиотека се налази непосредно уз цркву Сан Лоренцо. Њен архитекта био је нико други већ сам Микеланђело. Преко дивних степеница, које је по Микеланђеловом нацрту довршио Вазари, улази се у некадашњу читаоницу која је и до данас задржала свој првобитни облик и вреди као једна од најзанимљивијих. Она нам и данас показује систем и уређење некадашњих библиотека. По средини пролаз, а десно и лево дуги редови клупа за седење с пипитрима на којима су се држале књиге привезане лаким ланцима — сваке сигурности ради. Са стране, на свакој клупи висе дугачке дрвене таблице с исписаним каталозима. Из читаонице се улази у друга одељења у којима су у скупоченим и прекрасним витрина-

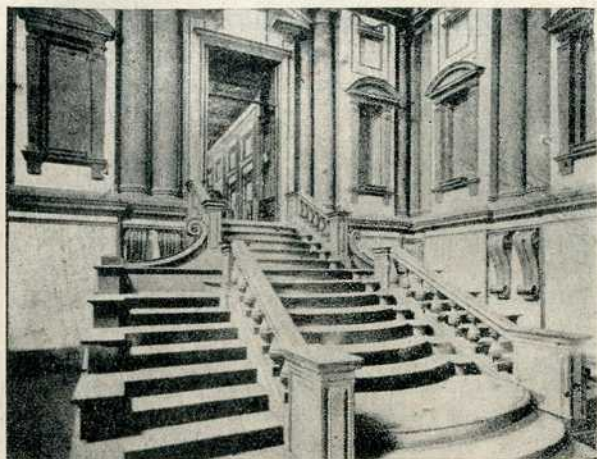
Општи поглед на Фиренцу са Катедралом

словенског човека овај пут је и у другом погледу привлачан. Скоро му се чини да се ради о оптичкој варци, толика је сличност с нашом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ма изложене старе рукописне књиге. Пред овим витринама човек остаје задивљен, јер не зна ни сам што пре да гледа: да ли оне сјајне минијатуре којима су књиге украшене, да ли текст, или опште богатство опреме. Све оно што се

Ступениште Библиотеке Лауренцијане у Фиренци (по нацрту Микеланђела извео Вазари)

досад видело, изгледа према овоме мало. Овде и књига и гледалац одлазе у висине; жеља човека да нађе средство за фиксирање човечјих осећања и мисли, указују се у новом светлу и осећа у свој огромности свог значаја. Сваком се с лица чита иста мисао. Као тихо зујање пчела, као нека виша музика доносе се из цркве речи молитве. Не бисмо се зачутили кад би се појавио сам Лоренцо праћен својом ученом свитом, задубљен у филозофску диспуту. Та ионако нам се непрестано чини да га видимо и да слушамо његов убедљиви говор који заноси све присутне и који од ружног Лоренца прави најлепшег и најпривлачнијег човека... На изласку чека контраст улице која је овде бучна, јер се ту нашло место за сиротињу: продавце карата, папирнатих играчака, јефтине робе што је велики магацини избацују. Трговци вичу што их грло носи, а сиротиња се тиска. Жене кроз израђене и смежуране прсте пропуштају пожутеле чипке, плетене дечје мараме, џемпере за које их продавац уверава да су најбољи што у Фиренци има. Све ово, овај крај изненађује, јер је у Фиренци тешко нешто слично видети. Фиренца настоји да свагде одржи господствену линију старих времена. Нешто слично постоји само на сиротињској пијаци око палаче Пити.

Народна библиотека, понос Италије, налази се у непосредној близини једне од најлепших фирентиских цркава, Santa Croce. Црква је Пантеон великих Фирентинаца. У њој је гроб: Микеланђела, Макијавелија, Росинија, Бусија и споменик Дантеу. На гробу Макијавелијевом уклесане су речи: „Tantum nomine pullum per elogium“, на споменику Дантеовом:

„Onorate l'altissimo poeta!“ Фасада Библиотеке окренута је према Арну, дивним тосканским бреговима и гледа у море цимпреса, пинија, олеандера... Како је грађење зграде дуго трајало, то се по њеној спољашњој архитектури никад не би могло претпоставити, да је ова Библиотека оно што у самој ствари јест, не само једна од највећих талијанских библиотека, већ у исто време и најмодернија, уређена и вођена по најмодернијим библиотекарским принципима, с удобним и великим читаоницама, специјалним салама, богатим збиркама приручних дела, сјајним сервисом књига, дивно уређеним изложбеним салама, богатим и смисљено грађеним магацинима. Гледајући зграду споља, око се само зауставља на импозантним фигурама Данта и Галилеа Галилеји, који стоје с једне и с друге стране главног написа зграде, који нам каже да се налазимо пред фирентиском Народном библиотеком. Испод Дантове фигуре налази се цитат узет из његових дела: „Questo sara luce pova“; испод фигуре Галилеове: „A più diritto cammino“.

Враћајући се из Народне библиотеке природно се следи пут Арна. Пред нама стоји Ponte Vecchio, који је сам по себи најлепши сликарски мотив, с ког се у свако доба дана пружа тако леп поглед. Кад сунце зађе и ухвати се прва ноћ, црвена светлост сунца још дуго се задржава и на небу и на води. Тад је мост најлепши, тад је и Фиренца најлепша. Све је у мистици ноћи и њених тајни. Колосална архитектура овог града више се слаже са сенкама ноћи, него с оштрином дневног светла. Па и цела историја Фиренце у то доба изгледа разумљивија. На овом је месту некад Данте сусрео Беатричу, ту дивну Фирентинку која је и сама била спиритуална и коју је он спиритуализирао издижући је над свим смртним женама. Одавде води пут и према улици Торнабуони, оној истој, с истим именом, коју Мерешковски помиње у Васкрслим Боговима, у часу кад нам приказује како по њој иде велики див Ренесансе Леонардо Давинчи погружен у размишљања на последњи сасатанак с Мона Лизом. Макар да је Ренесанса створила тип учених жена — *dotte eroine* — које савршено владају класичним знањима, макар да је дала и тип тзв. вираго (Ариостове и Бојардове јунакиње), у литератури и уметности жене овога града остале су бесмртне преко Беатриче и преко Мона Лизе, дакле преко чисто спиритуалних и спиритуализираних жена. Људске осећаје према Мона Лизи Давинчи је отклањао, јер „увек кад би умртно у себи живу лепоту Мона Лизе, њен лик би на платну постајао све живљи и природнији...“ (Мерешковски оп. ц., 647). Као и улица Торнабуони, и друге старе улице задржале су све своја некадашња имена. У толико су и историјске шетње много лакше. Гледајући на сам град мора се истаћи гигантност његових размера. Све је према човеку, а људи који су градили овај

град нису познавали граница својој вољи, као што није било граница способности оних великана који су ту вољу обличавали у чудесна архитектонска или скулпторска дела. Ето, Домо! Ако је град хтео да добије једну од највећих богомољи на свету, он је то и постигао. Свака велика грађевина овога града долази до израза у свој својој монументалности. Ништа је не сме заклонити, ништа бацити своју профану сенку на њу. Столна црква (Домо), у срцу града, стоји тако као да је она сама град по себи. Док је обиђемо, заморимо се; откуд је год гледамо видимо је увек једнако монументалну, у свој величини њених димензија и њеног огромног радијуса. Систем „piazza“ овде је доведен до таквог уметничког уобличавања (са оним грађевинама које се на њима налазе), да је тешко замислити већи утисак. На свакој је по једна црква великих размера, дивне архитектуре, неоцењиве уметничке вредности. Центар града, Piazza della Signoria са Loggion, цистерном, Старим дворцем, Palazzo Vecchio, сад главном општинском зградом, скулптурама, суседним дворцем Uffici ремек је дело сама по себи.

Чувени „Palazzo Vecchio“ у Фиренци, сад главна општинска зграда

У Фиренци се налазе две међу највећим галеријама света: споменута галерија Uffici на Piazz della Signoria и Pitti с ону страну Арна, идући преко споменутог моста Ponte Vecchio. Засебно, и по значају и по свом карактеру, стоји Cappella Medici пред којом се, како би рекао наш песник Видрић, мора пасти „нице“, као пред делом у ком је нашао своје највише оличење велики Микеланђелов гениј. Оно узбуђује до суза и оставља утисак који се никад не може заборавити. И највећа одрицања вреди поднети да се ово дело види.

Проучити галерију Уфичи и Пити, то је ствар дугот и великог уметничког студија. Данима и данима долази се овамо и тек онда кад су већ познати сликари и радови с којима су заступљени, постајемо свесни привлачне сна-

ге ових галерија. Чимабуе, Масачио, Ботичели, Верокио, Андреа дел Сарто, Рафаел, Тицијан и колико још других великих и славних имена с којима се овде посетилац упознаје и види њихове радове! Дело Микеланђелово у Капели Медичи нашло је своје уобличење у познатим фигурама: Дан, Ноћ; Зора, Вече. Символично приказано време: Дан као снажан, јак човек, — Ноћ као жена која спава; Вече као човек чије се тело одмара, — Зора као жена у часу буђења.

У дугим ходницима галерије Уфичи смештене су грчке и римске скулптуре. Према једном прозору, у профилу окренута према Арну, елегантно заваљена и наслоњена на руку седи римска матрона на каменом „почивалу“. Њена дугачка туника обавија у дивним фалтама њено тело спуштајући се до малих сандала у којима почива њена нога. Цело тело има позу одмора, али у исто време изражену кроз толику грацију и фино достојанство. Кад сунце залази и одбија се о воду много опеваног Арна, оно у исто време злати и горе, и реку, и небо, али и седећу матрону. Изненађени и задивљени гледалац хтео би проћи поред ње, али не може. Полази, застаје, враћа се губећи преставу о реалности простора, ствари и облика око себе. Чини му се као да залазеће сунце оживљује бели мермер матроне, а његова удвостручена снага да је буди из мртвила и уздиже к себи остављајући у галерији међу толиким фигурама једно празно место... Како овде постаје разумљив Данунцио и његово поетско оживљавање мермерних фигура!.. Гледајући на град, било с брега Сан Минијато, или с брега на ком се налази стари етрурски град Фиезоле, док ноћ лагано силази, још дуго, дуго остаје ова слика пред очима, као и толико тога чим се овај град поноси и чим он с толиком снагом привлачи.

*

Хорације, велики песник антике, рекао је да је себи својом поезијом подигао споменик дуготрајнији од бронзе и већи од царског положаја пирамида:

(Exegi monumentum aere perennius
Regalique situ pyrumidum altius)

Талијански градови, међу њима Фиренца и Венеција, то би са још већим правом могли рећи за себе и обзиром на своје библиотеке, своје музеје и своје галерије. Култура која је у њима створена, створена је у главном напорима самих градова. Ту и леже главне сугестије, које ови градови и данас могу дати.

Д-р Марија Илић-Агаћов.

1) „Ипак ће словенска тврдоглавост можда свршити с тим што ће проровати брег да тамо сазида град.“

2) „Лађа „Арад“ коју је од 21 до 24 децембра 1822 захватио страшни оркан.“

3) На месту Белведере у Фијуми 1894 Ант. Чијеца од 3½ год. несмотрено је пала са једног прозора првог спрата, али се спасла посредовањем Пресвете Дјевике Марије, пошто се задржала на карниши доњег прозора."

4) Ходочашће у Кевлар

„Маријо, доносим ти воштано срце,
Излечи ране мога срца,
Излечи моје болесно срце —
Ја ћу и рано и касно
У души својој молити се и певати:
Нек си хваљена ти, Маријо!..."

5) „Венеција је сама увидела да је она прекрасно, пуно тајних чари дело у ком је поред човечијег оштрумља још нешто друго учествовало."

6) „Силвијо Пелико из ћелија оловних тамница био је заједно са племенитим друговима затворен на овом острву св. Михајила са ког је телесно измучен, али духовно несавладан кренуо на страдање у Шпилберг. Општина венецијанска славећи 50-годишњицу враћене слободе сећа се имена великог госта који је у љубави према Богу и према Италији ову трагедију подигао до светиње, а жалосне дане овог боравка испричао са тужном поезијом у бесмртним страницама „Моја тамновања", Год. MCMXVI."

7) „Тек што је стигао, Кориере, Кориере".

8) „Велика лутрија у..." „Не губи прилику да постанеш милионар".

9) „Последња срећка, последње две, последња срећка која добија."

10) „Каква раскош, ово је било за високе функционере, такође за дуждеве."

11) „Сладолед, сладолед, само за једну лиру".

12) „Роберту Браунингу који је умро у овом дворцу 12. децембра 1889 г. постави Венеција."

13) „Отворите моје срце и Ви ћете видети у њему урезано „Италија".

14) „Овде гост овог величанственог града умро је 4. јануара 1880 г. један великан из царства уметности Анзелмо Фојербах, сликар."

15) „У овом позоришту које су 1622 г. подигли племићи Вендармин Карло Голдони песник и директор од 1752—1762 постигао је највећу славу са „Простацама", „Новом кућом", „Г. Тодором цандрљивком", „Чозотским свађама" и упутио опроштајни поздрав својој Венецији у „Једној од последњих вечери Карневала".

16) „Трг смелих", „Мост шерпа", „Мост острига", „Улица поштених жена", „Улица монахиња", „Фратерска улица".

17) „Цвет који се у моменту кад је његов развој бао завршен место тога да увене сместа окаменио."

18) „Свесно живети у Фиренци, то за образованог човека не значи ништа друго, него проучавати лепоту једног слободног народа све до њених најфинијих извора".

19) „Да он није никад прочитао ниједну књигу до краја, па ипак да је све књиге знао и вредно као жива Библиотека."

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тилој-појторучник Кнај брани Београд

(Новела из београдској живоји — надрађена на књижевном конкурсy
Градској појлаварсјива Београд)

(Наставак)

XIV

После овога догађаја Кнапу се отворише очи, он схвати и свој и Белин положај и појми каква их провалија раздвајаше; као да то беху два добом одвојена света, тако су била различита: његов који се простирао само на аеродром, аероплане, небо и безумну надљудску храброст, и други који је обухватао друштво, околину, живот и схватање Белиних родитеља и младога директора.

Он осети да би могао лако изгубити Белу. Тај осећај га у први мах порази; са необичном, дотле непознатом жудњом поче он мислити о њој. Са оном њеном неизгладивом сликом у ужареном песку, и стиском руке после врелог пољупца мешаше се у њему и жалост од помисли да је потиснут у страну и да она може припасти младом директору. Бела, његова Бела дивних младих облика као нимфа, Бела чије очи засјаше блеском кад му се обећала, а рамена и цело тело на врелом песку као да се лако згрчи од језе и загонетне неизвесности, зар да буде продана тамо онима, који су и дан и ноћ сањали о дивидендама, искоришћавању људске снаге и уновчењу производа?...

Кнап поче да куња и да жуди.

Но све се то удвостручи кад следећих дана Бела не излазаше из куће; или бар није излазила тамо где су се они дотле састајали, нестале је као да је родитељи затворише. Прође тако цела недеља, дан за даном се вукао, Кнапу су се они чинили веома дуги, нарочито вечери и ноћи. Свако вече ју је он изгледао и спремао речи којима ће је прекорети, изгрдити, а онда опростити... Где си забoga — рекао би — зар тако ти?... Добро, само кад си ипак дошла! Мила, како је?... Она би му се осмехнула и пружила му руку...

Али се она не појављиваше.

Одавна Кнап није био навикао на ове неизвесности и мучна стања; беше то прошло, потонуло у прошлост заједно са добом у коме је био наредник. Сада му поче то поновно страховање тешко да пада. Повратише му се оне сумње и потајни страх да је сасвим не изгуби и празнина шта би без ње, као оне

страшне и кобне неизвесности кад је био затворен у касарни, а она слободна гимназисткиња, свакодневно у шетњи са колегама који су се натурали за њеним друштвом. Те дане он већ беше заборавио. Али мора да су дубоку рану они оставили у његовој души, јер када их помену, отуд из дубине, као из неког тамног бунара покуљаше тамни млазевни бола.

И сада се ти дани са првим јесењим измаглицама, са влажним вечерима, и првим сутонима са удаљених поља, повратише. И он сада тек поче да увиђа колико воли Белу и шта она за њега значи. Пуста би празнина била да није ње, мртвило као зими у шуми; био би бесциљан и цео живот, и њему дође сасвим јасно: да није ње и да није летења, не би било вредно живети.

Како су били тек настали лепо дани, онда кад је он оно био сигуран у њу и она помало љубоморна на њега због Вере! Па они незаборавни часови на песку, лежање поред ње, први случајни додир њихових ужарених тела, први пољупци и онда оне страсне жеље које су расле ноћу... Она му се обећала! Ти часови му искочише јасно пред очи, дозваше му интензивно слику прохујалог лета, јединог његовог сретног лета откада је памтио, лета који би радо дао за десет других. И учини му се да му се Бела опет наслони на раме, и да су у ужареном песку, и осети њен врео дах на своме лицу...

Али она не излазише.

Онда му почеше наилазити све црне, тегобне мисли. Зар ће се Бела заиста дати ономе дерану, надменом, са одвратном јасно израженом грамживошћу за новцем? А она, тако мила, горда, толико различита од његовог карактера! Зар је на крају крајева — мишљаше Кнап — мени говорила неистину онда на песку, под сунцем? Или се можда у њој тада разбудило нешто и то утицало, а сада?... Зар онај пољубац и трзање раменима и луд, грчевит стисак руке, није његов, њему и због њега? Страшна би мисао била да она, каквом је Кнап дотле замишљаше, припадне другом. Страшна, немогућа мисао, мисао и слика да Бела тако исто грли и младог директора...

Ноћи су му биле испуњене њеним ликом, она га не напушташе, а најгоре му је бивало када се поред ње, наједном, појављивало и надмено лице младог директора, који ју је са дрским осмехом некуда одводио. Он је остајао сам, трзао се и будио из сна, па буљио у прозоре. — Бела, зар тако?...

Како су се дани и ноћи ређале, како су његова очекивања бивала све узалуднија и наде се губиле одношене тмурним јесењим мраком који је обвијао стазе, стазе откуда је он жудно очекивао да се појави њен стас, Кнапа поче да тишти љубомора и увређени понос... јер он се сад тек сети, пуче му пред очима: та он је бивши подофицир, шта је и имао да тражи Белу, јединицу богатих родитеља; њу очекиваше пуна срећа на другој страни — заруке са младим директором, наследником оца, у чијем су предузећу њени — Белини родитељи и стекли своје имање! Зар он да им свима то поквари?

Њега та мисао жацну. — Колико си ти далеко од тога, друже! — говораше он резигнирано самоме себи. — Куда си и био запео? Ко си и шта си, ко шта даје на твоје јунаштво од оних који икада нису привирили на људско узлетиште! Зар речи: *пилот-ловац* изазивају у њима неку мисао, покрећу каква осећања, зар летети, бити храбар, односити ваздушне победе буде у њима нешто?... Како је то све њима савршено странно и како је реч пилот-ловац за њих празна? Он се присети како је настала тишина кад неко у њиховој кући упита једнога: иде ли на аеро-приредбе, и да је читао из новина да је било сјајних и узбудљивих тачака, а упитани је, у општој ћутњи, одговорио: имам ја паметнија посла!... Па када се затим рекло да је један од најхрабријих пилота ту скоро имао пад, нико и не мрдну уснама, савршено их се та реч не тиче.

И шта је он престављао за њих, сем бившег подофицира који је »догурао« за официра? А Бела? — питаше се он — зар да је изгубим? Зар никада више?... Па нека! — покуша он да се охрабри, као некада, да силом своје воље натура себи заборав. — Нека је, нека се уда за директора, нека је он љуби... он има више права! Нека је он уз њу вечито, а ја — заборав! — Али како горке то беху мисли, како их је било тешко изговарати! Он се сажали на себе и увиде да је у том питању далеко од оне снаге коју је имао некада, када је наређивао себи све да заборави... Али и њој ће бити жао — одоше његове мисли — зажалиће и она за мном, кад буде чула за моје име, кад... а ја ћу учинити, осећам да имам снаге да учиним — да оно буде чувено...

Протегоше се, нанизаше се, као да су се на њега пели, и читавих петнаест дана, док једнога дана он не спази Белу како журно шета стазом испред његовог стана. Он не по-

верова себи у први мах, помисли да му се учинила сличном, али му се ипак ноге пресекоше. Бела му се ближила, брижна. Осмехну му се опет, кад му приђе, опет онако као некада, као оно на песку, а у очима јој он сагледа крајичак оних жудњи које су га толико палиле.

Рече му у две три речи шта се догодило и зашто је није било ових петнаест дана: веридба је била утврђена, она ју је одбила; спречила је, успротивила се, а родитељи су је приморавали. Забрањили су јој излазак, а у кућу је могао долазити само млади директор... И ево, једва је данас могла изаћи, давши реч да јој дозволе три дана размисљања и слободу изласка па ће се можда одлучити...

Али каква одлука, она је дошла њега да нађе! И ослонила му се о руку, па су пошли одмах стазом где никога није било.

Кнапу се одмах срце беше смирило. Бела, она његова Бела, онаква какву ју је у дугим ноћима замишљао, корачала је поред њега, ослоњена овлаш о његову руку, тако да је осећао њен ход и почињао да црвени, да јој у мраку тражи руку.

Шетали су тако две вечери, узастопно, дуго, стазама којима нико није залазио. Каткад само чинило им се да им се неко лице ближило и опет губило. Треће вечери, кад ту исту особу спазеше на стази још израније, пре но што и кретоше у шетњу, они постадоше неспокојни. И онда, ко зна чиме понети, каква им унутрашњи глас шану да се те треће, последње вечери, склоне од свих погледа, они кретоше у Кнапов стан, ту одмах до стазе, учинивши само неколико корака и журно замакоше у врата.

Дрхтаху обоје као у грозници, кад ступише унутра; Бела од страха, Кнап од страха и узбуђења, не знајући чисто да ли сања или је то јава, држећи да није то једна од оних многобројних ноћи које беше провео у мислима са њом, кад ње није било... У соби је било мрачно. Тако и остаде. Месец се пробијао кроз завесу и шарао собу. Каквом пријатном и чаробном светлошћу, чаробнијих сенки они не осетише у животу! Седоше, без речи. Кнап је обухвати око паса, а Бела му спусти главу на раме... Око њих као да се све затвори, свет замре иза зидова, остадоше они сами на кугли, довољни сами себи у целој васиони. Као да утонуше негде, али у бајне неке пределе; мрак их силно зближи, самоћа их опи, Кнап јој потрже усне и дах њен га занесе. Један луди пољубац који је не зна се колико трајао... све док Кнап не чу, као из огромне даљине да долазише, куцање у врата. Он ту моску визију одагна и понова се предаде сну каквога никада још није сањао, али куцање се понови и он се разабра — сад је било јасно: неко је звао.

— Отварај!

А онда се куцање понови јасније, па допреше и речи:

— Отварај у име закона!...

Кнап скочи, а Бела му паде са крила; и он стиже да сагледа како јој се у мраку забеласаше дивна, бела као албастер, пуначка колена; никада лепшу слику он није видео од тих колена, тако облих и меких, тога вечера, у заносу овлаш раширених. Упи му се то у саму душу. Бела оста тако, а већ трећи пут се понови:

— Отворај, у име закона!...

Кнап се загледа кроз прозор и спази на улици неколико лица, па кад боље осмотри постаде му намах јасно: међу њима је стајао директоров син, и нешто објашњавао. Неколико старијих људи су га слушали, скоро са неверицом. Клопка — помисли Кнап — ухватио ме и довео полицију.

Клопка беше успела.

*

Кнап се после дуго сећао тога вечера. Слика му се интензивно упила у сећање... Групица људи пред његовим станом чекала је да он отвори врата па да јурне победоносно, са уживањем и злурадошћу у собу. Мамио их је призор. Директоров син, младић, са цигаретом у зубима, подигнутом јаким капута и рукама у џеповима гледао је помно у прозоре, а лице му говорило: »Аха! ту смо... Нећеш ти мени преотимати... Умемо и ми да покажемо ко смо...« Младић је био и киван и ликован је злурадо. Нервозно је корачао и гризао цигарету, нервирано бацајући погледе на мрачан прозор. — Умаћи нам нећеш; шапутао је самом себи, организовали смо ми то добро! А при том се смешкао. Али какав осмех, лице му се кисело грчило.

Остали су буљили у њега, у тмину и у прозоре и корачали горе доле. Кнап познаде неколико младића који су онога вечера били у кући Белиних родитеља, као друштво младога директора. Кад се врата отворише цела та булумента навали да одједном уђе унутра, сви зајапурени, узнемирени, дивље радознали; претерано похлепни на слику призора коју су сами себи престављали. Неколико младића са предводником улетеше први и помно загледају унаоколо.

Кнапу је киптело. Кад га директоров син загледа изблица уневши му се у лице и хтеде да му покаже: Видиш ли ме добро, познајеш ли ме? Ти подофицирац... — Пази како ја знам... Кнапу се навуче мрак на очи. Кад му младић — организатор клопке, скривен иза леђа другова, кривећи лице добаци: „Зар и то знају бивши подофицири...“ Кнап стиште песнице, па замахну на згољавог господчића. — Да га згромим па куд пукло — сену му у памети. Али га само окрзну, његова снажна песница захвати му уво, шешир паде, а младић зајаука и побеже напоље.

Притрчаше остали и стадоше пред Кнапа:

— У име закона, руке у вис! — повикаше му полицајци.

Кнап гневно погледа на престашено лице организатора, који се још крио иза леђа чиновника, сретан што га је мимоишао ударац; сав је дрхтао, а покушавао је да се цери — Кнап помисли: какво би уживање било размрскати ту одвратну, дегенерисану њушку — какво уживање! Али гомила других стајала је између њих и он само шкрипну зубима а блесак очију, од којег младић устукну, одаде његову жарку жељу.

И онда наједном, Кнап не знађаше како, створи се пред његовим станом и војни иследник, Кнапу познати капетан Стојко, и улазећи унутра, широм отворивши врата, он важно рукама направи себи место. Сагледа све унаоколо као Наполеон, начини око себе круг, проширујући га одмахивањем руку и седе да пише. Писаше, распитиваше: ко је кога ударио, колико је младића повређено, величина озледе, трагови крви... Кад би готов, позва неке да то потпишу и скуп се разиђе.

Одоше сви...

Али тад поче да бесни војна истрага. Како отпоче тога вечера она се протеже читавих пола године и то систематски, убиствено, сецкајући. Сваки дан по неки детаљ, по једно слово, сваки дан само да још више озледи, продуби рану, утисне у њу отров и разједе даље...

Иследник Стојко, бивши полицијски писар, поступио је као детектив, хтео је да се прослави. Радовао се сваком новом пацијенту којима су били прикачивани на леђа војни параграфи. Имао је нарочити систем у истрази: правио се добар, говорио благо, звао пацијента „другар“, опходио се потпуно пријатељски; заједно са окривљеним грдио је власт — па тако мамио признање. Кезио се (то се силом смешио), а боре му искакале по лицу; слушао веома пажљиво, чинећи се немарним и чупао речи.

Кнапу се дубоко урезало у душу његово сатанско лице:

— Па како је било? причај друже; ајде, спасаваћемо! Оца им цивилшког... Мало си га ударио, требао си...

Он је трљао руке; очи су му сјале. Биће признања!

— А колико их удари? Чиме, боксом? Тако, тако...

— Нисам ударио, — одговорио је Кнап.

— Море ако си, него!... Па де причај ми како је било. Признај, мени можеш све да кажеш, ово је сад ван истраге. Ја сам ти, друже, пријатељ. Признај: знам ја како је то, узнемирили те, ти имао припремљен бокс и приредио им меч... Ха-ха! — смејао се он да су му се сви зуби видели, и облизивао усне. Дакле признајеш — дизао је он глас — при-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

знајеш — ударио си их боксом и то више њих. Је ли који пао?...

Кнап га се гадио.

Иследник је одмах устајао и одлазио код команданта да му реферише, да се похвали. Ова истрага му је требала да донесе нарочити реноме. Командант је био добио и од војних и од грађанских власти строго наређење у вези са овим догађајем.

— Шта је, шта је? — дочекивао је он иследника.

— Пола признаје! — Стојко се клањао, правећи скрушено, преподобно лице, као да он врши само своју дужност и не заслужује тих похвала.

— Признаје! — скакао је командант. — Зови га!

У једном таквом објашњењу Кнапу преврши, он се узбуди, али тада баш оста хладан и доби невероватну храброст; усуди се и рече команданту у лице ове речи:

— Сада ме прогоните невиног, а кад вам треба да летим свугде и по сваком времену онда сам добар... И ја и покојни Калшек и други. Уместо праведне заштите, тражите криво признање, зато што то захтевају интереси једног богаташа!...

— Ћут! Став мирно, потпоручнице, грмну командант. И на питања само да одговарате! ...И истрага се дужила у бескрај.

Око овога догађаја се беше начинила читава афера: Стојко је умео особито да је надува, видећи како је и команданту било стало да је „успешно” заврши. А „успешно” би било само тада ако Кнап буде признао да је боксом напао младиће, изазвао јавни неред, нанео телесне повреде...

Осим тога, сада се истрага пренесе и на предмет: увреда команданта, што се Кнап беше усудио да му каже оне речи.

Насташе саслушања, дуга и заморна, при којима је иследник Стојко нарочито уживао, вежбајући своје правничко искуство. Започеше, одужише се сецкања, претње, суочавања, потписи, ситна зивкања по два пута на дан, тек да се зна, да се „окривљени” потсети, да не би заборавио на кривични предмет.

Кнап се и ноћу трзао: излазио му пред очи војни суд, Стојко иследник, са насмејаним, искеженим лицем, откуда је — чинило се Кнапу — јако личио на слику фалсификат човека, и како га тај Стојко, после дугих саслушавања пита: „Друже, требало би ми нешто пара на зајам”...

Сто пута иследник је покушавао свој трик; нервирало га је већ што се обелодањавало да Кнап није крив. Зар сав друг око истраге — узалудан? Онда се он једнога дана ушуњао Кнапу, да га други не виде и понашајући се другарски, говорио му:

— Море ништа ти они не могу, ја знам најбоље: нема доказа, а хоће да га створе. Али признај мени, онако ван истраге — ето

само ово: где си сакрио бокс? Знаш да си га имао, само где га сакри тако брзо, а?

Стојко се нервозно церио. А у ходнику, пред улазом био је поставио два човека, сведоке, да чују како је Кнап дао незванично признање.

Истрага, истрага!... То је био повод да Кнапов живот потече опет црним линијама. Прекиде се нит среће, која је тек била настала, сручи се на њега изненада вал тежине, наједном; смрче се опет, као што је то умело да буде често из подофицирских дана. — Тако то бива понекада у животу, он је то добро познавао: иде све мило, глатко, све красно, помислиш: ево среће... док наједном не загрми нешто као гром, спусти се нагло и прекрили, замрачи, зацрни цео светао видик.

Тако и сада.

Пресекоше се нити Кнапових снова. Живот тек започет, у освету, као пролетња зора, — постајаше ево црн и мучан. Кнап се опет повуче у се, затвори се, као оно пре док је био наредник. Почеше и другови да га избегавају, нарочито откада се чуло да је команданту у лице рекао оне речи. Сви су га се клонили, јер ко зна — како би се мислило и о њима да их командант види са Кнапом.

— Он је под истрагом! — говорили су.

О Бели није знао ништа. Како се расташе оно вече, нико му о њој није знао рећи ни речи, а колико је, поред свих својих невоља желео да сазна! И колико му, поред све тежине која га притискиваше, излазаше пред очи слика тих задњих три дана њихове љубави, три најлепша дана у његовом животу. Као да су знали обоје, да су им то можда уистину последњи, они су били отворили једно другом цело срце; како је она била испуњена нежношћу, како га је гледала!

Али, нестале је, однеше је, отеше, за другога.

Дође и прва недеља, јесење поподне: тихо, сетно, као што уме јесен да да. Зеленило замењено жутим, поља су се одозго златила и пресијавала, сунце се отимало да сја жарко, али је само бљештало без јачине; ваздухом је летела паучина. Тих јесењих поподнева, недељом, Кнап је увек ишао на аеро-митинге и увек побеђивао, а сада не беше одређен. Под истрагом је!

Он је био дошао ипак да посматра. Сакрио се био у гомилу, пре почетка, мислећи да га не познају и очекивао почетак. Маса се тискала. Чуо је и своје име. И побојао се да га не би ипак препознали, кришом се извукао и отишао ван масе, у поље и отуда се спремао да посматра акробације својих другова.

Мучно му прође та прва недеља, а онда и друга. Ни друге он не беше позван, ни поменут за утакмицу. Не сазнаде опет ништа о Бели, Ледовски му не донесе опет никакве податке. Рече му само да је чуо како је Бела

отпутовала, а да ли на свадбени пут са директоровим сином, или сама, или са родитељима, то није знао.

И тако протекоше дан за даном. Он се увуче у своју љуску, опет мораде да нареди себи: заборави! Скретао је свој поглед са сретних парова да се не би потсећао; није смео дуго да остаје у парку да га не би опомињао и на његово лепо доба. А како га је тек рцао посред срца шум његовог мотора, Кнапу тако познат шум, на којем је други недељом изводио бучне и вратоломне акробације!

Чему сада да управи свој животни смер? Ни Беле, ни летења. На сваком лицу из раније своје околине могао је да прочита: истрага, истрага!...

*

Кнап је омршавео, побледео, изгубио боју и израз. Јесен је дубоко освојила; небом су јурили облаци. А тако је било и у његовој души.

Вај! Зар тако брзо прођоше они леви дани?

XV

...Грануло је ново пролеће: заплавило се небо, озеленила земља, набујале, рекло би се, набрекле воде; Сава и Дунав су јуриле брже него икада, журиле се не стижући чисто ни да се осврну на обале, већ су озбиљно одмицале даље. Необично занимљиво је гледати то са престоничких бедема: како надошле реке у пролеће грабе своје циљу: Као змија у бегу што вијуга својим телом, тако и широки костур Дунава пољуљкује, угиба се и жури, жури трком... Куда ли тако јуре воде?

Али пролећа у ваздуху, у висинама! Тамо где још никада није крочила људска нога, тамо у пределима вечите, свемирске тишине и величанствености, пролећа, ближа сунцу — она су неописива! Ваздух је згуснут, модрикаст, опојан; облачићи, као бела божија стада разасута по пространству, отварају огромне видике, визије неизмерности. — Некада се под вама изгуби и земља, застре је какав облак, а над свима странама тад пукне — васиона. Ко би желео да се увери како је наша личност малена, како је живот ништавно кратак, како су такозване земаљске величине сасвим безначајне, ко би, кажем, желео да осети само за један сат дах *свемира*: мирис вечности и крајичак простора, тај треба у пролећни дан да узлети на пет хиљада метара ван земље и да пробави тамо, ван људских и животних домања, један сат. Вратио би се преображен, прожет нечим што земни људи никада не осете. По-нео би отуда на себи дах онога вечнога неба, дах васионски, преиспољни, дах бића које успето милионе година под собом гледа вековну трагедију земље... Тај дах узвишује. Дуже човека над свакидашњицом и отшкрињује му трачак копрене са тамне вечности.

Такви пролећни дани су настајали ове године. Сунце је миловало земљу, ваздух постајао топао, а земља се покретала, као жива, оваплоћена тим божанским изливима. Све се на њој будило... Али Кнап је остајао ћутљив, затворен у се као пуж у љуску, да ништа не осети од свега тога.

Видео је он већ ко зна по који пут у животу, уверио се на себи, да не сме човек много да осети среће наједном, не сме, јер онда нагло дође несрећа. Он је већ свако задовољство платио испаштањем. Зато ни сада није смео да се подаје осећањима која су с пролећем избијала из њега, сузбијао их је, повлачио се у се и скривао од света. Шетао је сам парком и то у оно време кад никога није било: дубоко у ноћи. Разне мисли су му долазиле тада, као никада пре тога: да је живот људски нешто мајушно, ништавно, као и живот муве; да се овај месец што сија над полутком земље нагледао милијарде живота, милијарде покољења, која су сва одоздо упирала своје погледе горе — ка сунцу..., да су сва она — та покољења — била и изумрла, а на место њих долазила нова, међу којима је и он... Па даље, мислио је, ево: сва та ишчезла покољења свих раса и народа, све су то били људи, бића са срцима и умом, и имали су — разуме се — и своје љубави и своје тежње, своје болове које су сматрали непрободивим... Па где су сада? Да, где су сада ти светски боли и уздаси? Где су толике љубави, и толике снаге, толике младости?... Ледовски му је говорио о свему томе. — Где су, јест, где несташе толике жарке љубави, као и ова његова?... Лебде у висинама?... Леже доле покопани? Да, све лежи доле под ногама нашим, све је на земљи постало и на земљи остаје; ван ње не допире ништа, сем што ово сада, са ње узлеће човек...

Кнап се побојао скоро тих мисли, али је ишао за њима; јер у колико су му оне отворале огромне видике за људске појмове, у толико му је његова сопствена невоља бивала незнатнија. Она је збиљна и незнатна — помисли Кнап, — Па, тако је! Шта је у ствари то „*војна истрага*“? Онај бедник Стојко и други и трећи... шта су они? Ледовски га је био научио да људе не треба да мрзи јер су то јадници, ситни, још у полу-мраку, дакле мизерија коју пре треба жалити. Данас је нека сила, ауторитет: све му се живо клања, а преко ноћи му се загнојило слепо црево, и она људина се превија у болу као црв, превија се неколико сати, настаје борба организма и нечег невидљивог и — долази смрт — такозвана. Шта би са оном силном људином — која је сејала страх и трепет око себе? Постала лешина, одвратна мртва телесина, као обаљен храст, модра, надувена, искежена. Зар то може неко да мрзи? Зар ту лешину коју ће кроз дан-два црв гристи, а кроз годину дана, да, само кроз годину дана, па неће бити ни те-

лесине, већ — буди бог с нама полупоједен
 мењ, наказа, коју нико не би познао; а кроз
 десет година — црна земља!... Ето, то је
 човек. Па зар га мрзети! Не, жалити га треба,
 као што вели Ледовски, жалити сва људ-
 ска бића. Да жалити, јаднике! јер уми-
 ру са жељом на уснама, са последњом ми-
 шљу упућеном Богу — што се зове молитва
 — за спасење. Боре се, боре са смрћу, од пам-
 тивека, боре се, неједнаком борбом, и подлежу,
 а задњи дах упућују Богу: Боже, спаси ме!
 Или, што је још комичније и драматичније,
 мајка на умору са својим последњим дахом из-
 говара речи: Боже, спаси ми децу! А чему да
 их спасе, колико да остану за њом — десет,
 тридесет, педесет година! Па зар је то спас?...

Кнап се већ губио у тим мислима, желео
 је да их прекине. Он је био реалан, и иза-
 зивао их је и ишао за њима колико су му
 оне отварале видике и чиниле да његова соп-
 ствена невоља испадне мања... али даље не.
 Чак и оно Ледовскога: да човек не заслужије
 да се мрзи, и то није капирао, он нипошто не
 би могао да се ослободи мржње према, рецимо,
 директоровом сину, иследнику Стојку и по-
 мало и команданту... јер, на крају крајева,
 они су му загорчали живот, а шта има важније
 на овом свету од живота? Кнап као да опет
 беше ухватио нит мисли: а, тако дакле —
 упита се он, — живот је најважнији... Ледовски
 каже — он (наш живот) се појавио само јед-
 ном у вечности, кроз милионе година, само јед-
 ном. Једном у милионе година Кнап је понео
 главу на својим раменима, постао од ничега,
 угледао светлост сунца, стасао до зрелости
 и живи свој век... једном, једини — а и тад му

не даду. Ту смо дакле — говораше он сам са
 собом — не даду ми да живим, а ко? Па ти,
 такви: Стојко, директоров син... они су отели
 Белу, а тек са њом живот је имао пуног сми-
 сла... „Ти си, друже, слабић, кад не можеш
 да се бориш и да избориш своје право на
 живот” — неко му дошапну... „Бори се мушки,
 јуначки, бољи си од свих њих”... Бори се за
 Белу, да ти она припадне, истакни се, прослави
 се... Да, да, ти имаш у себи снаге, донео си
 је на свет довољно, само је умеј разумно да
 употребиш. Прослави се — и Бела је твоја.
 Она ће ти бити жена и тад, тад би твој живот
 био пун... твој секунд који је синую једном у
 милијарди година, откад месец гледа драму
 на земљи... засјаће пуним сјајем, ти ћеш га
 срећно изживети...

— И учинићу тако, зарече се Кнап. Уздах-
 ну ваздух као да удише снагу, као да је при-
 купља за борбу.

Зора се већ беласала, пролећна, кад он
 оде на спавање, са главом пуном неразумљивих
 и разбуђених мисли. Многе од њих није разу-
 мевао, или само упола.

Да је могао да прочита, месец му се
 осмејкивао. Можда су му његови флуидни зра-
 ци и изазивали оне чудне мисли које он није
 разумевао, мисли које су му показивале пут
 ка животу, ка том једином благу, а Кнап се
 баш окренуо сасвим супротно од тога пута.
 Сасвим на другу страну! Али он није могао да
 докучи шта му то месец шапуће. Или му је
 можда било тако суђено, то му је био крст...

Живорад Вукосављевић

(Наставиће се)

Тринаести ред

Ишли су Сарајевском улицом. Напољу је падао јужни снег, који је влажио. Они су се заклањали под стреје старих кућерина турскога стила. Из утроба извиканих кафаница чула се дрека кафанских певачица, чији је рапави, неартикулисани глас парао уши пролазника. У великим кафанским ардун-капијама стајале су посрнуле жене у танким циганским хаљинама, полубосе. Цвотале су зубима и чекале „муштерије“ да направе „пазар“ за кору насушног хлеба и „собу“ коју морају унапред да плате, да би имале право на преноћиште. Оне су оцењивале пролазнике и хватале за рукав кочијаше, амале, тестераше, људе са дна, увлачиле их у капију и отворено им нудиле своје тело за мизерну награду. Они су радо пристајали и одлазили са њима у штале, и шупе које су се налазиле по механским двориштима или у оне бедне кафанске собице у којима су оне у групама становале као „самце“ код жена које специјално живе од тога.

Милета се згрозио од њихова лица и тела, а у души је осећао сажалење према њиховој беди и судбини.

— „Чији ли је то грех?“ — Питао се у мислима Милета, а савест му је већ учинила једну алегоричну алузију на друштво, систем, цео људски живот и цео свет.

Јасминка је гледала у страну и презирала њихове гадости. Хоризонт њене савести и разума није ишао тако далеко да види где лежи прави узрок таквог живота. Кроз њене мисли прострујала је само једна реченица:

— „Београде, како ли си пун беде и мизерије!“

Ишли су журно. Кроз густу маглу суснежице једва су се назирале уличне сијалице. Кад су стигли у велику господствену улицу, Јасминка се заустави пред оном палатом што је Милету одушевила својом величанственом лепотом.

Она завуче кључ у браву и отвори их. Милета се запањи!

— Уђи! — Рече Јасминка, која примети да се Милета збунио.

— А, нека, хвала... — извињавао се Милета, јер је налазио да није довољно пристојан

за такав један великашки дворац, који је изнутра бљештао од мермера и украса од оникса. — Ја ћу сад право у свој стан... — И хтеде да пође, али га Јасминка ухвати за рукав и поведе са собом.

— Ајде ти са мном! Код куће нема још никога, сем настојника и куварице. Ја сам сама. Господа су отишла на Авалу. Позвани су на неки банкет и тамо ће можда целе ноћи да остану. Ми ћемо седети, разговараћемо... Скуваћу ти чаја...

Милета је ушао, али кад му сјај мермера засени очи он хтеде да се врати. Јасминка му својим благим очима осујети бегство. Он поцрвене. Осетио је да се осрамотио. Ипак је веровао да његова каљава нога није достојна да гази по таквом раскошном тепиху, који се таласало преко белих, мермерних степеница.

„Какав диван тепих“, — помисли он у себи, — „а ја газим по њему са оваквим блатњавим ципелама! Каква штета. Кад бих ја имао овакав покривач...“

И већ је кројио план како би га могао украсти, иако није имао храбрости да то и стварно учини.

„Други свет!“ — Прошапта он у себи, а очи су му играле и летеле свуд по зиду. Чудио се претераном раскошу и дивио се лепотама. Релефи, фреске, фантастичне игре измалане дивним бојама на стаклу.

Ушли су у претсобље.

Опет драгоцени дрворези. Читаво богатство. На зиду уметничке слике са широким, скупоценим оквирима, које претстављају дивне пејзаже, мртву природу, оријенталске и босанске мотиве, разбуктале страсти, акт, итд. Пролазили су кроз многа одељења. Ушли су у салон за картање, чији је под био од живописно насликаних карата у дрвету. Милета, пренеражен, трже ногу, којом је хтео да коракне у салон, јер му се учинило да ће каљавом ногом да нагази на нов шпил карата разбацаних по паркету. Он се саже и поче да чепрка и да гребе по патосу ноктима трудећи се да их покупи и подигне. Жучно је копкао ноктима једног „пуба“ који је био чврсто углављен у дрвету. Јасминка се доброћудно насмеја. Он поцрвене и диже се постиђен. Никад није видео такве салоне.

Био је поражен овом оптичком варком, која га је жигосала као простака и осрамотила пред њом. То га је жестоко увредило, па ипак се чуддио и дивио оној руци која је са толиком убедљивошћу могла да створи халуцинацију код човека да не гази по обичним шареним сликама, којима је соба патосана, већ као да гази по читавом брду растурених карата.

„То је салон за картање”, — објашњавала му Јасминка испут, иако он није испољавао своју радозналост. Ушли су у други салон. И ту је Милета доживео скоро исти случај, само мало у блажој мери. Тек што је откинуо очи од чудотворних карата просутих по поду, а већ му се учинило да ће да нагази на неког пиона, лауфера, краља или краљицу на безброј шаховских поља која су лежала на поду у новом салону.

„Ово је невероватно!” — помисли он у себи, али се потруди да забашури своју забуну.

— Привиђење... Шта ли је ово?!... — рече Милета.

— То је сала за играње шаха, — рече Јасминка и отвори и друга врата, која су водила у салон за домене, чији је под био израђен од белих коцкица оникса у виду домина са безброј црних поена. — А ово је сала за играње домина...

Милета се више није чуддио мајстору који је створио ову уметност. Али раскош београдске госпоштине бацио га је у дубоко размисљање.

25

Били су већ у соби за млађе, кад је Милета чуо електрични прекидач који је шкљоцнуо. Вода је брзо почела да струји у електричном казанчићу за чај. Јасминка се трудила да свога госта послужи са свима церемонијама, као и своју господу. Чај са слатком у засебној тацни и са бисквитима. Али Милета је гошћење примио врло хладно и без воље. Није се осећао добро. Нешто га је притискивало. У лицу је добио необично руменило, као да су му образи горели од неког стида. Осећао је неку језу, умор, укоченост и болове у леђима. Савлађивала га нека малаксалост и главобоља. Нерасположење је расло, али он се трудио да га пред Јасминком не испољи. Она примети на његовом лицу да му није добро па устале и отвори прозор. У собу покуља чист ваздух с мирисом зеленог лишћа и липовог цвећа. Милета приђе к прозору и зину од изненађења. Није могао својим очима да верује. — Да ли је ово сан или јава? — питао се у чуду! Учинило му се да се пред њим стварно одиграва Шекспирова алегорија „Сан летње ноћи”. Богата флора и фауна указа се пред његовим суморним очима, — намештена на огромној тераси куће, покривеној стакленим кровом, са инсталираним парним

грејањем, — која је бујала, цветала, и мирисала као право пролеће под мајским сунцем. Птице су летеле и певале, а лимунови сазревали. Из фантастичног врта куљао је мирис расцветаних ружа и љиљана. Он уздахну, а из уздица му се пролише жучне и отровне речи:

— Нисам знао, до данас, да у суштини постоје два Београда! Да, Јасминка. Ти се чудиш, али ја велим два Београда. Један град, али два Београда; један народ, али два света! То је теби мало чудно, али је — истина. Да, — невероватна истина...

И он једним силовитим покретом дочепа свој похабани капут и навуче га на себе.

— Здраво, Јасминка, ја ћу да идем!...

— Па зар већ?!... — зачуди се она што тако брзо одлази.

— Морам. Не могу више да издржим овде. Тешко ми је. Хоћу да идем тамо у свој свет. Ја презирем ову вештачку раскош. Данас или сутра... — Ту Милета прекиде своју реченицу, јер није могао да је изговори од јада и неке грудве, која му беше у грлу запала. —

— Не, нећу то теби да кажем, — продужи он врло благо и оптимистички. — Морам да идем, Јасминка. Идем да се одмарам, а сутра ћу на рад. Чека ме велики посао. Трудим се да зарадим неку парицу па да створим себи мало бољи живот. Али то се постиже само борбом. Крвавом борбом. Не можеш, Јасминка. Награда је врло мала, бедна, а од нас се тражи много. Врло много. Оно мало цркавице, што знојем и муком зарадим не стиже ни за голи живот. Решио сам се да одем на пролеће на море. Још никада нисам видео море, али ипак знам како је тамо. Знам да је лепо, знам да нема снега, зиме. Чуо сам да је тамо увек топло, да увек греје пролетње сунце. Причају да тамо усред зиме зру лимунови и наранџе... Па ћу и ја да одем тамо, да се настаним негде на обали. Гајићу пчеле и ангорске зечеве, па ћу живети од продаје меда и вуне. Не, Јасминка, немој ти да мислиш да сам ја нека сањалица, која се загрева само илузијама. Прво ћу саградити једну малу кућицу од крша, а у њу ћу...

Милета ту прекиде реченицу, али је Јасминка инстинктивно чула његове унутарње речи које је само помислио, а није хтео да изговори:

„А у њу ћу довести тебе.”

Она је са заносом слушала сваку његову реч и већ је стварала претставу и маштала о малој лепој кућици на обали плавог Јадрана; о малој баштици са палмама, лаворикама и наранџама, а у њој кошнице са пчелама и кавезићи са белим ангорским зечевима... О њиховом идеалу... И као у сну прошапута:

„Како су овде горки залогаци...”

— Не очајавај, Јасминка, — рече Милета, као човек, који хоће да улије утеху и наду. — Доћи ће и наш дан. А то није далеко кад

ћеш и ти бити срећна и задовољна. Ја ћу се борити да ти будеш срећна и да теби буде боље.

Јасминка је ћутала, сањарила о свему томе што је Милета причао и налевала чај. Он је силом сркао. Више да угоди њој, јер је она желела да га што боље угости и уживала је у његовом задовољству. Залогаци су му застајали у грлу, али он је и у свој својој горчини осећао неку сласт живота, јер је она поред њега. Ипак је нешто љуто тровало у њему ону детињску радост, која је у његовим плодним мислима стварала имагинацију о о скорој будућности, која ће се, можда, иронично насмејати његовим жељама.

Било је већ позно у ноћи кад га је Јасминка испратила на главни излаз из улице Милоша Великог. Тротоари су били већ покривени дебелим слојем снега. Крупне пахуљице, као густе ројеви белих лептирова, пролетале су поред електричних стубова, измењане са млазевима светлости која је сипала из запаљених сијалица.

Она је погледом испраћала његову црну силуету, која се губила у сенци ноћног плашта, све док није сасвим утонула у њу. Трагови његових стопала остављали су за собом грубу, дебелу и рапаву пругу у белом снегу, која је, као неки симболични ланац, везивала те ноћи ову палату раскоши са бедом „Тринаестог реда.”

26

Понедељак је освануо са великим снегом. Милета је устао и спремао се да иде на рад, али се није могао ни маћи с места. Нешто га је тешко притискивало и обарало, као нека невидљива циновска рука.

Дисао је усамљено и тешко.

„А, ја... — Не... — могу...”

Прошаптао је и понова пао у постељу. Грчио се под изрешеталим ћебетом. Час је један крај ћебета вукао с ногу на рамена, час с рамена на ноге. Ћебе је било толико кратко да није могло да му стигне да покрије и рамена и ноге. Једно је морало да се жртвује за рачун другог. Ако га повуче на рамена остану му ноге откривене, ако га повуче на ноге остану му рамена откривена. Зато је био принуђен да се купи и савија у клубе и да тако сатима лежи.

Како је легао тога јутра више се није дизао.

Напољу је стезало. Собица се охладила тако да се температура изједначила са спољашњим ваздухом. Из његових ноздрва и уста куљала је врела пара, која се брзо растварала у хладном ваздуху и ишчезавала.

Нико ватре да му наложи; нико воде да му принесе; нико шољу чаја да му пружи; нико ни за име да га упита.

Страшно је то бити међу својима, а никог свога немати.

И никад снажније није осетио речи нашег великог песника Ђуре Јакшића, него сад: „У свету, брале, нема љубави.”

Нема више ни његове тетка Милице. А да је она неком срећом жива, од своје би сиротињске цркавице одвојила, појурила би првим возом и дошла би да га брижљиво негује и чува; да га упита, да га понуди, да му сваку жељу испуни, да се за њега забрине и да ту поред њега заплаче:

„Шта је, Милче... Шта, чедо моје?!... Шта је душо?... Кажи ти само твојој тетку Милице, па ће она све да ти учини...”

И све би учинила само њега да спасе... — Живот да му сачува. Али заман!... Њему још и сада стоје у глави оне страшне слике њене трагичне смрти. И сад се сећа како је тога дана прала веш и пала поред корита. У лицу је сва помодрела и поплавила, а на уста јој куљала нека црна пена од отрова, који јој дала њена свекрва.

Па опет, зар није међу својима? — Зар није у престоници своје отаџбине? Зар није међу — Србима? Ипак има међу нама и Срба и људи.

27

Трећи дан већ, а он не излази из своје собе.

То се чика Сави учинило сумњиво.

Његови земљаци лешкаре у соби и „диване”, а он не може а да не оде и не види шта је с тим „ђететом”, што не излази из собе никако.

Ушао је у његову собицу и погледао. Његова плећаста појава заклони сву светлост, која је кроз оно окце на вратима надирала у собицу и наједном настаде мрак. Али он је навикао да целог свог живота живи у мраку и ништа му то очима није сметало. Он је добро видео и у мраку. Видео је Милету где лежи у постељи. Стари Личанин не рече ни речи. Његово испијено и сувоњаво лице са малим, упалим очицама, овнујским носем и широким, искрзаним брковима, који су му падали преко уста, давало је израза дубоке забринутости. Он се окрете око себе, саже главу ка вратанцима на „тобошари”, која је била хладна као лед. Отвори их и погледа. Затим трагаше очима око себе и промрмља више за себе:

„А оклен ћу сада?!... — ’Ес, врага... Ниће ни дрвцета...”

Оно мало уштеђевине, што је спечалио радећи по грађевинама, испослао је својима у кршну Лику, па сад ни сам нема. Мислио је да ће га неко предузеће опет најмити на грађевини да вуче циглу и малтер, али ето ти белаја изненада, паде велики снег, покри и укочи све.

Али он не остаде скрштених руку. Отиде међу своје земљаке, узајми неколико динара и

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

донесе у врећи мало дрва да се болник од студени открави.

Собица се убрзо загреја. Чика Сава царну угарке и убаци у фуруну неколико подебелих трупчића да држе ватру.

— Ама, 'еси л' ти плаћа они уред? — Упита га чика Сава.

Милета, који је јогунасто само ћутао, окрете се и мргодно рече:

— Јесам.

— А колико?

— Плаћам га већ четири године.

— Па што, јадан, не иштеш сад помоћи од њи'?

— Искао сам.

— Па? — Шта ти веле?

— Ништа... — Веле да немам право ни на хранарину ни на лечење.

— А што?!

— А, ето... што. Пронашли су да сам од исте болести лежао и лане.

— А од шта си болова' лане?

— Неко мало запалење... Па и то сам више на ногама одлежао.

— Па 'еси ти плаћа од лане опет?

— Јесам.

— Па?... — Зар се више не смијеш разбољети? Па и иста болест нека је, па шта? Зар онда треба умријети, а, 'ели? Зар ти и од устију одваја и дава, па сад ни лијека не добити?

— Е, шта ћу! — промуца Милета и окрете се на другу страну.

— Идем ја, па ћу позвати општинског љекара, — рече Чика Сава и дуну на врата.

По подне око четири сата стигао је општински лекар. Чика Сава устаде и с неким страхопоштовањем направи лекару места да може комотно да приђе болеснику.

— Је ли то тај младић? — упита лекар.

— 'Ес, то је, — рече Сава.

— А има ли он сиротињско уверење?

— А, оклен ће имати, јадан!... А, ето и сам видиш да је сиротиња.

— Знам ја, стари, али ја немам право ни једно лице да прегледам ако ми не покаже сиротињско уверење.

— Ама шта ће њему увјерење, — ишчуђавао се чика Сава, — кад ето и сам видиш да је јадан и болан? А сиромом' је, ето, заклећу се ушта 'оћеш...

— Па то за мене није меродавно.

— Па, да јашта ћеш, чо'че, кад, ето, — нема. А и ће ће он сад тражити те папире, кад не може ни на ноге стат! Болесно чељаде, па, ето, то... — Снисходљиво га мољаше чика Сава. — Него виђи ти шта је ђетету, па да, ако му можеш икако само живот спасти, па ти неће бити цаба, Бога ми!... Шта ће теби увјерење, кад можеш ти и без увјерења прегледати.

— Ти баш хоћеш да се ја огрешим о дужности, а добро знаш да могу за то службу да изгубим.

— Ада нећеш, Бога ми! Ђе би ти изгубио службу што ћеш сиротињи у невољи помоћи... Кад, ето, зато те и држе у служби, а зато те и плаћају...

— Плаћају ме, али да вршим своју службу правилно.

— Ама зар нијеси чо'ек, зар нијеси ришћанин? Па да нијесу јади и сиротиња зар би те иђе ко звао? А ти ако си Србин, — помажи, па ће бити право и Богу, и људима, и закону. Ако имаш душу, реци само што је и како је, шта ваља чинити, а шта опет не ваља, па ћемо ми то сами, ето?... Ђе ће он сад овако болан ићи увјерење водити?!... Да није сиротиња, зар би лежа' у ови кокошарник и у ове прње... Па зар не видиш, невјеро, да не може ни маћи из постеле?!-А теби је баш исти ђаво, прегледава га с оним артијама или без њи'... И ће ћеш ти сад, болан, кад си већ доша' у кућу — отићи, а и не привирити у болесно чељаде само зато што нема увјерење да освједочи своје црне јаде, кад их ето ти и сам видиш. Нећеш га, ваљда, пустити тек онако да крепа, ка' живинче! Пустити ти то црно увјерење к врагу, ватра га изгорела, па исцијели ово дијете да не умре, душе ти! Па дадне ли Бог те се придигне, неће ти бити цаба.

Наваљиваше чика Сава и мољаше као што се Бог моли.

Лекар му попусти и приђе Милети. Метну му кашичицу у уста, погледа и рече тоном који је значио нешто безнадежно:

— Грип са крвављењем.

Испрва нико не схвати тежину болести. Кад изиђоше напоље упита га дискретно чика Сава:

— 'Оће ли лако пребољети, јадник?

— Врло је опасно, — рече лекар.

— А има ли икаквог спаса, надо?

Лекар га погледа у очи и ништа не рече. На његовом лицу се видело да нешто крије.

Чика Сава обори главу, а из очију му полетеше две сузе, које се скотрљаше низ његово смежурано лице и падоше у снег. Лекар му стиште руку и без иједне речи оде кроз мрачни ђумез. Он, чика Сава, отвори своје зенице, које су имале неки неодређен поглед и прошапта:

„Они нијесу знали... — Ето, ће није иста болест.”

Он заклопи очи и остаде тако неко време на мразу, као да хтеде својим заједљивим изразом ироније целом свету да каже:

„Ето, како сте слијепи!”

Последњи пут сам га посетио једне суморне и хладне вечери, кад су дивље гуске дисциплиновано, у правој линији, прелетале

изнад кровова београдских облакодера и „Тринаестог реда.“ Летећа стрела њиховог јата није се видела, али се кроз суру маглу чуло њихово гакање из замрзле атмосфере.

Милета је кашљао и избацивао из груди локвице водњикаве крви. Ја сам крио свој поглед да у њему не прочита бол и очај, који ми је сламао срце. Бојао сам се да не прочита моје мисли које су га већ у души оплакивале, јер сам знао да ћу га скоро изгубити за навек... Сваки његов минут значао је живот на белом хлебу на смрт осуђенога, коме су све молбе за помиловање одбијене.

Изашао сам из његовог стана касно у ноћ. Улица је била пуста. Ишао сам и мислио како ли ћу наћи неки посао да му бар сада у овим најцрњим часовима помогнем? Ноћни плашт децембарске студени застрашивао ме својом језом и ја сам губио сваку наду.

Ишао сам угаженом путањом по снегу, која је вијугала између учерица „Тринаестог реда“, и мислио дубоко и забринуту. Увучао сам главу у задигнут оковратник од зимског капута и тако утонуо у мисли ишао сам без циља и компаса. Осећао сам само како ми снег гризе подадуле и од зиме испуцале потиљке на петама, који су вирили из подераних чарапа више лубова од ципела. Бич мрза није промашао ни чланкове мојих руку, који су услед кратких рукава и плитких џепова стрчали на ваздуху, као какви црвени чворови. По ушима сам осећао као да ме неко шиба танким прутећем, те ми се чинило као да ће крв да шикне из њих.

Изгледао сам као нека црна тачка на дугачком простром платну, или као мрав који мили по њему тражећи мрвице хлеба да их одвуче у своју рупицу.

Мало, мало, па тек испред мојих ногу прне по која црна птица која је шетала улицом тражећи штогод за храну.

Од шкрипе снега, испод мојих ногу, нисам чуо никакав топот иза себе. Нисам ни слутио да ме прати некакав човечуљак у дугачком, црном капуту и шеширу са великим ободом. Он је ишао у стопу за мном, као какав фантом. Од једном ме препаднички глас уходе изненади и ја се тргох:

„Господине!“ — викну он и ухвати ме за рукав. „Станите!“ — заповеднички ми нареди и ја стадох. Његов глас је реметио мртву тишину улице, а ехо, из неке шупљине у даљини улице, понављао је његове речи, као да се неко подругљиво подсмевао његовом гласу. То је био тајни полицајац.

— Где радите? — Упита ме он строго.

— Ја сад не радим нигде...

— Од чега живите?... Чиме се занимаете?

Шта сам умео да му кажем?... Просто сам се збунио.

— Имате ли исправе? — продужавао је он механички свој наелектрисани службени речник.

— Имам.

— Покажите их!

Ја извадих своју легитимацију и дадох му. Он је отвори, прелете очима преко слова, сави је и метну себи у џеп. Ја се згранух. Знао сам шта ме сад чека.

— Пођите са мном! — то је била његова последња реч.

Сутрадан су нас неколицину „беспосличара“ спровели из суседног кварта у управу полиције, одакле су нас — по издржаној казни од пет дана затвора због „беспосличења“, — протерали у место рођења.

Узалуд су биле све моје речи, молбе. Нико није хтео ни да чује за моје јаде. Објашњавао сам им цео случај, излагао моје стање, говорио им о незбринутом болеснику и о мојој јединој бризи која је неопходна болеснику као свето милосрђе, али се мој вапај одбијао од њихове суровости, као од хладне стене у чијим грудима нема живог даха.

А он? — Он је, можда, са зебњом чекао да ме види на вратима са бременом дрва... Али... мене није било. Данас... сутра... прекосутра... — Како ли је онда тек њему било?!... И шта ли је он мислио, ко то може да зна?! Само знам да он није знао за моја запомагања, која није хтео нико да чује, за моје молбе које није хтео нико да услиши, за моје речи које није хтео нико да разуме. Њихова су срца хладни и слеђени параграфи, без разума и свести, без тоpline и осећаја, који тупо и сурово извршују своју службену форму. И без речи даље. Лишен си слободе јер си нађен на улици без посла, и то је све. Покушаш ли штогод да проговориш у своју одбрану или да молиш, њихова те строгост пресече, као сабљом, и ти си немоћан ма шта да учиниш. Свако оправдање узима ти се у обзир као покушај да си хтео да се „противиш властима“.

Био сам очајан. Бесане ноћи пролазиле су тако споро као да су хтеле да ме доведу у стање лудила. По сву ноћ сам седео и мислио на њега. Осећао сам његов болни и тупи поглед уперен у мене, који је немо вапио за помоћ, за спас. Киптио сам од гнева и у мени се гомилао хималајски бунт. За ноћ сам се преобратио у тип из друштвеног олоша, који је гневно псовао најбруталније и најгадније, изговарајући најпогрдније речи што су се икада могле чути.

„Подлаче!...“ — викао сам гласно из своје ћелије.

Жандарм, који је сву ноћ шетао са шиљком поред мога прозорчића, застајкивао је и ослушкивао. Ја сам се све јаче драо и претио:

„Да ћу, као Мефистофелос, у све подруме пустити славине од водовода да направим мочваре испод темеља ове одвратне куће, да се сва у комаде распукне и расплине.“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Али врага. То је била само илузија ре-
водата и ја помислих у себи:

„Све је то механизам... — Све је то ма-
шина од човека”.

29

Једно тмурно и суморно поподне ја сам се
враћао из прогонства. Ишао сам великом и
господственом улицом и журно сам хитао ка
„Тринаестом реду”. Снег је шкрипао под но-
гама. Иње се хватало на жице и дрвеће. Пти-
це су слетале на снег и питомо трчале улицом
испред пролазника. Са неког црквеног торња
чуло се брујање звона, која су објављивала
вечерње.

Суро небо, тихи ваздух и јецање звона
све се то претварало у неку хармонију језе,
бола и туге, која је у души човековој стварала
горку пустош и студен.

Журио сам да што пре стигнем, да му се
изјадам, да му кажем шта је све било и шта
ми се десило. Можда ме чека, можда брине...
Можда — сумња?! — Ужасно!.. Срце ми се
цепа при помисли на његово очајање. Јер он не
зна шта је све било са мном.

Што сам се ближе примицао „Тринаестом
реду” све се више размицала сива магла и
постајала прозачнија. А на рубу њенога вела
појављивала се нека црна гомила која се ву-
кла тротоаром у сенци мермерних облакодера.
Ја сам прилазио гомили све ближе, а гомила
је, на граници хоризонта расла све већа. Среди
смо се пред самом оном зеленом палатом. Ска-
менио сам се. У мени је нестало даха. Кад
сам видео тај чудни, убоги погреб, на мојим
уснама се развукао неми осмејак... Онај ос-
мејак који значи израз сваке немоћи према
судбини, према грубости живота.

Умро је Милета!

Четири кршна Личанина носили су на сво-
јим кошчатим раменима црни ковчег од
нерендисаних дасака, а испред њих по-
божно је корачао Чика Сава са још јед-
ним својим земљаком, држећи руке за-
вучене у рукаве од гуњева. Чика Сава
је носио под пазухом једну бедну крстачу од
две црне дашчице прикуцане унакрст, на ко-
јој је у место имена распета његова радничка
буквица са последњом фотографијом на ко-
јој се сликао у свом црном „смокинг” са кру-
том крагном и црном лептир машном, испод
које је стајао његов својеручни потпис. А у-
место посмртних плаката на ковчегу су при-
куцали његову уредску и пореску листу, на
којој су биле излепљене маркице до послед-
њег месеца. Међу њима не беше ни једног пи-
сменог па су, место да испишу његово име на
крстачи, прикуцали његову фотографију те —
„Ако имаде иђе кога свога на свијету, да може
бар гроб да му нађе” — рекао је чика Сава.

Умро је Милета! — Трубио је његов бедни
погреб великом улицом. Умро је са отвореним
очима јер је био жељан живота; умро је са две
слеђене сузе у очима јер је оплакивао сам своју

смрт. Једна суза је оплакивала мене, јер ме
није сачекао, а знао је колика је велика била
моја љубав према њему и знао је колики ће
бити мој бол! Једна је суза оплакивала њу,
— Јасминку, — његову љубав, јер је знао да
ће га она чекати, а он неће више никада доћи,
никада... Знао је да ће она мислити што ли га
нема, а никада више неће сазнати шта је било
са њим. Једна је суза оплакивала његову мла-
дост која се тако брзо угасила, а једна је суза
оплакивала његов бескрајно, неизмерно и не-
зречиво вољени Београд, који сада за навек
оставља и који више никада неће видети, чије
песме и музике никада више неће чути, кроз
чије улице више никада неће шетати...

Његова последња шетња улицом његове
среће и најлепших успомена, улицом његових
идеала, кретала се тихо и побожно. Пред том
тужном шетњом устави се понеко да скине
капу и да ода последњу пошту једном мла-
дом раднику и човеку који се с толиким болом
растао са овим светим градом махните љубави
своје!

На зеленој палати отворише се прозори
на спрату и с нова одјекну сетна песма:

„Купите ђевреке...”

То је Јасминка отварао прозоре да се
проветре просторије од вина, дима и јела, у
којима је њена госпоштина целе ноћи пиrowала
дочекујући, уз музику и крштату песму, своју
величанствену Нову Годину.

Пир је трајао целе ноћи и цео дан до три
часа по подне, када су аутомобилима одјездили
авалским друмом, да у ресторану на Авали
наставе веселје уз грохотан смех и сладо-
страстан кикот женских гласића.

Јасминка је остала сама. Спремала је не-
ред који су за собом оставили. Искористила
је слободу и на велики радио-грамофон ста-
вила плочу са песмом коју је њен Милета нај-
радије волео да слуша и пева. Песма је од-
јекивала са висина, а њен ехо као да је одго-
варао из дубине:

„Купите ђевреке...”

Уз звуке музике, певајући и сама, журно
је спремала по соби... Хтела је што пре да буде
готова, како би раније стигла на матине где
ће је, мислила је, жељно очекивати њен Ми-
лета, као и пре, да му бар још једном падне на
развијене груди.

Свеж ваздух са замрзле улице покуљао
је у салон и освежио јој лице. Она се помоли
на прозору и поглед јој се нехотично оте и
паде испод палате на тротоар којим се је
кретао овај тужни и бедни спровод, који ју
ражалости и до сржи гану.

Погреб је прошао и измицао тихо и по-
божно, а она није прочитала његово име на
хришћанском симболу смрти нити ће га икада
прочитати.

Умро је Милета! — Али она то не зна
и никада неће сазнати. Видеће само да га
нема кад дође на састанак...

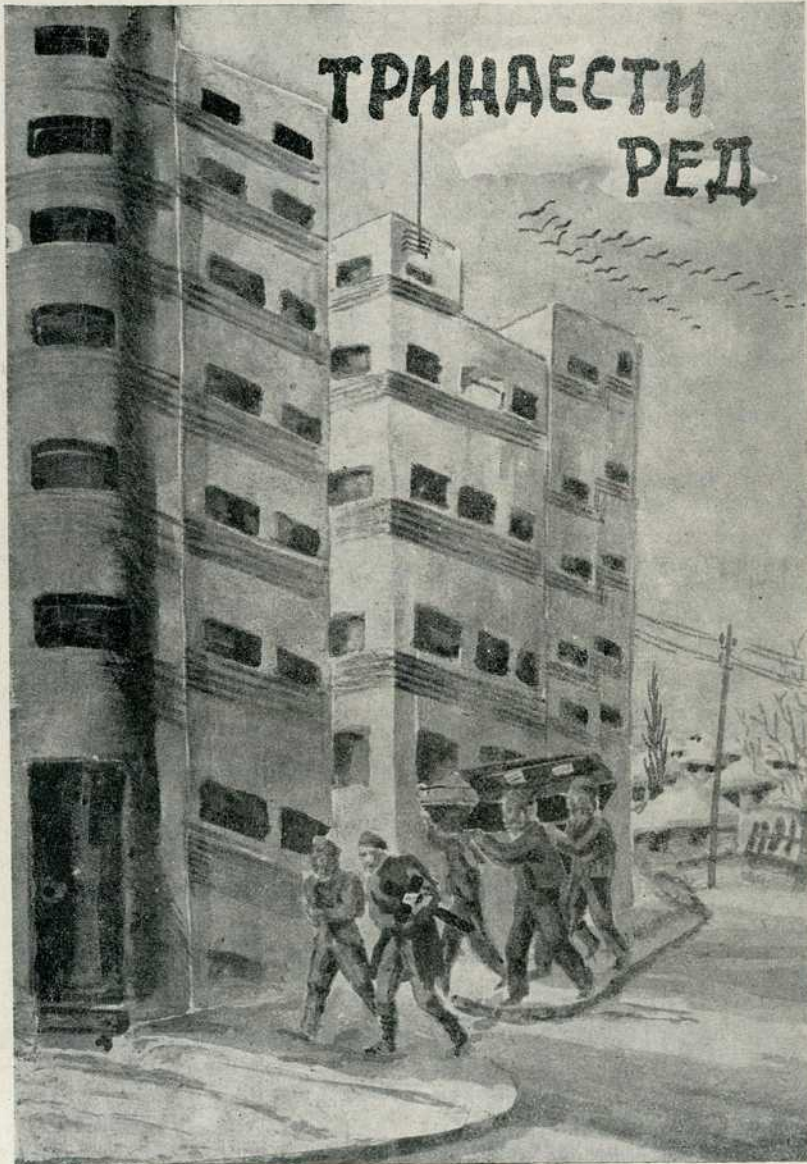
Дзз-банд ће свирати сезонски шлагер ван-степа:

„Купите ђевреке...”

Она ће га чекати, а он неће доћи. Ко зна шта ће она тад помислити?! Да ју је преварио и оставио; да је, можда, нашао другу... Ко зна шта све може мислити!.. Време ће пролазити...

личанственог облакодера одавала последњу пошту покојнику са сузом у оку и не знајући да је то баш онај велики погреб њене среће, погреб који дубоко задире у душу и болом скрхано срце обара и сагорева, пустоши... Погреб њених порушених идеала!

А са висине гранитне палате, уместо тужног Бетовеновог марша, брујала је са гра-

Она је лепа као јасмин; млада, као љубичица! Чекаће га и играће с другим. У томе ће га и заборавити. Само ће славуј на његовом гробу тужно извијати свој пој. Гроб ће му бити запуштен и обрастао у коров и цбуње...

Погреб је одмицао лагано и побожно у сусрет сунцу и пролећу; а она је са фасаде ве-

мофона мелодија веселог ванстепа њихове омиљене песме:

„Купите ђевреке...”

Као да је и сам живот са иронијом певао последњу посмртну песму овом убогом погребу „Тринаестог реда”.

Душан Стевовић-Јазмин

БРАЈ —

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Прастари Сигиндунум и његови народи

II

4) Тривали

Они су били први суседи Сигиндунума, и зато је могућно да су били и насељеници у њему. Иродот спомиње и Тривале и Мораву — Маргус, која тече кроз њихову земљу. Тако он вели: „Из Илирика северу, преко тривалских равница текући Ангрос (Ибар) излива се у реку Маргус (Мораву), а ова у Дунав.” Стара седишта Тривала налазе се усред Србије, која су они преко Агријеваца, пеонскога народа у Тракији, раширили до Дунава. Године 376 пре Христа Тривали су освојили Тракију и изашли на обале Белога (Егејскога) Мора. Али доцније, њих су одатле Грци одбацили. Тривали су били груб народ. Плиније прича да су се тетовирали или шарали исто онако као и Трачани, као и да сваки Тривалац има на једноме оку две зенице. За Тривале вели Мавро Орбини (стр. 142) да су имали тако страшне урокљиве очи, којима су могли убити младића чим се разгневе. Уопште се види да су били у тесној вези са Трачанима.¹⁾

Чувени су били Тривали у време Филипа краља Македоније (359—336 пре Христа) и сина му цара Александра Великог (336—323) са којима су водили огорчене ратове, бранећи очајно своју слободу. У време рођења Александра Великога, будућег цара Македоније, Филип успе да победи Илире помоћу својих савезника Трачана и Пеона. Он упаде у Илирију, па пошто у Дарданији разори многа места, поврати се у Македонију. Међутим, када се је враћао из рата са Скитима на Дунаву, њега у повратку нападоше Тривали тако жестоко, да му разбише војску, која се сва распршта (пре 338 пре Хр.). Филипа тешко ранише у бок, убивши му коња, и да не беше Александра, који га спасе, Тривали би га убили. А Филип, докле год је био жив, остави Тривале на миру, сећајући се свога страшнога пораза.

Александар Македонски, после очеве смрти, да би осветио пораз у коме је и сам учествовао, нападе на Тривале и 333 год. избије на Дунав. Да ли код Београда или на линији Београд-Неготин, то се данас не зна,

иако је та цела линија била у тривалским рукама. Тек после великих напада и крвавих борби, он савлада Тривале. Краљ ових, *Сирмо*, утече на дунавско острво Певки; доцније се Александар са њим измири. Када је Александар спремио поход на Персију, он покупи војску од Тривала, Илира и Дардана, коју сједини са Грцима-Македонцима. Опште је позната ствар, да су му се Тривали и остали народи показали увек верни, све док није завршио ратове у Индији. Вели се, да им је дао Привилегију или Повељу да Тривали могу слободно владати свима земљама од Јадранскога до Балтичкога мора. Имена пак неких илирских владара показују словенски карактер, као што су имена Плеврата I и Плеврата II. Сем македонскога цара, ударе на Тривале Аутарејци, илирски народ који је дошао са Неретве, па Тривале потисну на север и на исток те многи Тривали пређу Дунав и оду у Гете, који су им били сродни. Тада Аутарејци завадаше Сигиндунумом. Граница илирскога и трачанскога народа била је у Београду. У доба Апијана име Тривала било је врло живо а то је у II веку после Христа.

ДА ЛИ СУ СТАРОСЕДЕОЦИ БАЛКАНА БИЛИ СЛОВЕНИ ИЛИ НИСУ?

О овоме питању одговори су подељени као и мишљења научара. Али да пођемо редом. Срби се појавише у старим седиштима Тривала, где им је главни град Сигиндунум. Зна се да су Тривали дуго времена пробавили код Гета када су их Аутарејци истерали из њихових седишта. Али, по сведочанству Апијана, ипак су Тривали заостали око Мораве и Ибра у старој својој отаџбини, те је тривалско име трајало све до императора Константина Великог (274—337). По Зосиму (писцу из V в.), који је написао римску историју од Христа па до 410 год., можда су се Тривали у старва времена и називали Србима, зато што Грци, желећи умекшати реч *Срб*, називали су ове Тривалима, јер су у место с изговарали *t* по атичкоме говору, те је од Србљи постало Трбљи, Трибли и Тривали. Ови су пак били увек орни за битку по својој трачанској крви. Зна се из историје да су Грци Србе за сво време средњег века, па

¹⁾ Историја Српскога народа од Јиричека, стр. 6.

дакле и за време Цара Душана (1331—1353), називали Тривалима.²⁾ Тако су Душана, док је био млади Краљ, називали краљ Тривала.

Да ли су Илири били словенскога рода и језика? Мавро Орбини (с. 151—153) тврди да су то били словенски народи. За доказ наводи Св. Јеронима, превод старога и новога завета на словенски језик, којим су Далматинци говорили на 200 год. пре него ли што су Словени дошли у Илирик. Тако он наводи и имена: Грапсо — Корита, Била Зора, што је доказ словенских имена. Дифрен наводи да је Сармација била општа колевка свију Словена, а сем тога у IV в. после Хр. са Хунима су били и Срби и Хрвати, који сви дођоше у Илирик.³⁾ Да су Срби дошли из Сармације у Илирик, то смо видели у ранијем излагању. Горњу Мезију цар Ираклије уступио је Србима за показану храброст,⁴⁾ што су ови и заслужили.

Да ли су староседеоци Балкана били словенски народи? О овоме питању постоје два мишљења код историчара. Јиречек, Нидерле и др. тврде да нису; на против, друго мишљење тврди да су староседеоци Балкана били словенскога порекла. Такво је мишљење код Шафарика, Куна, Лелевела, Беловског, Буткова, Черткова и осталих. О свему овоме, читалац ће најбоље наћи расправљено питање у делу Бугословскога: „Einführung in die Geschlichte der Slaven“ — Jena 1904.

5) КЕЛТИ

Када су Келти били толико векова господари Сиџиндунума, било би од потребе овде изнети укратко њихову прошлост, као и то каквим су животом живели, наравно у вези са Сиџин-дунумом, или Београдом.

А) Прошлост.

Порекло и језик

1) Порекло.

Први помен имену Келта налази се у земљопису Хекатеа из Милета (550—475 пре Хр.) у Малој Азији. Први историк који их спомиње јесте Иродот у својој II књизи. Именом Гала, Римљани су обухватили све колтске народе, настањене у Галији, Северној Италији, Јужној Немачкој, или тачније у свима земљама између Дњестра, Црнога Мора, Дунава, Рајне, Алпа, Пиринеја и Океана, па прелазећи преко Ламанша и обухватајући британска острва где су Енглеска, Шкотска Ирска. Али одакле су дошли? Мисли се, да су Келти око 1600 год. пре Христа, а то је већ

доба бакра и гвожђа, дошли из равнице Средње Азије, заједно са претцима Пелазга или првим становницима Јеладе и Италије, као и оним Словенима који остадоше неколико векова у источној Европи, али, много пре Германа, тако, да Грци заузеше Јеладу, Латини Италију, а Келти остадоше неколико векова у Средњој Европи. Док је трајало ово велико кретање, многи се делови, Келта зауставише у Дунавској равници и, поред Алпа, докле се њихова главна сила упути на Запад, све донде, докле допираше земља, када угледаше свуда око себе бескрајно море. Велико путовање Келта, започето из Бактрије у средњој Азији, би овим завршено на девет стотина година пре Христа.

2) Језик.

Каквим су језиком говорили? Њихов језик, келтски, спада у индоевропске језике, јер се битним одликама везује са групом језика у Индији, и онима најглавнијим у Европи. Он нам је познат по изразима које су нам оставили грчки и латински писци; по *натјисима*, личним именима и именима места, као и по савременим говорним нарецијима посталим из келтскога језика: *гаелишки*, сада у Ирској и Шкотској, бретонски, у Бретањи, у Француској. Тако у Ирској, тим језиком говоре 500.000 људи; у северозападној Шкотској 100.000; у Енглеској, у Галској Области (Wales) 1.000.000 и у Француској, у доњој Бретањи 1.000.000 људи. Према келтским речима види се веза са Латинима, Германима и Словенима, али је ова јача између Келта, Латина и Германа.

Према овоме, језик говорен у то доба у Сиџин-дунуму био је келтски, а то је онај исти који се је говорио у Галији.

3) Келтско ратовање и ширење од 160—126 пре Христа, а затим нестанак.

Келти из Галије, покренути њиховим ратничким духом, као и они са Дунава, кретоше се напред; први пређоше Алпе и Пиренеје, а други одоше у Грчку и Малу Азију. Тако је освојена од Ибера Шпанија, где постаде нов келт-иберски народ, који је давао силнога отпора надирању Римљана у те крајеве. У години 1400 пре Христа Келти продореше у Италију, под именом Омбријанаца, где населише целу равницу реке По-а (Еридан у Грка) и обалу Јадранскога Мора до Анконе. Даља кретања објаснио нам је Тит Ливије.

У то доба Битурини у Галији имали су првенство. Њихов краљ Амбигат владао је над целом Келтијом. Али, иако је земља била напредна, ипак она није могла исхранити становнике. Тада Амбигат повери својим младим синовцима Сејовезу и Беловезу бригу око освајања нових земаља, куда ће одвести многобројне ратнике. Сејовезу свештеници, вра-

²⁾ Срећковић, с. 544 нап. 1 „Свеопшта историја“; исто у делу О жупанијском добу.

³⁾ и ⁴⁾ Рајић, „Историја“ II, стр. 6—18.

чи, одреде равнице Средње Европе, далеко иза Херцинске Шуме (Шварцвалда), а Беловезу Италију. Обојица се кретоше у одређене крајеве и поведоше са собом људи колико су год могли, заједно са њиховим женама и децом, те су натоварена кола продужавала у бескрајност трупу освајача.

Заиста Беловез у 587. пре Христа упаде у Италију на челу *Иксубра*, *Боја*, *Сенона* и *Сеномана*, те и по други пут освоји север Италије, где оснива Медиоланум — Милано, прву келтску насеобину. Када Сенони продреше у Етрурију, тада наста сукоб са Римом, али Келти натерају Римљане, те се ови заворе у Капитол 16 јула 390 пре Христа. Ипак, *Сулпицијус*, војнички трибун римски, уговори с Бреном (вођом Келта или Гала), да се ови повуку из Рима и удаље, пошто им се плати 1000 ливара злата или 337 килограма. Како су при мерењу Гали употребили лажне мере, то се Сулпицијус узбуди, на што Брен узвикну: *Vae victis* (Тешко побеђенима!) бацајући на теразије свој широки мач и свој појас.

Када је Беловез упао у Италију, тада се је *Сејовез* са *Битурзима*, Келтима из Галије, кренуо долином Дунава, прешавши његов средњи и доњи ток. У четвртоме веку пре Христа, келтска сила била је највећа, јер су се тада Келти простирали од Дњестра у Русији, па до морских обала у Шпанији. Године 386 пре Христа Келти нападоше на Илире, становнике западног дела Балканског Полуострва, а затим помогоше 356 пре Христа *Филију* краљу Македоније и његовом сину *Александру*, те ови победише Илире, своје упорне непријатеље. Вели се да је Александар, у кретању ка Дунаву, срео келтско посланство упућено њему. Тада их је он запитао: „Чега се ви плашите?“ „Да небо не падне“, одговоре му они. Плод пак од својих победа задржаше Келти за себе, јер од краја IV века пре Христа они се утврдише у Панонији, а на северу Балканског Полуострва, основаше *Сигин-дунум*, данас *Београд*.

Око 300 година пре Христа, север Галије, између Рајне, Марне и Сене, заузеше *Белти* — Белгијанци, код којих је била очувана сва чистота верске келтске прошлости. Од осталих Келта они су се разликовали што су били суровији, плављи, вишљи по стасу и мање приступачни култури; за њих *Страбон* вели да су по изгледу слични Германима. У години 280 пре Христа Белгијанци из племена *Толестиби*, *Трокми*, *Тектоати*, са Келтима на Дунаву, — а то су они које је ту довео *Батанат* поглавица, вели Атенеј — *Скордисцима*, нападоше на Македонију и Тракију. Брен победи три македонска краља који погибоше у боју, освоји равнице и поврати се натраг. Један од њих био је Птоломеј Кераун („муња“); Келти му понудише мир, ако хоће да га плати. Птоломеј захте од њих да положе оружје. Белгијанци се најсмејаше, напа-

доше га и убише у боју (280). Идуће године 279, Брен понови напад; упаде у *Делфе*, светилиште бога Аполона, где је пророчица (*Питија*) на трonoшцу прорицала судбину људи и држава. У Делфима је чуван новац свију савезничких грчких држава, под управом *Амфикиона*. Брен опљачка све злато које тада нађе, али, оно је за Келте било судбоносно. Вели се, да је свима његовим имаоцима произвело пропаст, докле није остављено на дно свете баре у Тулузи, посвећене келтском Аполону. Одавде га је украо римски консул *Сејијон*, да затим падне у руке Цимбра, и да буде почетак свију њихових зала.

Ипак, одбијени од Делфа, Келти се повукоше, али је ово повлачење за њих било страшно. Глад, зима и напади планинаца створише Келтима страшна трпљења. Да би избегао своју рођену пропаст, Брен се уби 278 год. пре Христа.

Келти на Дунаву.

Остаци келтске војске повукоше се на север. Једни остадоше на северу, где су као велики народ познати под именом *Скордиска*, који у својим рукама држи кључ *Саве* и *Дунава*: *Сигин-дунум* или *данашњи Београд*. Други одоше у Тракију, трећи у Скитију, а четврти пређоше 278 *Бозфор* и одоше у Малу Азију, где у источној Фригији пре Христа створише Краљевину *Галагију*. Ова је трајала све до 25 године пре Христа, када постаде римском облашћу.

СКОРДИСЦИ¹⁾

Област

Област. Ево шта вели о њима грчки земљописац *Страбон*: „Они су живели поред *Истра* (*Дунава*) раздељени на две половине. Једни су били велики а други мали *Скордисци*. Први су били настањени између две реке које утичу у Дунав: *Ноаре* (*Саве*) и *Маргуса* (*Мораве*); Мали *Скордисци* живели су са друге стране *Маргуса*, те се граниче са *Тривалима* и *Мизијанцима*“. Према ојој Сигиндунум је био у власти Великих *Скордиска*.

Карактер. Њихов карактер, обичаји и језик био је као и код свих осталих Келта или Гала, о чему ће бити речи. Вели се да су једном приликом уништили читаву римску војску, па се затим сами кретоше у Италију, пошто су претходно сав Илирик опљачкали и опустили. На томе њиховоме путу заустави их *Јадранско Море*. Љутити због тога, *Скор-*

¹⁾ Катанчић, г. V., стр. 136—138; Н. Вулић, „Данашња Србија под Римљанима“ Просв. гл. 1901 г.; Глас I XXII, 1910 год. „Прилози Историји данашње Србије у римско доба“.

дисци пустише своје стреле на морске валове да би казнили и само море.

Ратовања. Први почеци. Скордисци су били веома ратнички народ. Са обеју обала Саве и Дунава, на којима су били настањени, они се кретоше у ратне походе. Мир нису волели. Волели су рат, борбе, победе и освајања. Као такви они су били освајачи. Прво су себи покорили Аутаријате, једно илирско племе које живело у ново-пазарском крају, затим се потукоше са Тривалима. Страбон вели да су допрли до илирских, панонских и трачких крајева. Варош Еорта на Дунаву била је њихова. Али на томе није остало. Када су Римљани 168 пре Хр. Македонију прогласили за римску област, природно је морало доћи до сукоба између Скордиска и Римљана. И заиста на 33 год. после освајања Македоније, а то је 135 год. пре Хр., сукобише се Римљани под римским претором Марком Касканијем са Скордисцима. Вели се да је овај у овоме рату био срећан. Рат је дакле са Скордисцима започет са југа.²⁾ Ко би веровао: он је трајао са већим или мањим прекидима, равно сто и педесет година, т.ј. од 135 год. пре Хр. па до 15 год. после Христа.

Даље ратовање: Хтевши да покори Илире и Далматинце, Гајус Порцијус Катон удари 114 год. пре Хр. на Скордиске, али буде потучен. Сједињени са Трачанима и Дарданцима, Скордисци потукоше до ноге римску војску, а оно што није пало у борби то заробе. Тада допреше до Делфа у Грчкој и избише на Јадранско Море. Овај велики успех Скордиска није био дугога века, јер већ идуће године почињу за Скордиске порази. Када су Скордиси пустошили и пленили Тесалију и Македонију, 113 год. пре Хр. дочека их Дид и протера у Тракију. Још их је даље гонио Марко Ливије Друз, 112 год. пре Хр., спречивши им прелазак преко Дунава Трачанима, којих је било на другој дунавској обали. Такво је мишљење код Конса.³⁾ Одавде произилази то да је Друз, непрекидно гонећи разбијене Скордиске, морао допрети до самога Дунава, те је он био први римски војвода који је избио на дунавску обалу, као што мисли немачки историчар Момзен. И после свега овога, ипак ратоборни Скордисци продреше до реке Хероуса (Марице), али их је 110 год. пре Хр. потукао Муниције Руфус, прешавши коњицом преко залеђене реке, тако, да су у овој крвавој битци Римљани исто тако поступали према Скордисцима као што су ови према својим непријатељима. Римљани су их убијали ватром и гвожђем, секући им руке, — вели Конс. Апијан казује да је Римски конзул Луције Сципион 83 год. пре Хр. уништио Скордиске, али ово није потврђено доцнијим догађајима.

²⁾ Н. Вулић: „Данашња Србија под Римљанима“ Пр. Гл. 1901

³⁾ Cons „La province Romaine de Dalmatie“. 1881.

До Родопе и Хемуса (Балкана) дошао је Луције Калпурније Пизон; Гајус Скрибоније Курион имао је највише среће у ратовању са Скордисцима. Он је од 75—73 пре Хр., према историчару Фестусу,¹⁾ победио у рату Скордиске и први од римских војсковођа дошао до Дунава. Том приликом победио је Дарданце, који су живели у пређашњој Старој Србији, и Мезијанце, чија је област била данашња Северна Србија. Исто ово потврђује Еутропије.²⁾ Према овоме Курион био је први римски војсковођа који је 73 год. пре Хр. ушао у Сигиндунум као освајач. Римски логор, *Каструм Романум*, према римској стратегији, морао је бити одмах подигнут у Сигиндунуму, чим је овај освојен, а то је 73 год. Међутим, све је ово било привремено, чак и онда кад је Курион и добио триумф у Риму. Скордисци, господари Сигиндунума, нису мислили да се просто покоре и савију пред Римљанима. Они су борбу наставили до краја.

У времену од 79—70 пре Хр. Апиус Клаудиус Пулхер, у своме ратовању, допро је до Сармације, а Теренције Варон и Лукулус до реке Дона у Русији. Апијан пак вели да се је тукао на граници Илирика, око ушћа Дунава. Па ипак, римска власт над београдским пределом још није била учвршћена, те је рат и даље трајао. Антоније, римски проконзул 63 год. пре Хр., доста је неуспешно ратовао са Трачанима, те је ово стање остало све до 43 год. пре Хр., када је Марко Брут ратовање наставио. Али се деси 62 год. пре Хр. да се Дарданци побуне и ослободе испод римске власти, те постану потпуно слободни. А они су били непосредни суседи Скордиска. После 30 год. пре Хр., *Бастарни* са севера пређу Дунав, освоје велики део Мезије (данашње Србије), и покоре себи и Тривале и Дарданце, вели Дион, суседе Мезијанаца у Тривалској земљи. После 30 год. пре Хр. Сигиндунумом овладају *Бастарни*.

Од 35—33 год. пре Хр., Триумвир Октавијан, будући римски цар, нападе на Гепиде, Панонце и Далматинце, те је ушао у Илирик сувим. Он допре до Сења и Сиска (Сисције). У то време он је освојио Босну и западну Србију, где су били настањени Скордисци. Не зна се да ли је Октавијан допро до Дунава. Бастерне пак Марко Лициније Крас, син чувенога римског богаташа Краса, 29—26 пре Хр. претера преко Балкана, када су Бастарни били продрли до реке Хебруса (Марице). У томе рату он победи и Мезијанце и Трачане, што је доказ, да су се сви ови народи били подигли против Римљана. Али 29 год. пре Хр. Крас освоји источну Србију, те је Сигиндунум пао у римске руке. Међутим, Трачани се побуне противу Римљана, али их Пизон победи и понова поврати римској сили. За то време

¹⁾ — ²⁾ Н. Вулић, Пров. Гл. 1901.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Мезијанци су били мирни. Када је цар Ти-
 берије (14–37) хтео победити Панонце, вели-
 се да су му тада Скордисци били на помоћи.
 Ипак је Панонце победио, на реци Драви, Се-
 вер, царски легат. И најзад римски цар Ти-
 берије присаједини римској царевини Илирик,
 Мезију и Скордиске, те сви ови крајеви по-
 стадоше римска област. Тако се обистинише
 оне речи са Трајанове табле на Дунаву: „Шта
 све не укроти сила Римљана”. Тада су оне
 постале стварност. Рајић³⁾ вели: „То је био
 велики народ... са Римљанима се је много пута
 борио и ратовао, докле се није иселио у Гет-
 ске степе и ишчезао”. Сигиндунум остаде у
 римским рукама, а Скордисака нестала из Бео-
 града и са Балкана.

Пројаст Келта.

У ратовима са Римом, од 283–192 год.
 пре Христа, Келти изгубише Цизалпијску Га-
 лију, т.ј. Галију до Алпа; од 236–218 Карта-
 гењани им одузимају Шпанију, а од ових
 218–206 Рим. У 212 пре Христа Келти изгу-
 бише Тракију и Битинију у Малој Азији, а
 од 125–50 год. пре Христа изгубише и Галију,
 коју најпосле освоји целокупну Кајус Јулијус
 Цезар. Галија, као и све ове земље, поста-
 доше римске области. Германи, у III веку пре
 Христа, упадоше у Немачку, те је ова за увек
 била за Келте изгубљена. На крају I века
 пре Христа остао је свега један келтски на-
 род, Готини, у брдима Судета; али после сто
 година и њега нестала. Алпијске Келте по-
 кори римски цар Октавијан Август; Велику
 Британију у I веку после Христа освојише
 Римљани. Једино Келти могли избећи у Ир-
 ску, од својих неумољивих непријатеља Рим-
 љана, где се задржаше до данас, али у ма-
 лом броју.

Узрок пројаста.

Зашто је келтски народ пројастао? Зато што
 између келтских народа у Европи није било
 никакве трајне везе, те су их римске легије
 тукле једнога по једнога, докле нису Келти
 подлегли; затим у Ујрави је владало безвла-
 шће, јер су скујштине биле без вредности,
 те су се келтске државе узајамно тукле и сва-
 ђале, чиме се је Рим највише и користио, па
 их је све и покорио. Није било никакве све-
 сти о дужностима, покоравања једноме човеку
 или телу, није било никога ко би их натерао
 на покорност, те није ни било никакве трајно
 организоване средишне силе, која би прику-
 њила све Келте око себе, и чије би се за-
 љовести у миру као и у рату извршивале.
 Келти су дочекали да их покоре Римљани и
 Германи, царство им се распало и они за увек
 ишчезли са позорнице света.

³⁾ Рајић „Историја” II, с. 99.

Б) Какви су били Скордисци, који су држали
 Беотрад?

1) Карактер.

Како су сва келтска племена имала исте
 обичаје, то су у очима странаца претстављали
 један исти народ. Ево шта говораху Грци и
 Римљани за Келте, а што се може потпуно
 односити и на Скордиске: „Неукротим народ,
 који не ратује само са људима, већ и са при-
 родом и боговима. Са мачем у руци они иду
 противу изливене реке и разбеснелог мора”.
 Великодушна и храбра природа чинила их је
 је још страшнијим. Увреду једнога сви свете.
 Имали су дара за говорништво и подража-
 вање; били су отворени, али и хвалисавци и
 разметљиви.

2) Изглед.

Диодор из Сицилије овако описује Кел-
 те: „Висока раста, беле коже, плаве косе. Јед-
 ни брију браду, а други је умерено пуштају;
 племићи остављају два велика брка, да би
 били страшнији. Гали су страшнога изгледа;
 глас им је јак и суров; мало говоре; изра-
 жавају се у загонеткама, показујући да знају
 многе ствари. Преувеличавање много употреб-
 љују; у говору прете, охоли су и све своде на
 страшно, али имају памети и способности да се
 поуче. Имају песнике – барде који певају пе-
 сму пратећи је неком харфом слично лири.”

3) Обичаји.

Живе расејано у породицама патријархал-
 ним по пољима у дрвеним кућама, покриве-
 ним стрњиком. Покретност, неколико лонаца
 и ваза од метала. Живе од белога смока и
 свињскога меса; пили су јечмено пиво, пше-
 ницу са или без меда; ручају чучећи на ко-
 жама од вукова и паса. Огњишта су са ба-
 крачима и режњевима черека меса. На го-
 бама изнесе мало врста јела, али у изобиљу.
 Често се пута у току гошћења потуку, јер
 презиру живот.

4) Одело.

Келти имају кратку и тесну тунику, иша-
 рану разним објама; чакшире су им широке;
 ојртач им је од штофа, са разнобојним ква-
 дратићима, а овај је зими дебљи а лети лак-
 ши; сав шарен од живописних боја, кога при-
 каче копчама на рамену. Сви се Келти лепо
 и укусно одевају. И људи и жене накићени
 су сребрним и златним накитом. Кад је мир,
 не носе капе већ пусте да им косе порасту,
 савијајући их у круг и стављајући их наврх
 главе. Ратничке вође брију лице, пуштајући два
 дугачка брка, који им падаху до рамена.

5) *Како се боре?*

Келти су се вековима служили двоколицама са два коња. На колима је један кочијаш и један ратник. Прво баце копље, па сићу са кола и нападају мачем. Они ово раде свом силом, како би непријатеља разбили још у почетку. *Неки толико презиру смрт, да улазе у борбу без икаквог оружја сем појаса око тела.* Пре битке позивају на двобој најодабранијега непријатеља, маћући оружјем, да би га уплашили. Када ко ово прими, остали Келти певају, хвалећи своје претке и њихово јунаштво, а вређајући непријатеља. Побеђеноме непријатељу секу главу, па ако је то чувени непријатељ, неће да продају главу ни за онолико злата колико би глава била тешка.

6) *Вера.*

Као и остали народи, Келти су обожавали природне силе. Кирк, био је најстрашнији ветар; *Торан* дух грома; *Бел*, бог сунца; *Теутат*, бог трговине, проналазач вештина; *Оџмијос*, бог песништва и беседништва, кога су представљали са златним ланцима из његових уста, да би загосподарио слушаоцима, и тако даље.

Свештеници били су *Друјиди*. *Друјидизам* није био написан, и ако су друјиди имали узвишена веровања, која као да су добили из Индије. Састојао се из 20.000 стихова напамет изговорених. Није било допуштено да се ови стихови напишу, и ако су се Келти служили *џрчким* словима. Веровали су у *бесмртност душе*, у *најраду* и *казну* на другом свету, али су *жртвовали живе људе*, да би се *открило друјиди човек*, те да се богови умилостиве. Друјиди су учили да душа после смрти не пропада, већ прелази из једног тела у друго. Тако су Келтима усадили храброст. Говорили су о *кретању звезда*, огромности васионе, величине земље, сили и моћи богова итд. То је била филозофија донета у Европу са британских острва, где су келтске традиције најраширеније. Ево неколико изрека: „Треба се много бринути о васпитању своје деце. — По зајмљени новац на овом свету биће враћен на ономе. — Сви су оцеви породице краљеви у својим кућама.” — Друјидизам је у VI веку после Христа ишчезао.

7) *Управа.*

Келтима су управљали *Друјиди* или свештеници. На 300 година пре Христа вође племена разбише друјидски јарам и прозваше себе краљевима. Али се побунише келтске вароши, којима приђу друјуди, те се власт краљевска уништи и створи се демократска вла-

давина, племића и друјуда. Сенат је именовао годишње *верџобрета*, војсковођу и судију. Дејство сената било је неправилно, а права сужена.

8) *Право.*

Жена је била слободна у избору мужава. Она је доносила *мираз*, али и муж у свом имању треба да има равну вредност миразу. Оба дела мешају, те је све ово припадало ономе супругу који другога надживи. А овај је наследио и сву уштеђевину. Муж је имао право живота и смрти најд женом и децом, као што је то било и у првобитном римском праву. Вође, имале су право да имају више жена. Оцу је било забрањено чувати сина код себе, све докле овај не буде у стању носити оружје, а дете је расло у некој другој усвојеничкој породици.

9) *Какав је био језик Скордиска у Сиџиндунуму?*

Даје се извести да је то био језик сличан бретонскоме, који се данас говори у Бретањи, у Француској. На пример, један текст који се односи на Еванђеље: „*Раг евел — се ео ен деус Дуе карет ар бед, ма ен деус роед е Ваб уник — ганет, евит на везо кет колет пилубенаг а гред енен мес ма ен девезо ар вуез етернел.*”

Како су Бретонци данас остац Келта, око 1,000.000 људи, то мислимо да је се овим језиком говорило и у Синџиндунуму, за то што су Армориканци и Битуризиди, одакле је и пошла силна навала на Дунав, били једно исто.

Ето, такав је сличан живот био у *Скордиска* у *Сиџиндунуму* 300 година пре Христа, па све до освајања овога града од стране Римљана. Са овим је завршен *прастари Сиџиндунум* пре Христа. После Христа у њему ће се појавити нови народи, па ће најзад ишчезнути и сам прастари назив града, те ће се појавити сасвим нови, а то је *Бели Град* или *Београд*, назив који су му дали нови становници, *Бели Срби*.

ЗАКУЉЧАК

У прастаром Сиџиндунуму, били су ови народи:

- 1) Трачани — 2) Илири — 3) Мезијанци
- 4) Сигини — 5) Тривали — 6) Лутаројати —
- 7) Бастарни — 8) Келти.

Радивоје К. Новаковић

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Општинска самоуправа у Београду у доба заснивања 1839 год. до 1845

— Први претседници Општине београдске —

1

Општинска самоуправа у Београду почела је да функционише септембра мес. 1839 а на основу Закона о општинама од 13 јула исте године. Може се поставити питање: ко је водио рачуна о пословима вароши пре доношења тога закона. Маколико да је у оно време живот био примитиван, ипак су саме прилике наметале проблеме које је требало решавати. Пре но што је самоуправа створена, постојала је једна врста незваничне самоуправе, незванична организација, која се бринула о општим потребама вароши и коју је државна власт признавала, премда никаквог закона о томе није било. Та организација звала се *Обшчество* и исто су сачињавали старешине (устабаше) Еснафа и виђенији грађани.

Никакав, ни административни акт није постојао о правима и дужностима Обшчества, али, држава га је прећутно признавала, радила у договору са њим и помагала га. Чак је постојао и буџет који се слао на одобрење Кнезу Милошу, у чијим је рукама и сва власт била.

Обшчество је обављало послове преко кметова, који су први пут постављени у Београду 1822, а пре њих, уз помоћ Народне канцеларије, чије су функције 1826 прешле на Магистрат, односно Суд за варош Београд. До 1826 постојало је и звање *Кнеза*. Он је био члан Народне канцеларије, у којој је заступао Београд, договарао се са Обшчеством и био његов извршни орган.

И кметове, и кнеза постављао је Кнез Милош у договору са Обшчеством. Врло су чести били случајеви да је Милош давао право Обшчеству да само врши избор, а њему само поднесе извештај.

Обшчество се је створило спонтано, силом прилика, јер централна власт није била у стању да види и локалне потребе вароши, Грађани, којих су се локалне потребе највише и тицале, морали су се довијати да и сами нешто раде, и да поред дажбина за државу створе дажбине и за своје потребе.

Према томе, доношење закона о општинама санкционисало је стање које је већ постојало, дало му званично обележје и савршенији облик и стављена општина под контролу државе.

Закон од 13-VII-1839 предвидео је три класе општина. У прву је спадао Београд, у другу окружне, а у трећу све остале општине.

Општинска самоуправа у Београду имала је велики делокруг рада. Поред суда, који се звао Примирителни, постојао је и одбор од општинара, састављен „из свију класа житеља.” Кад је у питању било решавање ствари које су се тицале целе општине, онда су у седницу позивани сви општинари, а кад су се решавале ствари од мањег значаја, довољна је била и $\frac{1}{4}$ општинара.

Општина београдска имала је три врсте власти: судско-извршну, самоуправну и полицијску. По судској грани Примирителни суд је судио судске спорове до 100 гроша, а могао је и преко те суме, чији максимум није био одређен, ако су то парничари желели.

По полицијској грани Суд је могао казнити до 3 дана затвора, или до 10 батина.

Примирителни суд и Управа вароши носили су име *Управитељство вароши Београда*, али то није дуго трајало. Указом од 20 децембра 1841 управа је издвојена од општине и постала чисто државна установа.

Суд су сачињавали главни кмет и два помоћника. Закон је био доста непотпун и нејасан. По закону, претседник Примирителног суда био је у исто време и управитељ вароши. Логично је било да главни кмет буде и управитељ вароши. Тако је резоновала и прва општинска управа, али не и државна. Око тога се општина с правом спорила са државом, али без успеха. Противно духу закона, држава је задржала за себе право да поставља управитеље вароши, а тим самим и претседника Примирителног суда, односно претседника општине.

Држава је најзад увидела да није била у праву, па је крајем 1841 одвојила управу вароши од општине и тиме прекинула неприродан однос између те две различите установе.

Општина је имала права да води непосредну преписку са свима попечитељима (министрима) „и од њих налоге и наставленија прима.”

До краја 1841 Општина је плаћала целокупан персонал полиције, сем управитеља вароши.

Иако је стварање општине било нешто ново, то за оне прве раднике у општинској самоуправи није било необично и тешко. Рад у ранијем Обшчеству био је подлога за рад у самоуправи. Наши стари не само што су били способни да раде, него су умели и да бране своја права. То су најбоље показали у спору који су водили са државом око постављања управитеља вароши. Осим тога спора било је и других и неке од њих објавили смо пр. год. у „Општинским новинама” и „Политици”. Вођење тих спорова показало је не само способност и умешност наших старих у раду на пословима, него и несавитљивост, неподложну компромисима, када су у питању биле ствари начелне природе.

Један интересантан спор био је 1840 г. Управник вароши и претседник Примирителног суда наплатили 1000 талира касапске аренде и с пристанком Суда исплатили дужну плату за 4 месеца четворици пандура, а међутим ти пандури били су преко оног броја — осам — које је одбор буџетом одобрио. По среди је био ванбуџетски издатак. Кад је то одбору достављено, он се је огорчио и овако одговорио:

„Кад управитељ вароши налоге наше не прима и може без нашег дозвољења служителје исплатити, то ми од данас престајемо бити обштинари, од свега се у будуће отрчемо и управитељство нека нас више не позивље, нити ма шта оћемо да знамо.”

На све ово, пошто је од управе извештено, Попечитељство је одговорило овако:

„Што се наших момака тиче, попечитељство не може таково определити, него обшчество је дужно онолико пандура издржавати колико Управитељство општини докаже да је необходимо нужно и да се без њи поредак у месту одржати не може.”

Општина је овај спор добила, јер управник је био дужан да докаже неопходност потребе. Према буџету за 1841 управник није успео да убеди општински одбор, јер је и даље остало 8 пандура код полиције, које је општина плаћала.

Чињеница: да је управник вароши био у исто време и претседник Примирителног суда, чинила је да су односи између управника-претседника с једне стране и Суда и одбора с друге стране били чудни и ненормални.

У самом почетку деловања општинске самоуправе, у децембру 1839, Општина је под потписом кмета Јевте Поповића, који је иначе био трговац и старшина болтацког еснафа, и писара А. Араницког, тужила Попечитељству правосудија управника Илију Чарапића, односно и свога претседника, што је пустио из апсе Лудвика Винклера, кога је Суд казнио затвором због непристојног понашања.

Тај акт из Попечитељства правосудија упућен је Попечитељству управника, које је дало овај одговор:

„Управитељ вароши у исто време је и претседник примирителног суда и ако је пуштањем Винклера из апса управник учинио какву кривицу, онда је за то надлежно Попечитељство правосудија, под којим је управник вароши по струци судејској. Попечитељство вн. дела могло би узети на одговор управника само онда да је учинио какву кривицу по струци полицајној.”

У овом случају општина није успела. Очеvidно се виде празни изговори, да се не би донело никакво решење.

У доба, кад је општинска самоуправа створена, Београд није био тако мала варош, како би се иначе могло мислити. Из једног извештаја комисије која је 1841 г. на ограничењу атара радила, види се да „атар остане који је и био, као што је познато, до Лаудановог шанца.” Из једне пресуде општинске из 1845 види се да је Општина београдска решила један спор о својини земљишта које се налазило у Булбулдеру.

Из једног предмета из 1839 може се видети да је општина те године имала козару на Ташмајдану.

Означени примери потврђују да је атар општински био велики. Није тако мали био ни реон саме вароши која је била ограничена шанцем. Ту варош, у погледу безбедности, чували су прво 10 патролција и 36 грађана, одређиваних по реду, па се је 1842 број плаћених попео на 72, од кога броја 36 је плаћала држава. У 1842, кад се управа вароши издвојила од општине, број квартаљника од 4 повишен је на шест, с тим, да се, кад потреба престане, двојица укину.

Прве општинске управе имале су пуне руке послова. Желело се да се што више уради и то првенствено у погледу унапређивања трговине и занатства, али не занемарујући никако ни остале потребе. У 1845 општина је изабрала одбор који ће сваког четвртка, у присуству једног члана суда и деловође, расправљати трговачко-занатска питања. Седнице су имале да се држе „у школском зданију.”

Попечитељство је одобрило ову намеру, али са великим изменама. Општини је одобрено да из средине општинара изабере неколико њих, који ће се о поменутим питањима договарати па све то доставити општинском одбору на коначно решење.

Пошто је општина ставила у изглед доношење нарочитог статута „то се, како је се Попечитељство изјаснило, више не може одобрити, док се статути не сочине и на одобреније не поднесу.”

Исте године основана је и Трговачка школа и Општина је одредила школске просторе за држање предавања.

Опет 1845 Општина је тражила од управе вароши одобрење да може направити један канал од нужника у школи.

Из овог акта видимо да је и онда постојала канализација.

Није познато колико је и шта је урађено у периоду 1839—1845 на уређењу вароши. Досад познати буџети за 1840, 1841 и 1842 нису имали позиције за грађевинске послове. Међутим зна се да је Општина правила зајмове и вероватно су технички радови из зајмова исплаћивани.

Исто тако зна се да је држава о свом трошку изводила радове у Београду изван шанца.

У 1842 по Височајшем решењу ВН 854 од 4-VIII-1842 решено је:

„Да се криви сокаци од Стамбол капије до Батал дамције по могућству исправљају и гди без великих трошкова бити може да се сесецају, просецају, или оно с њима чини, што се без велике муке и големог трошка чинити може.”

Исте године рађен је пут од Совјета до Докторове куле (Болнице за душевне болести).

Требало је те године просећи пут од Теразија до пиваре, али Совјет није одобрио, јер би пут био много стрм. Тај пут, то је данашња Балканска ул.

По решењу ВН 475 од 12-IV-1844 калдрмисан је пут од Стамбол капије до Двора.

По решењу ВН 925 од 11-VII-1844 „да се о трошку Правитељства покардми оно парче сокака водећег од пиваре, поред Совјета ка касарни.”

Ово је данас улица Адмирала Гедрата. Совјет се налазио преко пута Вазнесенске цркве.

У 1843 Совјет је решењем бр. 526 од 8 маја забранио да се плацеви изван шанца, око касарне, заграђују док о томе уредба не изађе. Држава је овим хтела да већи број плацева задржи за себе.

Абаџиска чаршија, данас ул. Краљице Наталије, израђена је око 1843. Те године Совјет је под бр. 266 од 16-III-1842 решио „Да се на 42 пореске главе Еснафа абаџиског подели правитељствена ливада код овдашњег окружног суда, с тим да сваки дужан буде за 2 године на свом плацу подићи зданије, иначе ће се плац од њега одузети и другоме дати.”

Као што се види држава је радовима ван шанца много помогла општини и благодети тог помагања осетиле су се много доцније, кад

је општина, имајући финансијских средстава, почела да ради на модернизовању Београда.

3

Тешко је утврдити имена претседника Београдске општине од 1843—1870. Међутим знају се имена претседника за 1839 до 1841 закљ. и то захваљујући томе што су ти претседници у исто време били и управитељи вароши Београда.

Први претседник Примирителног суда био је *Илија Чарапић*, син Васе Чарапића. Постављен је 7 маја 1839, а смењен 27 маја 1840. Умро је 1842. Његовој удови, пошто онда још није постојала пензија, дато је на име помоћи из државне касе 100 дуката.

Други је био *Милош Божићевић*, од 28 маја до 24 септембра 1840. Стрељан је 1844 у Шапцу, као учесник у Катанској буни.

Трећи је био *Младен Жујовић*, од 25 септембра 1840 до краја 1841.

Младен је рођен у Јешевцу, окр. крагујевачког 20 јула 1811, а умро 16 маја 1894 у Београду, као државни саветник у пензији.

Као војни питомац био је 1833/4 у Русији и по повратку постао официр.

По одласку Кнеза Михаила из Србије, био је окован и осуђен на 5 година заточења. Виши суд га је помиловао и прогнао у Неменикуће (Космај).

Државни саветник постао је 1861 и у том звању пензионисан 1878.

Младена је неко доставио Попечитељству 1841 г. да не долази на седнице Примирителног суда. На то је он овако одговорио:

„Да је свагда при важнијим потребама у примир. суду као председатељ заседавао... Ако је предпостављено Попечитељство извешћено да долеподписани управитељ никако у Примир. Суду не заседава, то покорно моли да тога достављача именује и допусти да се с њим пред судом судити може. Иначе, ову пребачену немарљивост онда ће само управитељ претрпети ако членови Примир. суда противу чисте совјести могу казати да он по потребама у заседанија Примир. суда не долази.”

Септембра идуће године биће стогодишњица од оснивања прве општинске самоуправе у Србији. Добро би било да се она тада ма на који начин обележи.

Драг Ј. Ранковић

Друштвена хроника

Прослава Краљевог Рођендана у Београду

— Огромно учешће грађанства на прослави претворило је Рођендан у велики народни празник —

У јубиларној години народног ослобођења и уједињења прослављен је Рођендан Њ. В. Краља Петра II, 6 септембар, на много широј основи и много величанственије него раније. На позив Претседника Београдске општине г. Владе Илића, београдско становништво је листом узело учешћа у овој прослави и претворило је тако у општи велики народни празник. Срдачно и спонтано манифестовали су Београђани своју љубав према Краљу и Династији Карађорђевића.

Општинска управа, на челу са Претседником г. Владом Илићем, извршила је обимне припреме за овај велики дан. Све је било до детаља простудирано и изведено прецизно и благовремено. Разноврсни, укусни и богати украси Престонице, као и организација прославе, а нарочито многобројно учешће грађанства у бакљади очи рођендана, — у самој поворци, на тротоарима, на прозорима и балконима зграда — превазишли су све што је досад Београд доживео после свадбених свечаности Краља Александра I и Краљице Марије.

Свечана седница у Градској већници

Народна светковина почела је свечаном седницом у Градској већници Општине града Београда, у којој су на окупу били сви градски већници, општински директори и претставници свих београдских националних, витешких, привредних, хуманих, културних и других организација, на челу са претседником Београдске општине г. Владом Илићем.

За ову свечаност зграда Београдске општине у Узун Мирковој улици била је нарочито украшена споља и изнутра. Поред дивних светлосних украса на фасади, које смо описали у уводном чланку, и унутрашњост зграде је одавала свечано расположење. Хол, степениште и ходници зграде били су украшени заставама и зеленилом. Градска већница такође је била веома лепо декорисана. На челу већнице налазила се уметничка слика Њ. В. Краља Петра II у одори из доба Војда Карађорђа. Безброј упаљених сијалица давао је дворани свечан изглед.

Још пре 18.30 часова сва места у Град-

ској већници била су заузета. Обе галерије такође су биле препуне.

У првим редовима у већничкој сали седи су претставници вероисповести: православне епископ г. Дионисије, римокатоличке г. проф. Јустин Смелар, старокатоличке бискуп г. д-р Калођера, јеврејске рабин г. проф. Калдерон и муслиманске имам г. Абдула Хаџић.

Своје изасланике на ову свечану седницу послале су ове организације и установе:

Националне и витешке:

Удружење резервних официра и ратника, Удружење ратних инвалида, Савез ратних добровољаца, Удружење четника, Удружење бранилаца Београда, Удружење носилаца Карађорђевог звезде са мачевима, Удружење белог орла са мачевима, Удружење носилаца албанске споменице; Соколска жупа Београд, Савез руских Сокола, Народна одбрана, Јадранска стража, Савез скаута; Добровољна ватрогасна жупа — Београд, Добровољна ватрогасна чета Београд I.

Привредне и професионалне:

Трговинска, индустријска, занатска, адвокатска, лекарска, инжењерска и апотекарска комора; Општинска штедионица; Београдска трговачка омладина, Трговачко удружење — Земун, Удружење трговаца разних струка, Удружење трговаца стакларске струке, Удружење трговаца аутомобила, Удружење дрвара, Удружење трговаца мануфактуриста; Савез рударских и топионичарских предузећа, Удружење млинске индустрије; Удружење грађевинара, Кожарско удружење; Удружење бифеџија, Удружење млекара; Друштво женских лекара, Удружење званичника и служитеља П.т.т., Удружење сопственика аутотаксиа, Удружење домаћица, Удружење носача, Удружење школских служитеља и ложаца;

Хумане, културне и друге:

Савез хуманих друштава Краљевине Југославије, Удружење породица погинулих и умрлих официра у рату, Заштита слепих девојака, Друштво „Симеон Мирочитиви“, Друштво „Српска мајка“, Добротворна задруга Српкиња — Земун, Материнско удружење, Хумано друштво „Д-р Драгослав Поповић“, Опште хумано друштво служитеља, Хумано друштво „Милосрђе“, Друштво „Мајка Јевросима“, Хумано друштво „Са-

виначко сироче", Дечје обданиште бр. 2, Дунавско дечје обданиште, Обданиште Кола српских сестара на Насељу Краља Александра I, Дечје обданиште „Краљевић Томислав", Дом старца и старица Мојсијеваца, Јеврејско женско друштво „Добротвор", Хумано-културно друштво „Шемајо де Мајо"; Југословенски женски савез, Београдско женско друштво, Друштво „Кнегиња Зорка", Друштво „Краљица Марија", Друштво „Кнегиња Љубица", Друштво „Карађорђе", Коло српских сестара, Коло госпођа, Удружење „Народна свест"; Певачко друштво „Станковић", Певачко друштво „Никола Теска"; Удружење пријатеља уметности „Цвијета Зузорић"; Женски хришћански покрет, Православна хришћанска заједница — Земун, Руско женско друштво, Јеврејско женско друштво; Савез јеврејских вероисповедних општина Краљевине Југославије, Јеврејска вероисповедна општина Ешкенаског обреда, Јеврејска сефардска вероисповедна општина, Јеврејска читаоница, Исламска верска заједница, Удружење Јермена Краљевине Југославије.

Пре почетка седнице сви присутни уписали су се у спомен-књигу Општине града Београда за свечане седнице.

Тачно у 19 часова у Градску већницу ступио је претседник Београдске општине г. Влада Илић, кога присутни дочекују аплаузом.

У истом тренутку кроз прозоре општинске зграде, у којима су гореле свеће у част рођендана Њ. В. Краља, допиру поклице раздраганих Београђана са улице и звуци маршева које су интонирале музике, одлазећи на зборно место, одакле има да крене бакљада.

Говор претседника г. Владе Илића

У потпуној тишини, која је завладала двораном, претседник Београдске општине г. Влада Илић отворио је свечану седницу Градског већа посвећену рођендану Њ. В. Краља Петра II. Језгровит говор г. Претседника, одржан том приликом, гласи:

— Господо градски већници!

Уважене даме и господо!

Сутра се навршава петнаест година од оног радног дана када се родио у престоном Београду наш млади и толико вољени Владар Њ. В. Краљ Петар II. (Бурно клицање: Живео Краљ!)

За првенца Витешкога Краља Ујединитеља, још док је био у колевци везиване су најлепше наде, и његов сваки корак у будућност пратио је цео наш народ са највећим интересовањем и љубави.

Али од како је, у изузетно трагичним приликама ступио на престо својих славних предака, наш млади Краљ постао је предмет сталне пажње свих грађана ове земље, који за његов успех и срећну владавину Његову гаје најлепше и најтоплије жеље. У Престолу и Карађорђевој династији наш народ види најсигурнији стожер националног окупљања и најбољу гаранцију за напредак недељизе Отаџбине и у садашњости и у будућности.

Наш млади Краљ је симбол младости наше националне државе. Ми гледамо у Њему оличење свих врлина Његових славних предака почев од неумрлог Војда, оснивача националне независности па до Његовог великог родитеља, Краља Мученика, Витеза и

Претседник Општине г. Влада Илић говори на свечаној седници Градског већа

Ујединитеља. (Поклице: Слава Краљу Мученику!) Још док је далеко од државних послова, Он је освојио срце свога народа, и кад Га поздрављамо данас, очи Његовог шеснаестог рођендана ми изражавамо најинтимнија и најдубља осећања целокупног становништва нашег лепог града. Кроз овај свечани скуп, преко својих званичних и незваничних преставника, Београд, пуних груди, кличе своје младоме Монарху: да дуго живи и срећно влада овим народом југословенским, из којег је поникао и за који га везује, уз промисао Свемогућега, славна прошлост Његовог Краљевског дома. (Одушевљено и дуготрајно клицање: Живео!)

У овом свечаном тренутку када упућујемо срдачне честитке, пуне искренности и топлине, нашем младоме Владару, ми не смејемо заборавити ону добру и племениту пример Мајку, (Клицање: Живела Краљица Марија!) која бди над младим Краљем Југославије, усађујући у Његово чедно срце и Његову племениту душу осећање дужности за велике послове који Га очекују у скорој будућности и свету искру презелике љубави за узвишени владарски позив који Му је судбина доделила.

Изражавајући Краљици Мајци дубоку благодарност, ми у исто време дугујемо не мању благодарност мудрости високо просеђеног и умног Кнеза Намесника Павла, (Дуготрајно клицање: Живео Кнез-Намесник Павле!) који за време малолетства Њ. В. Краља води сигурном руком брод наше државе кроз узбуркано море међународних односа у све тише воде мира и благостања.

Ја вас позивам, госпође и господо, да дамо изразу нашој поданичкој оданости и верности Краљу

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Југославије Петру II и славној династији Карађорђевића, искреним покликом, који долази из дубине наших срца:

ДА ЖИВИ КРАЉ ПЕТАР III

ДА ЖИВИ СВЕТЛИ ДОМ КАРАЂОРЂЕВИЋА!

ДА ЖИВИ НАША ЛЕПА, ВЕЛИКА И НЕДЕЉИВА ОТАЏБИНА ЈУГОСЛАВИЈА!"

са присутним претставницима свих националних, витешких, културних, привредних, сталешких и хуманих организација, шаље својој младој Краљу у име целокупног становништва Београда најсрданије честитке и изразе непоколебљиве поданичке верности и неизмерне љубави.

Београд је вечито свестан колико наш херојски народ дугује славној Династији неумрлог

Са свечане седнице у Градској већници

Крај говора претседника г. Владе Илића дочекан је бурним и дуготрајним одушевљеним клицањем Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и Југославији.

Телеграфска честитка Њ. В. Краљу

Кад се клицање стишало, претседник г. Влада Илић рекао је:

— Сматрам да тумачим осећање не само свих нас овде присутних, већ и целокупног становништва нашег славног града, ако вам предложим да Њ. В. Краљу упутимо телеграм следеће садржине:

„ЊЕГОВОМ ВЕЛИЧАНСТВУ КРАЉУ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ПЕТРУ II

БЛЕД

Са своје свечане седнице одржане данас у част шеснаестог Рођендана Вашег Величанства, Градско веће Вашег Престоног Београда, заједно

Вожда за срећан исход исполинске борбе за ослобођење и уједињење наше лепе и велике Отаџбине.

Он је дубоко уверен да ће под срећном владавином Вашег Величанства наша племенита, велика и недељива Југославија, коју је Ваше Величанство примило у наслеђе од својих неумрлих предака Петра Ослободитеља и Александра Ујединитеља, бележити деценије срећног напретка у миру и благостању.

Са том вером Престоница Ваше недељиве Краљевине кличе својој младој Монарху из дубине свога радосног срца:

ДА ЖИВИ ЊЕГОВО ВЕЛИЧАНСТВО КРАЉ
ЈУГОСЛАВИЈЕ

П Е Т А Р II

ДА ЖИВИ СЛАВОМ ОВЕНЧАНИ ДОМ КАРАЂОРЂЕВИЋА!"

Читање телеграма присутни су саслушали стојећи, и срдечно су клицали Њ. В. Краљу, и Краљевском дому Карађорђевића. Кад је претседник г. Влада Илић завршио читање телеграма, хор певачког друштва радника Ди-

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

реакције трамваја и осветљења „Никола Тесла” отпевао је снажно и громко државну химну. Крај химне такође је дочекан одушевљеним клицањем:

— Живео Краљ!

У 19.15 часова председник Општине г. Влада Илић закључио је седницу и позвао присутне да узму учешћа у бакљади коју Београдска општина организује у част рођендана Њ. В. Краља Петра II.

Свечана седница Градског већа преношена је преко радија.

Формирање поворке

За време док се у Градској већници одржавала свечана седница Београђани су у масама хитали ка улици Маршала Пилсудског, где се је имала формирати поворка за бакљаду. Многобројна београдска друштва и организације, са својим музикама на челу, пролазиле су улицама у савршеном реду и достојанствено. На углу улица код хотела „Српски Краљ” организатори свечаности дочекивали су друштва и организације и распоређивали их на места одређена према програму свечаности. Поворка је све више расла и добивала све импозантнији изглед. Нешто после 19 часова све организације и друштва били су на својим местима. Цео простор, одређен за формирање поворке, у улицама Маршала Пилсудског и Риге од Фере — све од главног улаза на Велики Калемегдан па до Душанове улице — био је испуњен светом.

Трговци и занатлије позатварали су своје радње и радионице још пре 19 часова.

Десетак минута пре 19 часова пљуснула је јака киша. Али то није могло ни за часак да поколеба групе грађана које су ишле ка зборном месту, као ни оне који су већ заузели своје место. Музике су трештале весело, грађани, добро расположени и раздрагани, распоређивали су се према програму, не жалећи нимало што ће покиснути. Нико није ни помишљао на то да напусти поворку и да се заклони од пљуска.

Срећом, киша је брзо престала, опране улице су заблистале, под чаробним електричним осветљењем, као огледала.

Нейрејледне масе света на тротоарима

У поворку су се сврставале организоване групе грађана. Али су и огромне масе неорганизованог грађанства узеле учешћа у овој великој народној свечаности правећи густе шпалире десно и лево на свима тротоарима улица кроз које је имала да прође бакљада. Од улаза на Велики Калемегдан па све до „Славије” тротоари улица Краља Милана, Престолонаследниковог трга, Кнез Михаилове као и тротоари по свима пограничним попречним

улицама, били су просто опседнути светом. Тако исто и сви прозори и балкони у горњим улицама били су начичкани грађанима.

На Теразијама од угла улице Кнеза Михаила до угла улице Краља Александра било је толико света, да су се многи морали попети на кафанске столице и столове. Гости у кафани „Москва”, док је бакљада пролазила, сви до једног стајали су на столицама. Код хотела „Лондон”, на Цветном Тргу и на „Славији” тротоари су толико били закрчени да се није могло проћи. Ову непрегледну масу света с времена на време осветљавала су два снажна рефлектора, који су били постављени на врху Светосавске улице, испред Савиначке цркве. Њихови густе снопови светлости допирали су и објасјавали простор чак до почетка Кнез Михаилове улице. Слика је била импозантна и величанствена. Са нестрпљењем Београђани су очекивали пуцњаву топова са Горњег Града, који су по програму имали да објаве полазак бакљаде од Калемегдана.

Полазак бакљаде

Нешто пре 20 часова председник Београдске општине г. Влада Илић, са градским већницима и претставницима београдских друштава и организација, који су присуствовали свечаној седници Градског већа, са запаљеним бакљама у рукама, прешли су из општинске зграде, Узун Мирковом и Париском улицом, и стали су на чело поворке испред хотела „Српска Круна”.

Тачно у 19.55 часова, по утврђеном програму, са бедема Горњег Града одјекнули су топовски пуцњи. На тај знак да бакљада треба да крене, затрубила је соколска фанфара.

Прва група поворке — Претседник Општине г. Влада Илић, градски већници и претставници организација и установа који су учествовали на свечаној седници — кренула је напред са запаљеним бакљама.

Чим је поворка кренула, почели су да падају поклици дуж целе поворке, које је прихватила маса света на тротоарима и у самој поворци:

- Живео Краљ Петар II!
- Живела Краљица Марија!
- Живео Кнез-Намесник Павле!
- Живео Краљевски Дом Карађорђевића!
- Живела Југославија!

С једне и с друге стране поворке образују огњени ланац униформисани скаути и соколски нараштајци, носећи у рукама запаљене бакље.

Редови нараштајаца са пламтећим бакљама нарочито су густе око групе сокола, која под блеском буктиња, изазива нарочито леп утисак.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Распоред поворке

Према програму који је утврдио одбор за организовање ове прославе, поворка се кретала овако:

Испред поворке, на неких педесет метара, ишли су херолди-весници, у соколским одорама, на коњима: напред три сокола са упаљеним бакљама, у средини осам сокола трубача са диригентом, а иза њих два сокола са упаљеним бакљама.

них организација. Ову групу завршавали су скаути, у својим одорама, у савршеном реду.

Наступала је затим нова група са музиком. Ту су била сврстана певачка друштва, женске организације (међу којима је било и чланица у живописној народној ношњи), хумана, културна и друга друштва.

У поворци је узело учешћа неколико хиљада чланова Југословенске радикалне заједнице. На челу је ишао Београдски месни одбор са својим првим потпретседником г. Ђуром Јанковићем. За њим су

Чело бакљаде: Претседник Београдске општине г. Влада Илић са градским већницима и делегатима друштава

На челу поворке ишли су, са упаљеним бакљама у рукама, претседник Општине г. Влада Илић са члановима Градског већа и осталим учесницима са свечане седнице у Градској већници. На малом размаку корачала је војна музика, која је целим путем свирала разне маршеве. Иза војне музике у групама су ишли чланови Удружења носилаца Карађорђевог звезде са мачевима, Удружења ратних инвалида, Удружења носилаца Белог орла са мачевима, Удружења бранилаца Београда, Савеза ратних добровољаца, Удружења четника, Удружења резервних официра и ратника и Удружења носилаца Албанске споменице. За ратницима су у свечаним одорама марширали београдски соколи са музиком, иза којих су ишли чланови Народне одбране и Јадранске страже.

На овом месту поворку је прекидала војна музика, иза које су ишли претставници свих комора и привред-

се ређали београдски пододбори као и организације из околине Београда. Омладинци су ишли у својим униформама. На челу целе групе Ј.р.з. ишла је партијска музика.

Затим се кретала велика поворка општинских чиновника и пензионера, а за њима многобројно грађанство. Ову групу је завршавала Занатска школа Дирекције трамваја и осветљења.

Нарочиту групу су образовали поштари са својом музиком на челу.

Последњу групу у поворци су сачињавали добровољни ватрогасци, у униформама, са својом музиком.

У бакљади су, поред Београђана, узели учешћа и сељаци из околних села.

Поворка пролази кроз Кнез Михајлову улицу, чији излози, богато осветљени, рефлектују лелујаве пламенове бакљи које се крећу.

Скоро у сваком излогу блиста слика Њ. В. Краља, уметнички осветљена и украшена тробојкама. По прозорима пламсају упаљене свеће. Живописни пиротски ћилими и зеленило красе прозоре и балконе. На извесним местима бљеште Краљеви монограми.

Ова величанствена поворка, уз непрекидне бурне патриотске поклике, избија на широки теразијски простор, раскошно и магијски осветљен. Дим из многобројних бакљи постаје видљив и диже се у небо као топла молитва. С времена на време прелеће по један аероплан изнад поворке и даје целој свечаности још величанственији изглед. Сијалице на аеропланима блистају високо као покретне звезде, и виде се далеко још и онда када замукне хуктање мотора.

Пред Њ. Кр. Вис. Кнезом-Намесником Павлом оџромне масе Београђана манифестују љубав и оданост Њ. В. Краљу Петру II

За све време док је поворка пролазила, народ је одушевљено клицао Њ. В. Краљу Петру II, Краљевском Дому Карађорђевића и Југославији. Ово манифестовање неизмерно

ред старог Двора, на чијем је балкону, искићеном тешким ћилимовима са грбом и Краљевском круном, стајао Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле са Краљевским Намесницима г.г. д-р Раденком Станковићем и д-р Ивом Перовићем.

Приметно дирнут овако великом и искреном љубављу народа према Краљу и Краљевском Дому, Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле одговарао је на народне поздраве махањем руке и војничким поздравом.

Појава и држање Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла толико је раздрагало масу, да се њено манифестовање претворило у делириум одушевљења.

Клицање из хиљаде грла слило се самоћним хуктањем авиона, који је прелетао преко Теразија, као да је хтео да понесе са собом у небеске просторе изразе одушевљења ове раздрагане масе.

Поворка се креће даље ка „Славији”.

Рефлектори од светосавске цркве сипају јаке млазеве светлости кроз целу Краљ Миланову улицу и преко целих Теразија, све до старе „Албаније”. Обасјавају реку грађанства.

Скупљање догорелих бакала на Славији: Претседник Општине г. Влада Илић са градским већницима и претставницима друштва при завршетку бакљаде

љубави и оданости народа према своме младоме Краљу нарочито се појачало и достигло кулминацију када је поворка пролазила по-

Претварају ноћ у сунчани дан. Светлост засењава очи, сијалице и бакље бледе. Дим од бакљи изгледа као сребрнаста магла.

Говор г. Владе Илића на „Славији”

Кад је чело поворке стигло на трг код „Славије”, крај је тек кренуо од хотела „Српска круна”. Поворка је непрестано ишла, пуних четрдесет минута. На тргу „Славије” сливала се као огромна река и брзо испунила цео простор. Како се сви учесници поворке нису могли сместити на пространим тргу, задњи делови поворке распоредили су се, у облику звезде, по суседним улицама.

На тргу „Славије”, испред Светосавске улице, горела је света симболична ватра на два висока четвртаста стуба. Између њих је блистао велики натпис од неон цеви „ЖИВЕО КРАЉ”. Испод тога натписа била је постављена трибина, украшена зеленилом и живописним пиротским ћилимима. Простор око трибине украшен лорберима у полубурићима, кругластом и пирамидалног облика. На електричним стубовима, са којих лепршају заставе, постављени гласноговорници.

Пред умаласаном масом грађанства одржао је Претседник Београдске општине г. Влада Илић са трибине овај узбудљив говор, који су гласноговорници преносили по целој околини:

„БЕОГРАЂАНИ!

Са свом силином свога узбуђења хоћу да вам кажем:

ХВАЛА ВАМ!...

Хвала вам што сте у предвечерје Рођендана нашега младога Краља-Сокола осветлили и окитили своје домове и што сте у овако импозантном броју дошли да манифестујете своју љубав и оданост љубљеном Краљу Петру II. (Поклици: Живео Краљ!)

Огромна поворка коју сте образовали, а чији крај не може да се сагледа ни са овога места; топли усклици који се из ње непрестано чују; атмосфера дубоке симпатије проткане обожавањем и топлим жељама — која лебди над поворком, показује сву величину те ваше љубави, те ваше оданости...

Ови искрени откуцаји била престонице, заиста су најлепше честитке онемо који се ближи часу када ће предузети пуно одговорности управљање државним бродом. Дивни син Краља Мученика (Поклици: Слава Краљу Мученику!) осетиће данас да су његови Београђани са њиме, да ће то увек и бити и да су они неисцрпни извор своје љубави пренели недирут са оца на сина.....

Београд, борбени, напаћени, стваралачки Београд, веран својој прошлости, сигуран у своју будућност остаје доследан себи. Он, по чијим су бедемима риле гранате и чије су улице крвариле крвљу најбољих његових синова у спровођењу једнога исполнскога завета, једне историјске мисије — започете са Вождом Карађорђем, продужене са Петром Великим Ослободитељем и Краљем Витезом Александром Ујединитељем, истрајаће до краја уз Унука Петра I, уз сина Александра I. (Бурно клицање: Живео Краљ Петар II!)

БРАЋО!.....

Младост нашега Краља подмлађује и обнавља снагу и енергију Београда и целога нашега народа. Окупљени око престола Карађорђевића пониклога из срца народа и увек тако блискога народу, заветујемо се још једном да ћемо увек бити спремни да све

Претседник Београдске општине г. Влада Илић говори са трибине на „Славији”

жртвујемо за испуњење историјске мисије коју наша славна Династија Карађорђевића остварује и по цену живота најзаслужнијег међу заслужнима.

ГРАЂАНИ!.....

Честитајући од срца шеснаести Рођендан Првоме Грађанину Београда, нашем младоме Краљу, упутимо уједно и наше најтоплије жеље и молитве Свевишњему да му да челично здравље и пуно среће на добро Краљевскога Дома и целога нашега вредног и јуначког народа.

ЖИВЕО КРАЉ ПЕТАР II!

ЖИВЕЛА КРАЉИЦА — МАЈКА МАРИЈА!

ЖИВЕО КНЕЗ-НАМЕСНИК ПАВЛЕ!

ЖИВЕО ЦЕО КРАЉЕВСКИ ДОМ КАРАЂОРЂЕВИЋА!”

Бурним и громогласним клицањем Њ. В. Краљу, Њ. В. Краљици Марији, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу и целокупном Дому Карађорђевића, Београђани су прихватили крај говора претседника г. Владе Илића.

Тиме је завршена свечана бакљада. Претседник г. Влада Илић замолио је народ да се разиђе у миру својим домовима.

*

Како је инсталисано и распоређено по Београду украсно осветљење

Пошто је овога пута украсно осветљавање Београда изведено у врло широком обиму и, по признању свих посматрача, необично успешно, биће од интереса да изнесемо исцрпно, према информацијама Дирекције трамваја и осветљења, како је сваки детаљ

илуминације изведен и где су све светлосни украси постављени:

Поред венаца са сијалицама и рефлектора за осветљавање зграда направљени су натписи од сијалица и неонских цеви, круне, огромни иницијали Њ. В. Краља, светлећи водоскоци. У рефлекторима за осветљавање зграда и водоскока употребљене су скоро искључиво сијалице са живином и натриумовом паром зеленкасто-плаве односно жуте боје. Осветљавање за декоративне сврхе помоћу ових сијалица има велику предност према осветљавању са обичним сијалицама, пошто контуре изгледају много јасније и лепше, како у близини тако и на већој удаљености од осветљеног објекта. Сијалице са живином паром троше двоструко мању количину електричне енергије а трају двоструко дуже од обичних сијалица. Код сијалица са натриумовом паром светлосне струје су за 3 до 4 пута веће у односу на обичне сијалице исте јачине, а трајање износи преко 3000 сати.

Осветљавање фасада истакнутих зграда у Београду отпочето је пре годину дана по иницијативи Господина Претседника општине и може се рећи да је за годину дана доста урађено. До данас Дирекција трамваја и осветљења извршила је следеће сталне инсталације за декоративно осветљавање, и то:

1) На Калемегдану осветљен је Географски институт са 13 рефлектора натриумовом светлошћу укупне снаге 1620 W.; ова инсталација пуштена је у погон крајем марта месеца ове године. А пред саму прославу рођендана Њ. В. Краља по ивицама зидова Калемегданске тврђаве извршено је намештање једне гирланде у дужини од 900 мет. са 600 сијалица укупне снаге 15000 W.

2) Црква на Сењаку има инсталацију од 14 рефлектора са натриумовим сијалицама од 53 до 140 W, укупне снаге 1186 W.

3) Школа на Бановом Брду има 12 рефлектора са натриумовим сијалицама укупне снаге 1680 W.

4) Кула на Сајмишту има 8 рефлектора са живиним сијалицама 1540 W и 8 са натриумовим 1120 W.

5) Општинска штедионица осветљена је са 8 рефлектора са живиним сијалицама од 2120 W.

6) Саборна црква осветљена је са 10 рефлектора. У овој инсталацији употребљене су обичне сијалице од 1000 и од 750 W, укупне снаге 8550 W.

Поред наведених инсталација, које припадају Градском поглаварству, Дирекција трамваја и осветљења извршила је намештање 8 ком. рефлектора укупне снаге 2280 W (са живиним сијалицама), које осветљавају зграду Београдске берзе.

Од државних зграда стална инсталација са живиним и натриумовим сијалицама изведена је само на кули Министарства саобраћаја, а за прославу Краљевог рођендана Министарство грађевина осветљавало је помоћу привремене инсталације зграду Народне скупштине.

Уочи дана и на дан 6 септембра тек. год. биле су упаљене све назначене инсталације, а поред тога:

У центру града на Престолонаследниковом тргу намештене су: на великим стубовима две круне просторног облика величине $2,33 \times 1,75$ мет. са 236 ком. белих сијалица.

На Тераси код „Москве” Краљев иницијал 4×8 мет. са 421 сијалицом, а на стубовима који су носили овај иницијал две круне са по 92 ком. сијалица. Од „Лондона” до Кнез Михајлове улице 3034 ком. сијалица у државној тробојки. За водоскок на Теризијама изведена је стална инсталација декоративног осветљавања од 15 ком. живиних рефлектора са сијалицама снаге од 130 W а укупно 1950 W. Рефлектори су смештени у лонцима од ливеног гвожђа тешки око 200 кгр.

Мост Краља Александра I осветљен је са 1990 сијалица од 15 W, и 378 сијалица од 25 W.

За осветљавање моста Дирекција трамваја и осветљења предложила је Градском поглаварству једну сталну инсталацију, која би дала ноћу врло лепу слику свих контура моста. Испод моста импровизиран је један водоскок који је бацао млазеве воде у виду лепезе до висине од 15 метара, а осветљаван је са два рефлектора живиним сијалицама. Пумпа овог водоскока имала је око 60 КС и притисак 6 атмосфера. За напалање ове пумпе ДТО. монтирала је нарочити кабл на мосту у дужини од 250 метара.

На врху куле Сајмишта постављен је иницијал Њ. В. Краља димензије $4,35 \times 2$ мет. са 248 ком. сијалица. Исти такав иницијал намештен је на брежуљку при крају улице Краља Петра у Земуну. Поред тога у реону Земуна подигнут је један огроман иницијал на Бежанијској коси дужине 70 мет. а ширине 38 мет. са 200 ком. сијалица од 25 W и 80 ком. од 40 W. Код овог иницијала искоришћена је висина саме косе, а на гребену косе намештена су 2 стуба висине од 21 мет.

Кула Сибињанин Јанка украшена је венцима са сијалицама које су ноћу давале светлећу силуету целе куле, употребљено је 400 ком. сијалица од 15 W.

На новој згради Државне штампарије на Сењаку намештен је Краљев монограм величине 25×35 мет. са 293 ком. сијалица од 40 W.

На „Славији” подигнут је неонски натпис „Живео Краљ”.

На Калемегдану извршене су следеће декорације: на главном улазу натпис „Живео Краљ” од 160 ком. белих сијалица, укупно 4000 W. Даље на главној стази лево и десно од улаза два Краљева иницијала димензије $3,05 \times 1,38$ мет. са по 172 сијалице од 15 W. у државној тробојки. Затим поред назначене сталне инсталације за осветљавање Географског института и ивица калемегданских зидова извршене су декоративне инсталације: стаза, дрвећа, водоскока, споменика захвалности Француској и победника. На овој инсталацији употребљено је 40 рефлектора са сијалицама од 500 и 750 W, као и 3 рефлектора са живиним и натриумовим сијалицама, венци са сијалицама на стази према Сави у државној тробојки, а на споредним стазама жуте и црвене сијалице и то: 1304 ком. сијалица од 15 W.; дрвеће у кругу око водоскока, осветљеног мешаном светлошћу помоћу једног живиног рефлектора од 120 W и једног са обичним сијалицама од 750 W., декорисано са 60 ком. црвених лампиона са сијалицама од 60 W.

Огњени стубови на Теразијама и на „Славији”.

Нарочито интересовање у илуминацији Београда изазивали су високи стубови, на којима је горела жива ватра. Два таква стуба изграђена су на Теразијама а два на „Славији”, према пројекту општинског архитекте г. инж. Коваљевског.

Са стубова високих 15 метара дизао се пламен широк 0,60 м. а висок један и по метар. Пламен је добиван од Шел-гаса, који се доводио на врх стуба цевима из боца за гас постављених у подножју стуба. За сваки стуб употребљено је по осам боца Шел-гаса.

Паљење је вршено електричним путем, помоћу варничних индуктора.

С обзиром на високу температуру самога пламена, морао се горњи део капитела добро осигурати металним лимом и шамотом.

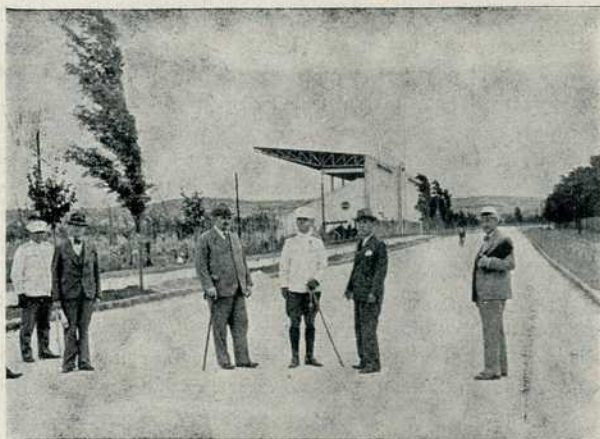
Пламен је био боје „живе ватре”, и јасно видљив, тако да су околне зграде на комплексу око Теразија биле чак осветљене рефлексом његове светлости.

И мада је првога дана увече (5 септембра) почела да пада јака, права јесења киша, ипак је паљење ватре извршено беспрекорно тако да су сва четири ватрена стуба давала величанствен изглед нашој Престоници.

Ватре су гореле обе вечери, и 5 и 6 септембра.

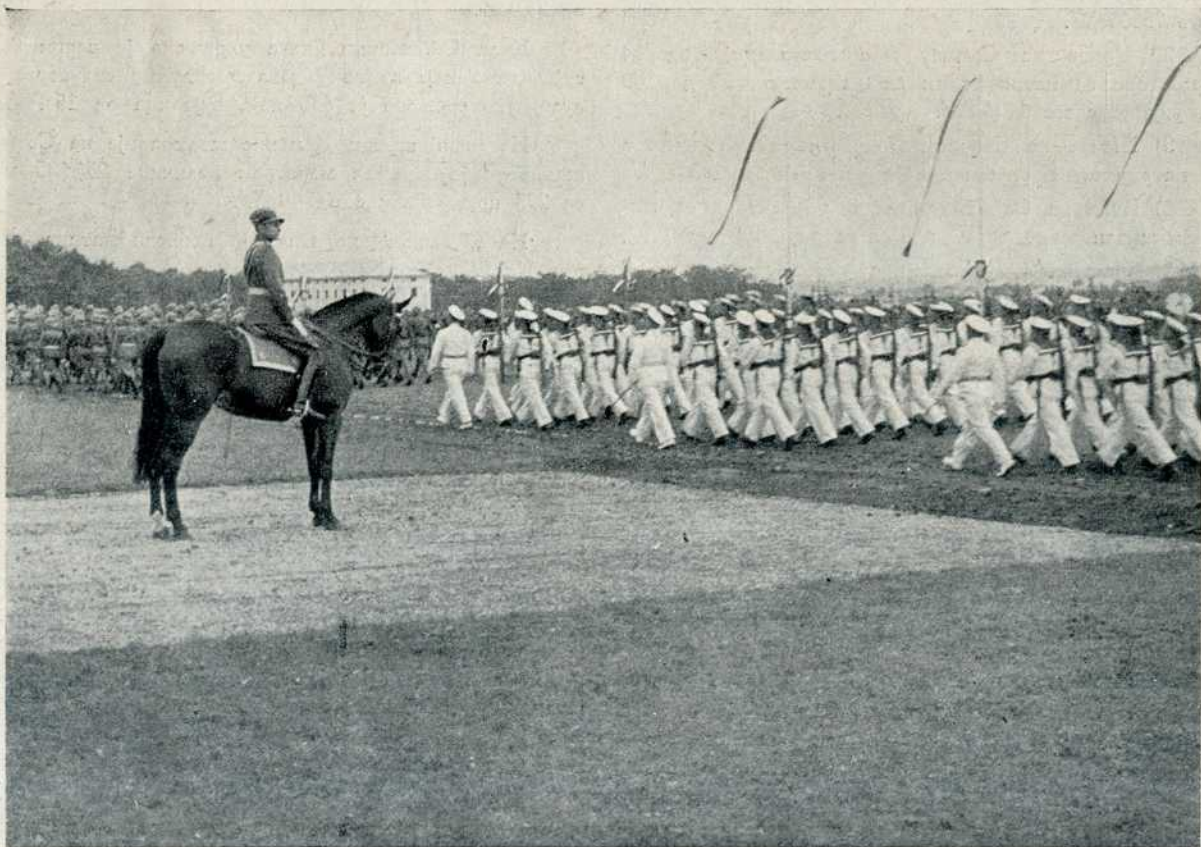
Ревии трупа на Бањици

На дан Краљевог рођендана, 6 септембра пре подне, изведен је на Бањици необично успели реви трупа.

Претседник Општине г. Влада Илић, командант Београда генерал г. Петар Косић и министар грађевина г. Димитрије Стошовић разгледају радове на новом бањичком путу

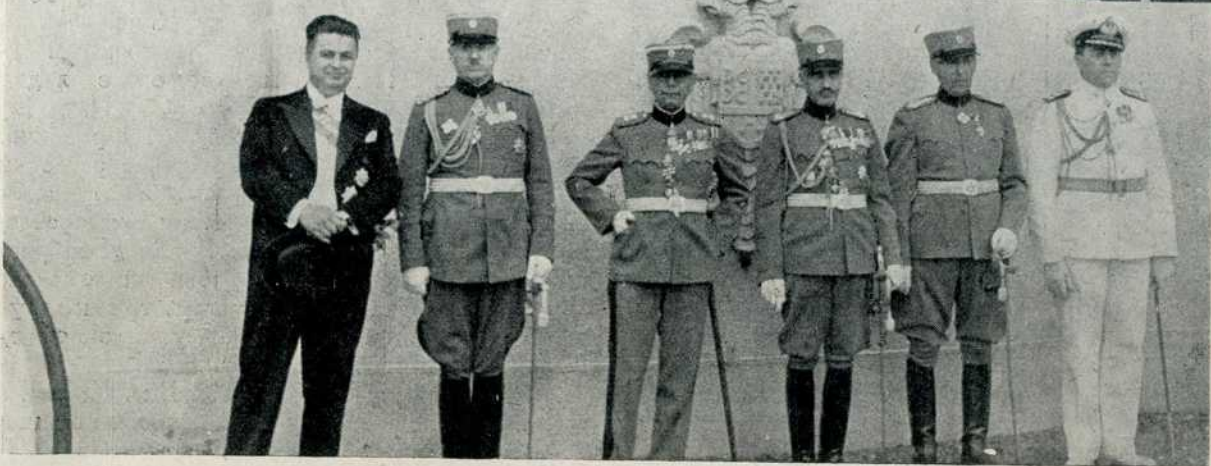
За овај реви извршене су претходно обимне припреме од државних и општинских власти. Општина града Београда проширила је знатно бањички пут, који иде од Дедиња до Авалског друма, како би се могла комотно

Краљевска морнарица дефилије испред Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Краљевски Намесници г. д-р Раденко Станковић и г. д-р Иво Перовић; десно: председник владе г. д-р Милан Стојадиновић и председник Скупштине г. Стеван Ђирић; лево: Њ. Св. Патријарх Гаврило, врховни рабинер г. д-р Алкалај и београдски надбискуп г. д-р Ујичић — посматрају реви трупа из Краљевске ложе. Доле: Управник града Београда г. Милан Аћимовић и претставници војске

Претседник Општине г. Влада Илић посматра реви трупа

WWW.UNIBG.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

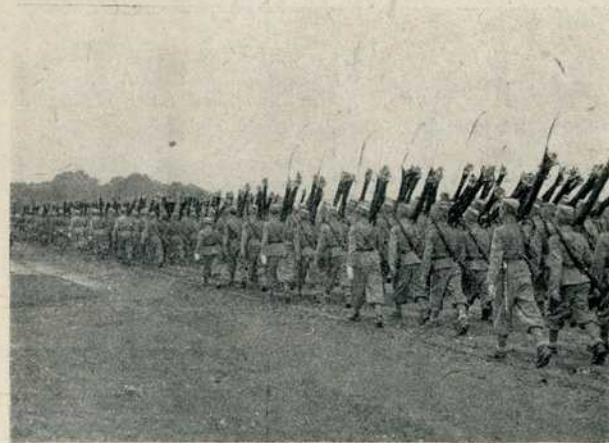

да креће публика и превозна средства за Бањичко поље. Пут је проширен скоро за 20 метара и уређене су стазе за коњанике и пешаке. Уређени су и споредни прилази до

Пешадија Краљеве гарде са заставом

овог пута. Радове на овом путу прегледали су, при њиховом завршетку, Претседник Бео-

Планинска чета са скијама

градске општине г. Влада Илић, Министар грађевина г. Добривоје Стошовић и Командант

Бициклисти

града Београда армиски генерал г. Петар Косић.

На сам дан Краљевог рођендана Дирекција трамваја и осветљења осигурала је велики број превозних средстава за превоз публике на Бањичко Поље, на реви трупа. Поред појачаног броја трамваја и аутобуса, подешени су за превоз и нови камиони, који су превозили обично читава друштва и депутације.

Трибине на Бањици и цео простор одређен за стајање били су пуни до последњег места. У Краљевској ложи били су Краљевски намесници г.г. д-р Раденко Станковић и д-р Иво Перовић, Претседник Краљевске владе г. д-р Милан Стојадиновић, Њ. Св. Патријарх Гаврило, београдски надбискуп г. д-р Ујичић, врховни рабинер г. д-р Алкалај, Претседник Скупштине г. Стеван Ђирић. У почасним ложама до Краљевске ложе били су: Претседник Београдске општине г. Влада Илић, чланови Краљевске владе, чланови дипломатског кора, генералитет, бивши министри и други великодостојници и високи функционери државни, војни и верски.

У 8,45 појавио се Њ. Кр. Вис. Кнез- Намесник Павле на коњу, у униформи коњичког

Артилерија

бригадног генерала са лентом Карађорђевог звезде на грудима. У Његовој пратњи су били: Министар војске и морнарице армијски генерал г. Милутин Недић, први ађутант Њ. В. Краља див. генерал г. Никола Христић, заступник начелника Главног генералштаба бриг. генерал г. Милутин Николић и ађутант Њ. В. Краља пуковник г. Сондермајер.

Музике су засвирале дочек. Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, са својом пратњом, обишао је постројене трупе, примио рапорте и извршио смотру. Заузео је затим место испред Краљевске трибине, бурно акламиран од грађанства.

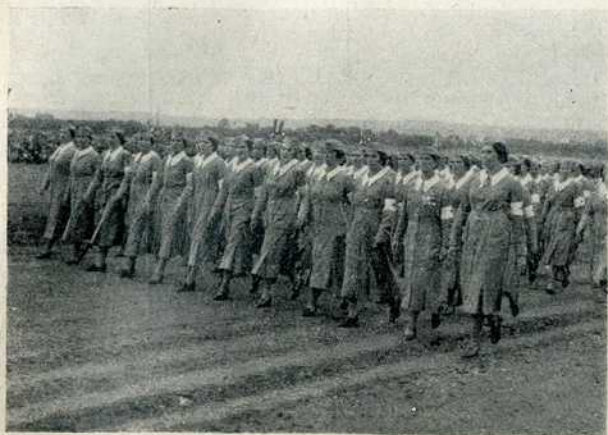
Дефиле трупа испред Њ. Кр. Вис. Кнеза- Намесника Павла изведен је у савршеном реду, по утврђеном програму. Још једном су грађани имали прилике да се диве возданој дисциплини, увежбаности, спреми и моралној сна-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

зи наше војске. Дефиле је отворио Командант Београда генерал г. Петар Косић, са својим штабом, издвојио се из штаба и при-

са својом фанфаром на челу, па коњичка пољска артилерија; бициклисти су проклизили лако и нечујно; прошла је затим планинска чета

Добровољне сестре болничарке

Рефлектори

дружи пратњи Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла. Затим су продефиловали питомци Војне академије елегантним кораком, одреди пи-

са скијама и осталом војном опремом, Дунавска дивизија, II и XVIII пешадијски пук, одељење добровољних болничарки и болничара,

Соколи и девојке са села посматрају реви трупа

томаца Подофицирске школе мушким оштрим кораком, Војна морнарица, пешадија Краљеве гарде и један ескадрон артиљерије Краљеве гарде, за њима је пројახала у галопу, у дивном поретку, бригада коњаника Краљеве гарде

моторизована артилерија и други родови оружја.

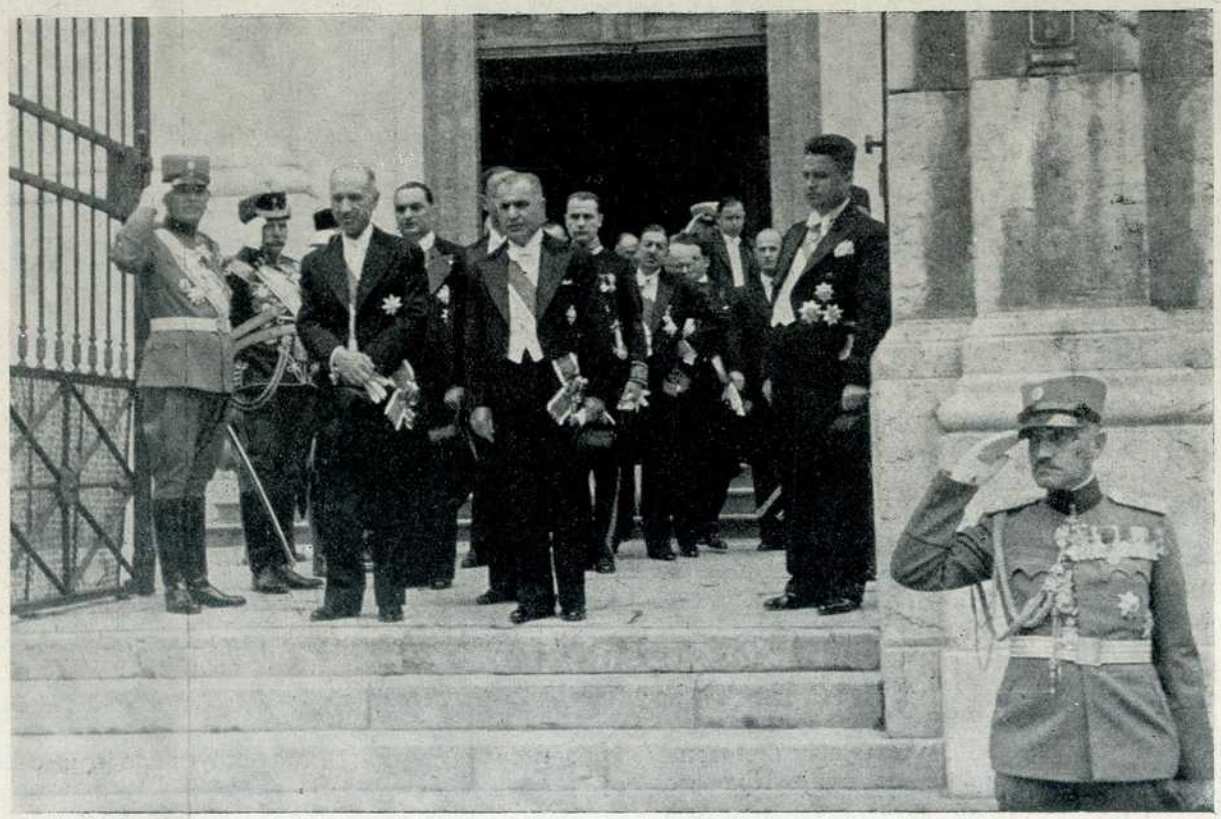
Сваки одред војске публика је поздрављала бурним поклицима и одушевљеним аплаузом.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле излази из Саборне цркве после благодарења

Краљевски Намесници г. г. д-р Раденко Станковић и д-р Иво Перовић излазе из Саборне цркве после благодарења

Свечано богослужење у Саборној цркви

У свима београдским богомољама извршено је 6 септембра пре подне свечано благодарење. Главно богослужење одржано је у Саборној цркви у 11 сати. Чинодејствовао је Њ. Св. Патријарх Гаврило, уз асистенцију б епископа и великог броја свештеника.

Присуствовали су: Њ. Кр. Вис. Кнез-Намесник Павле, Краљевски намесници г. г. д-р Раденко Станковић и д-р Иво Перовић, Претседник Краљевске владе г. д-р Милан Стојадиновић са неколико министара, Претседник Народне скупштине г. Стеван Ђирић, Претседник Београдске општине г. Влада Илић, чланови дипломатског кора, генералитет и многи високи државни чиновници.

Њ. Св. Патријарх, пошто је отслужио службу, одржао је пригодан патриотски говор, молећи се усрдно за здравље Њ. В. Краља, за срећу и славу Његову и Његовог Краљевског Дома, за напредак и величину Његовог верног народа.

Венецијанска ноћ на Сави

На дан Краљевог рођендана свирале су војне и ватрогасне музике на трговима и по парковима Београда.

ЗА ЦЕЛО ВРЕМЕ САЈМА И БАЛКАНИЈАДЕ БЕОГРАД ЈЕ БЛИСТАО УКУСНИМ И ЛУКСУЗНИМ СВЕЛОСНИМ УКРАСИМА

Необично укусно и разноврсно светлосно украшење Београда за време Краљевог рођендана задржано је готово у целости и за цело време трајања Јесењег сајма и Балканске олимпијаде, која се одржавала баш у време овог сајма. Извршене су измене само утолико колико је потребно да се ово осветљење прилагоди приликама Сајма и Балканских игара. На високим стубовима на теразијској тераси, где су раније биле блиставе круне, постављена су два рељефно и живописно израђена грба града Београда. Између стубова монтирана је силуета централне сајамске куле изрезана од дрвета и сва украшена сијалицама. Изнад куле велики натпис од сијалица „Београдски сајам”, а испод куле натпис, исто од сијалица, „10—19 IX 1938”. Цела композиција је изазивала ванредно леп утисак и по

дану и по ноћи, када је била осветљена. Ноћна слика је била, наравно, много импресивнија.

На Теразијама су по свима стубовима биле истакнуте заставе балканских земаља, а на два велика стуба, место краљевских круна, биле су постављене велике полукугле са којих су се лепршале, у већем броју, исто тако заставице балканских земаља, у духу Балканске олимпијаде.

У вече 10 септембра, за време дефилеа балканских лакоатлетичара, Општина града Београда приредила је на Теразијама необично успео ватромет. Ракете су, са пријатним фијуком, летеле високо у вис, распрскавале се у више разних боја, правећи више пута изненађујуће фигуре. Ватромет је трајао око 20 минута и огромне масе грађана посматрале су га из свих крајева Београда.

Београд је срдачно дочекао француске ратнике са Солунског фронта

При пролазу на прославу пробоја Солунског фронта пропутовала је кроз Београд група француских ратника, њих 200, са својим вођом г. Шантераком. Сви су учествовали у крвавим биткама при пробоју Солунског фронта. Француски ратници су стигли у Београд 9 септембра увече. На станици им је приређен врло срдачан дочек од стране претставника војске, ратничких удружења, разних француско-југословенских организација и великог броја грађанства. Са старим заставама Поали д'Ориана прошли су француски

ратници у поворци од железничке станице преко Теразија до Ратничког дома. У поворци су узели учешћа југословенски ратници, а велике масе грађана поздрављале су Французе са тротоара за цело време њиховог марша. Клицало се одушевљено Француској и Французима.

Сутрадан је вођство француских ратника посетило Команданта Београда армијског генерала г. Петра Косића и Мниистра војске и морнарице армијског генерала г. Милутина Недића.

Француски ратници, у пратњи својих југословенских другова, отишли су на Авалу, где су одали пошту гробу Незнаног јунака. Вођа француских ратника г. Шантерак положио је венац на гроб.

жења ратних заробљеника из 1870 и 1871 положио је на гроб металну споменицу са натписом: „Блаженопочившем Краљу Петру ратни другови из околине Тулузе”.

Француски ратници пред гробом Незнаног Јунака на Авали

Са Авале су се француски ратници одвезли на Оплепац, где су одали пошту сени Витешког Краља Александра I. Положили су на гроб букет свежих ка-

Градски већник г. д-р Стеван Поповић у име Београда поздравља француске борце са Солунског фронта на банкету код „Српског Краља”

ранфила и метални венац. Затим су одали пошту и сени Краља Петра I Слободиоца. Један члан Удру-

И у Тополи и на Опленцу приређен је француским ратницима врло срдчан дочек, у коме су учествовале велике масе народа.

После ручка, који им је сервиран у хотелу на Опленцу, француски ратници су отишли да разгледају Венчачку виноградарску задругу и Буковичку Бању. Увече су се вратили у Београд.

Банкет Београдске општине француским ратницима

Тога дана увече Београдска општина је приредила банкет француским ратницима у хотелу „Српски краљ”. Градски већник г. д-р Стева Поповић пожелео је добродошлицу, у име Претседника Општине г. Владе Илића, француским ратницима.

Затим је наздравио француским друговима претседник Удружења бранилаца Београда г. Света Урошевић.

Вођа француских ратника г. Шантерак одговорио је на обе здразице и захвалио се Београђанима на срдчном дочеку.

Одлазак на прославу пробоја Солунског фронта.

Из Београда су француски ратници отпутовали у Јужну Србију, на места страховитих битака, где су гинули њихови другови а где су и многи од њих изгубили делове свога тела. Отишли су да евоцирају успомене на ове страшне али херојске часове.

Дочекани су спонтано и одушевљено и од власти од народа у Скопљу и у Битољу. Из Битоља је 50 француских ратника кренуло на Кајмакчалан и Добро Поље, а остали су отпутовали за Солун. На кајмакчалану су одали пошту својим изгинулим друговима, разгледали са пажњом положаје на којима се водила историјска битка и саслушали предавање мајора г. Ристе Петровића о кајмакчаланској битци. Са Кајмакчалана су отпутовали на Добро Поље, где су преноћили.

Сутрадан, 15 септембра, обављена је свечана прослава двадесетогодишњице битке на Добром Пољу. Извршен је помен палим херојима, коме су присуствовали и француски и наши ратници, са великим бројем претставника војних и цивилних власти и делегата разних националних и културних друштва. После помена откривена је спомен-плоча, уметнички рад француског вајара-ратника г. Сел л' Гошеа, који је учествовао у битци на Добром Пољу и дошао је да лично присуствује овој реткој свечаности. Спомен-плоча је монтирана на једној стени на Добром Пољу, као успомена на пале француске и српске ратнике, и као поздрав француске пешадије славној српској војсци.

После освећења спомен-плоче, француски ратници су положили у једно удубљење у стени четири кесице

земље напуњене са Вердена, из Алзаса и Лорена, која је натоплена крвљу француских ратника.

Саслушано је занимљиво и добро обрађено предавање о добропољској битци, које је саставио г. Казеј, француски официр који је учествовао у добропољској битци, а прочитао га је пуковник г. Валет.

Потом су ходочасници разгледали положаје на којима су вођене крваве битке и на којима је извојевана заједничка победа француске и српске војске.

Обе групе француских ратника, и она која је отпутовала у Солун и она која је била на прослави на Кајмакчалану и на Добром Пољу, састале су се у Београду 18 септембра. Ту им је поново приређен срдачан дочек.

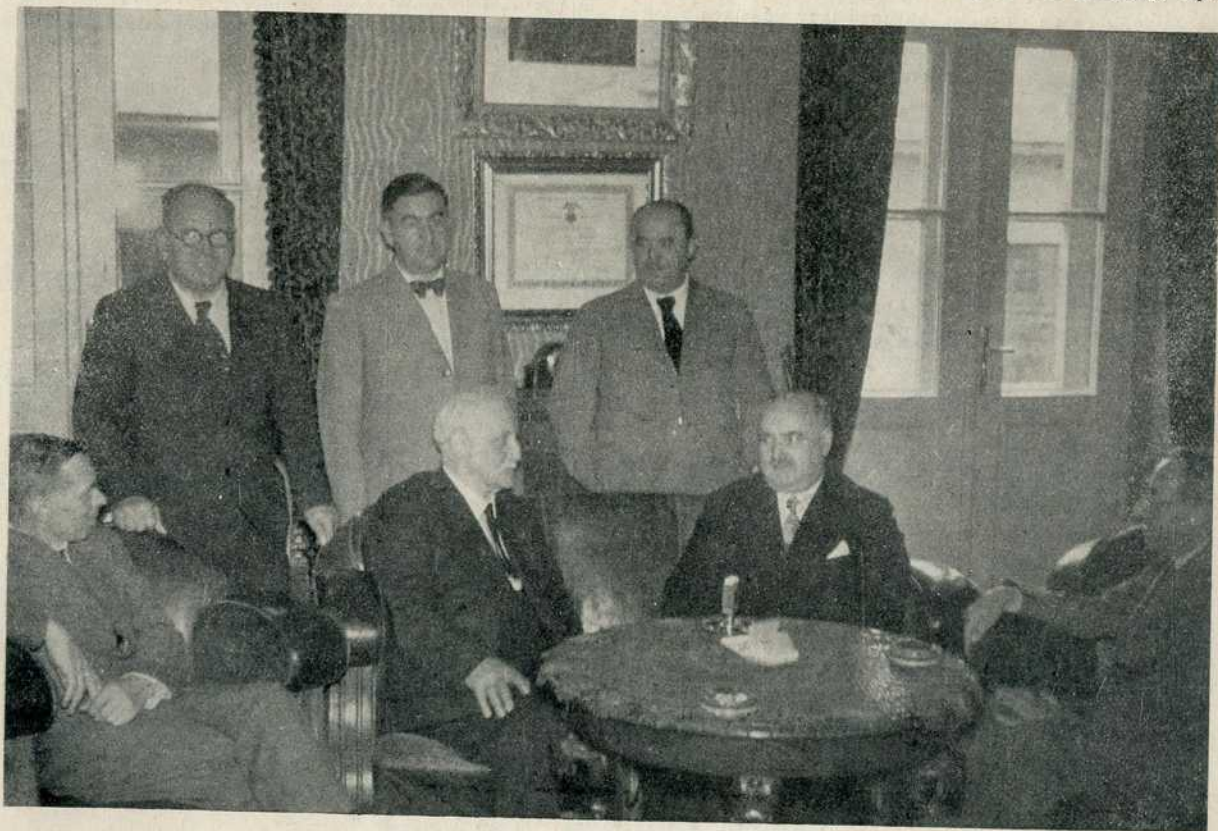
Министар војске и морнарице примио је претставнике ратника и предао им одликовања. Међу осталима одликован је и вајар г. Марсел Кангијем, звани Сел л' Гоше (Марсел Леворуки), који је изгубио десну руку у битци на Добром Пољу, а ради и даље врло добре уметничке вајарске радове само левом руком. Он је радио и спомен-плочу, која је монтирана и освећена на Добром Пољу.

19 септембра изјутра напустили су француски ратници Београд и отпутовали за Француску.

Посета лорда Џорџа Лансбери-а Београду

Лорд Џорџ Лансбери, првак енглеске лабораторијске странке допутовао је у Београд 27 августа

влаи су његов сарадник г. Картер и његов секретар г. Бартлет. Циљ пута г. Лансберија по Балкану, према

Лорд Џорџ Лансбери, у кабинету председника Општине, разговара са г. Владом Илићем

и задржао се овде три дана. Он је дошао после посете Софији и Букурешту. У његовој пратњи допуто-

његовој изјави, јесте да од балканских држава добије потпору за сазивање једне нове конференције

свих сила ради расправљања економског положаја у свету. Г. Лансбери и његови сарадници чине апел на разне владе да оне инсистирају да би се план бившег претседника белгијске владе г. Ван Зеланда узео у разматрање. Г. Лансбери је добио за ово потпуни пристанак у Софији и Букурешту.

На Савском пристаништу дочекали су и поздравили енглеског државника: виши чиновници Министарства иностраних послова, у име Претседника Краљевске владе и Министра иностраних послова; у име Претседника Београдске општине градски већник г. Јевремовић са госпођом (која је Енглескиња); претставници енглеског посланства, претставници пацифистичких друштава у Југославији.

Г. Лансбери је одмах после краћег одмора у хотелу „Српски краљ“, где је отсео, посетио Главни савез српских земљорадничких задруга, где га је дочекао и поздравео министар без портфеља г. Воја Ђорђевић. Г. Лансбери је провео сат и по у разговору са г. Ђорђевићем интересујући се за наше задругарство и социјални положај нашег сељака. Распитивао се за везе нашег задругарства са задругарством Бугарске и Румуније.

У недељу после подне је лорд Лансбери, у друштву са министром г. Ђорђевићем, посетио неколико шумадијских села. Прегледао је Вичачку задругу, где су му задругари приредили топао дочек и спремили закуску.

Г. Лансбери се врло пријатно осећао међу шумадијским сељацима, разговарао је са њима врло срдечно интересујући се не само за њихов живот него и за њихове погледе на опште човечанске проблеме. При томе се дивео разумним примедбама које су сељаци стављали и питањима која су му постављали о општим политичким проблемима. Видео је да се наш сељак интересује и за прилике у другим земљама и да нарочито радо прати догађаје који су у вези са

миром и ратом. Саветовао их је да се моле за мир и срећу човечанства, имајући увек на уму да је мржња — смрт, а љубав — живот.

Г. Лансбери је за време свога боравка у Београду посетио Претседника Министарског савета и Министра иностраних дела г. д-р Милана Стојадиновића, министра грађевина и социјалне политике гг. Стошовића и Цветковића и Претседника Београдске општине г. Владу Илића. Приликом пријема у кабинету Претседника Београдске општине г. Лансбери се задржао дуже времена у разговору са Претседником г. Владом Илићем, интересујући се за комуналне проблеме Београда.

Г. Лансбери је, на чају у Енглеско-американско-југословенском клубу, одржао врло карактеристичан говор где се изразио необично похвално о мирољубивим тежњама балканских држава. „Кад би и остали народи — рекао је г. Лансбери — пошли примером балканских народа, онда у свету уопште не би дошло никад до рата. Колико у томе балканске државе предњаче осталим земљама најбољи су доказ Солунски споразум и резултати последње конференције Мале антанте на Бледу. И зато ми баш све више изгледа да су мали народи они који су примили на себе задатак да поведу свет у правцу боље будућности”.

У хотелу „Српски краљ“ приређена је вечера у част лорда Лансберија, којој су присуствовали, поред енглеских гостију, министри гг. Добривоје Стошовић и Воја Ђорђевић, Претседник Београдске општине г. Влада Илић, виши чиновници Претседништва владе и Министарства иностраних послова, претставници Сената.

Г. Лансбери је отпутовао из Београда 30 августа задовољан утисцима које је овде стекао и расположењима на која је наишао. Отишао је за Будимпешту, да продужи рад на својој племенитој мисији.

Бивши француски министар трговине и индустрије г. Пол Бастид посетио је Београд, да отвори француску изложбу на сајму

За отварање француске изложбе у Спасићевој задужбини на сајму допутовао је нарочито у Београд г. Пол Бастид, бивши француски министар трговине и индустрије. Он је отворио француску изложбу 13 септембра пред великим бројем угледних гостију. Од стране Краљевске владе били су присутни министри гг. Кабалин и Буић, затим француски посланик г. Брижер са особљем посланства, делегат претседника Београдске општине, г. д-р Стева Поповић, чланови Управе сајма, претставници београдске привреде и банкарства и делегати многих културних организација.

У свом говору г. Пол Бастид је похвалио Београдски сајам, за који је рекао да се сасвим слобод-

но може мерити са сајмовима у многим већим европским центрима. Учешће Француске на Београдском сајму треба и мора да постане традиција.

Министру г. Бастиду одговорио је претседник Друштва за приређивање сајма г. Милан Стојановић изјављујући захвалност и њему и целој Француској за учешће на овом сајму.

Г. Пол Бастид је говорио после подне на радију, а увече је приредио вечеру код „Српског краља“ организаторима изложбе и претставницима Београдског сајма. Сутрадан увече је управа Сајма приредила вечеру у част г. Пола Бастида.

Нови градски већници

Решењем Министра унутрашњих послова III Бр. 29385 од 3 септембра 1938 год. разрешено је дужности четрнаест градских већника

Београдске општине, а постављено је осамнаест нових (четири већничка места била су од раније упражњена).

Разрешени су положаја градских већника г. г.: Ивановић Бранимир, машински инжењер, Јовановић-Медицијан Предраг, типограф, Каралић Рајко, пензионер, Константиновић Живко, пензионер, Крстић Милорад, индустријалац, Максимовић Љубомир, типограф, Маринковић Сима, бравар, Радосављевић Драгутин, столар, Станојевић Илија, кафеџија, Стојчевић Станоје, кафеџија, Кара-Радовановић Павле, пензионер, Смедеревац Д. Миша, гостиничар из Земуна, Томић Тома, кафеџија и Лауташевић Павле, кафеџија.

Истим решењем за градске већнике Општине града Београда постављени су г. г.: Богдановић Димитрије, бродовласник, Јанковић Живојин, трговац, Зекавица Драгољуб, директор гимназије у пензији, Михајловић Д-р Велимир, лекар, Крстић Стојан, кафеџија, Миловановић Будимир, рентијер, Мисимовић Милан, грађевинар, Милисављевић П. Петар, трговац, Поповић Душан, извозник, Недељковић Бранко, инжењер, Петронић Чедомир, трговац, Поповић Милош, индустријалац, Поповић Димитрије, месар и кобасичар, Костић Лазар, инжењер, Перишић Тадија, трговац, Шићан-

ски Власта, инжењер хемије, Митрашиновић Сава, рентијер, и Грбовић Богосав, пензионер. Новопостављени градски већници положили су заклетву на седници Градског већа од

Заклетва новоименованих градских већника

5 септембра т. г. пред протојерејем г. Братиславом Маринковићем.

XI међународни конгрес за историју медицине

XI међународни конгрес за историју медицине одржан је ове године у Југославији, од 1 до 13 септембра, под покровитељством Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла. Конгрес је почео 2 септембра у Загребу, у банској саборници, уз присуство изасланика Њ. В. Краља и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника, претставника цивилних и војних власти и великог броја угледних гостију. Настављен је затим у Београду, Сарајеву, и Дубровнику. На конгресу је било заступљено 38 држава са 158 делегата. Међу делегатима било је неколико стручњака светског гласа.

На конгресу је одржан велики број предавања из широке области историје медицине, који су осветљавали не само прошлост лекарске науке и вештине него износили и законе који управљају њеном еволуцијом. Приказан је удео сваког народа на овој великој науци. Било је неколико тема из области југословенске медицине.

Учесници конгреса стигли су у Београд у недељу 4 септембра у вече, где им је приређен срдачан дочек. Рад конгреса у Београду почео је 5 септембра у 10 часова пре подне у великој дворани Коларчевог Народног универзитета. Свечаном отварању београдског дела конгреса присуствовао је изасланик Њ. В. Краља и Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла капетан фрегате г. Зденко Вуковић, претставници Краљевске владе, чланови дипломатског кора, претставници Београдске општине, претставници вероисповести, Академије наука и Универзитета. Конгрес је отворио Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић поздрављајући госте и истичући значај овог састанка. Претседник академије наука г. д-р Александар Белић одржао је интересантно предавање о историји медицине, у коме

се нарочито осврнуо на југословенску медицинску прошлост и на необично богати југословенски медицински фолклор, који треба открити и обрадити, као што је Вук Караџић открио неслушене лепоте наших народних песама.

Г. д-р Риста Јеремић је на латинском језику приказао историју здравствене културе у Југославији. Затим су разни референти говорили о медицини у народној поезији код Пољака, Турака, Неаполитанаца, Румуна, Грка и Југословена.

ПРЕТСЕДНИК БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНЕ Г. ВЛАДА ИЛИЋ ПРИРЕДИО ЈЕ БАНКЕТ УЧЕСНИЦИМА КОНГРЕСА И СРДАЧНО ИХ ПОЗДРАВИО

Истог дана у подне приредио је Претседник Београдске општине г. Влада Илић банкет учесницима конгреса у хотел „Бристоу“, коме су присуствовали и претставници Краљевске владе министри гг. Драгиша Цветковић и Димитрије Магарашевић.

Говор Претседника Општине г. Владе Илића

За време ручка госте је поздравио г. Влада Илић, на немачком језику, овим срдачним речима:

Госпође и господо,

Срећан сам што могу да вам изразим радост и задовољство наше престонице Београда, коју сте Ви почастили посетом тако великог броја ванредних претставника медицине из двадесет две пријатељске државе.

У нашем граду састао се XI међународни конгрес носилаца медицинске науке, да узме у претрес резултате стрпљивих и дубоких студија, које су у последње доба могле сазрети у занимљивој и неограниченој медицинској науци.

Ниједна наука није се могла одједном развити, а специјално медицинска наука морала је тек да савлада безбројне тешкоће да унесе светлости у тамну материју. Ова настојања и напори нису били узалудни, него су баш у последње доба крунисани добрим успесима. Напори изванредних медицинара целог света настављају се и ја сам сигуран да ће исти и у будуће давати добре резултате за срећу и здравље целог човечанства.

Ви, госпође и господо, водите вечну борбу живота са смрћу. Ми као лаици у Вашој науци дивимо се Вашем раду и издржљивошћу. Ми Вас можемо само поздравити и погледати на даљу корисну делатност за опште добро.

Београд зна да цени вредност и корисност Вашег рада, већ и због тога што је Београд као престоница морао при свом нагом развоју да решава многе проблеме, нарочито проблеме на подручју здравственог старања.

Као претседник престоног града Београда могу Вас уверити да ће Вас цео наш град примити искрено и гостољубиво. Ми смо поносни што се XI међународни медицински конгрес одржава у нашем граду и што су код нас у гостима тако многобројни изванредни представници медицинске науке. Нека Ваше дискусије и расправе уроде добрим плодом, који треба да се развије на срећу и добро целог човечанства. Можете бити убеђени да ће Вас наше лепе жеље, пратити при Вашем раду.

У то име дижем ову чашу као добродошлицу и пијем је за добар успех Вашег рада.

Живели наши многопоштовани гости! Живели! Живели!

Претседнику г. Влади Илићу одговорио је професор берлинског универзитета г. д-р Паул Дибен, који се је захвалио на срдачном дочеку и лепој организацији конгреса и изразио своју радост што Београд тако брзо напредује.

Говор г. д-р Јована Мијушковића

Г. д-р Јован Мијушковић, градски већник и професор историје медицине на београдском медицинском факултету, поздравео је присутне госте и изнео значај историје медицине за медицинску науку и за човечанство.

Говор г. д-р Мијушковића гласи:

Поштоване госпође и господо,

После лепе речи, нашега вољеног и цењеног Претседника Општине, престонице моје отаџбине, древног града Београда, Г. Владе Илића, за чије је име тесно везан напредак и урбанистички и хигијенски овог историског града, који се од једне турске паланке, убрзаним темпом развио у један модеран град, ја, као одборник Општине, могу само да подвучем жељу Господина Претседника, да се овде осећате као код своје куће. Ручак који он даје, са својом отменом Госпођом, подвлачи ову чињеницу, да Вас Београд преко њега дочекује, интимно и пријатељски, као што се драги гости дочекују у кругу своје породице.

Али ја сам узео реч, не само као одборник Општине Београда већ и као наставник Историје медицине на Београдском медицинском факултету. Ја ову катедру држим пуне две године, и захваљујући марљивости сво-

јих ђака, који са пуно љубави слушају моја разлагања о овоме интересантном предмету, ја имам завидан број слушаца, који са пуно разумевања скупа са мношвом праве духовне екскурзије у интересантне епохе историје медицине.

Данашњи XI Међународни конгрес за историју медицине, чији је други део јутрос започет, и који ће трајати пуна четири дана научног рада, у којем узима виднога удела један завидан број наших научника, са темама од пунога интереса, еминентан је доказ наше интелектуалне виталности, да скупа са вама, бриљантним представницима медицинске знаности целог света, узмемо видна удела, на заједничкој изградњи медицинске науке, која не зна за државне границе, и која топлином љубави даје све од себе, за првог ближњег, не питајући којој држави припада, и чије је народности.

Целокупна култура зна само за један працац, и за једно духовно стремљење, на име да интелектом савлада механизам природе, и да га учини корисним за опште добро. Између два пола, бескрајне немоћи и идеалнога медицинског циља, исцељења, има један непрекидни ред застоја, и описивање и проучавање тога процеса, где срећемо идеалне успехе, као и вековне заблуде, јесте задаћа историје медицине.

Ми у овом XI Међународном конгресу историје медицине, прилажемо свој интелектуални обол, сваки колико може, и настојимо, да оставимо трага у нашој епоси, али и за оно што ми данас дајемо човечанству, дугујемо мртвима!

Нека је слава и част нашим мртвима. Одавајући пошту њиховој успомени, ми на тај начин одајемо пошту њиховој успомени, ми на тај начин одајемо пошту и нама самима! Наше претече имају пуно права на нашу успомену и на наша признања, јер је то у складу са чињеницом, да ми нисмо заборавили њихове напоре за данашњи прогрес. Погледом у назад, ми далеко у историји тисуће година, видимо једну широку интелектуалну путању, која је довела модерну медицину до последњих успеха, пред којима се клања цело човечанство, и зато ми не можемо заборавити напоре наших претеча као и њихова открића, преко којих смо дошли до великих резултата и у дијагнози и у прогнози.

Ми немамо илузију да је наша епоха велика, упоредивши је са епохама ранијих столећа, јер смо ми свесни да данашње величине високо стоје зато што су се чврсто усадиле на плећа својих ранијих претеча — генерација.

Човечија меморија јесте кратка, захвалност још краћа. И зато данашњи учесници XI Међународног конгреса за историју медицине не желе да им се незавалност пребаци. Евоцирајући величанствене напоре наших претеча, ми хоћемо да признамо њихову вредност, и да одамо дубоку почаст њиховој успомени.

Модерна историја медицине не пише поглавља само о великим лекарима, јер има много великих лекара који нису оставили забележено име у историји медицине, али су помогли са пуно жара и истинске лекарске мисије безбројном броју људи, који су патили и у невољи били. Ти непознати хероји многе су сузе утрили, и много су среће сијали напаћеним људима. Погледајмо у прошлост, пред нама се јавља читава ар-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мија, тих непознатих хероја лекара! У тој армији има свих народности, има свих језика, има различног социјалног положаја, разнолике одеће. Њих је историја заборавила, заборавио их је и човек, јер су и они мртви.

Само људима који стварају епохе потомство издано кити главу лаворовим венцем. То су изабрани људи, који у себи носе божанствену искру. И таквих божанствено-генијалних лекара није мали број: Хипократ отац медицине, Талес са острва Милета, Диоген из Аполоније, Питагора са Самоса, Алкмајон са Кротона, Емпедокле из Агригента (философ, врач, свештеник и државник, у исто време, а може се сматрати и претечом Дарвина), затим Анаксагора, Периклов пријатељ, Демокрит, који наслуђује и узрок лисе. Затим Сорано, велики Гален, (који не сме да грешти, пре може грешити Библија него Гален, тако су мислиле генерације читавих 15 столећа), Херофил, Ерасисрат, Равес и Авицена, Константин Африканац, револуционар и отац анатомије Андреја Везал, отац хирургије Абрахамовић, Мортон који је пронашао етар, Пастер и Кох, Листер, Ерлих, и још велики број, који су корак по корак стварали прогрес и умним радом сазидали величанствени храм медицинске науке и вештине лечења. Свака епоха, сваки народ доноси свој камен за изградњу овога влечанственог храма, данас више него јуче, сутра боље него данас, — како лепо каже Сент Жак, професор Универзитета из Канаде.

Али, шта би био Бетовен, Моцарт и многи генијални музичари, без уметника-работника, који њиховим оригиналним мелодијама дају звук — мртвих за историју. Пастер и Кох узалуд би живели, и не би били славни, без обичних практичних лекара који су њихову науку следили и њиховим стопама ишли. И зато ја напијам ову здравицу безименом практичном лекару, који служи истом великом циљу као и горостаси од Бога послати, јер обичан практичан лекар престава мобилизирану армију у борби противу свакодневних оболења и бич свих страховитих епидемија.

Нека живи савестан практичан лекар, кога лепо оцртава Нотнагел рекавши: „да само један добар човек може бити добар лекар”. И томе непознатом пријатељу човека ја напијам ову здравицу.

На говор г. д-р Мијушковића одговорили су гг. д-р Сигерист, професор универзитета из Балтимора, и д-р Лење Лавастин, професор париског универзитета.

На дан Краљевог рођендана, 6 септембра, конгрес није радио. Конгресисти су присуствовали ревију трупа на Бањици, а увече на балу у Официрском дому.

Београдски део конгреса завршен је 8 септембра после подне. Прочитано је више врло интере-

сантних реферата о медицини код разних народа. Следила завршна седница одржана је тога дана после подне којој је присуствовао велики број гостију и ван медицинских кругова. Претседник Међународног удружења за историју медицине д-р Виктор Гомој у свом завршном говору изнео је богате резултате конгреса у Загребу и Београду, захвалио члановима одбора у Загребу и Београду који су учинили да конгресисти понесу најлепше утиске о раду конгреса, о Југославији и њеном народу. Нарочито је изразио захвалност Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу као протектору конгреса, Претседнику Краљевске владе г. д-р Милану Стојадиновићу, министрима гг. Драгиши Цветковићу и Димитрију Магарашевићу као и целој Краљевској влади, Претседнику Београдске општине г. Влади Илићу, претседнику Загребачке општине г. Пејчићу и осталим члановима приредивачког одбора и претставницима универзитета и осталих установа које су узеле учешћа, преко својих претставника, на конгресу или су помогли организацију његову.

У име београдског одбора са гостима се опростио почасни претседник г. д-р Александар Костић.

За време овог београдског дела конгреса, у Београду је основано научно друштво „Хипократ” за историју медицине.

Увече је, после завршеног конгреса, Министар социјалне политике и народног здравља г. Драгиша Цветковић приредио конгресистима свечану вечеру у хотелу „Српски краљ”. У здравицама које су изречене за време ове вечере претставници страних научника изразили су се необично похвално о организацији конгреса у Југославији и о резултатима које је он дао. За конгрес у Београду рекао је г. д-р Роаје, професор универзитета у Анверсу, да је био бриљантан.

Учесници конгреса отпутовали су 9 септембра изјутра за Сарајево, где је настављен конгрес.

Конгрес је завршен 13 септембра последњом седницом у Дубровнику, на којој је одата пошта највећем лекару рођеном у нашим крајевима, Дубровчанину Ђури Баљивију. Говорници су у својим говорима истicali значај овог нашег великог земљака за историју медицине.

На овој седници проглашени су закључци конгреса, донесени у Загребу, Београду, Сарајеву и Дубровнику. Закључено је да се идући конгрес одржи кроз две године у Берлину.

После завршеног рада, гости су разгледали Дубровник и Цават, где су били гости г-ђе Ђурђине Пашић и њене кћери г-ђе Паве. Дубровачка општина је приредила конгресистима банкет.

Гости су отпутовали из наше земље задовољни гостољубивим дочеком градова у којима су боравили, ванредном организацијом конгреса, занимљивим материјалом који су нашли за употпуњавање својих научних студија и очарани лепотама Југославије.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unl.rs

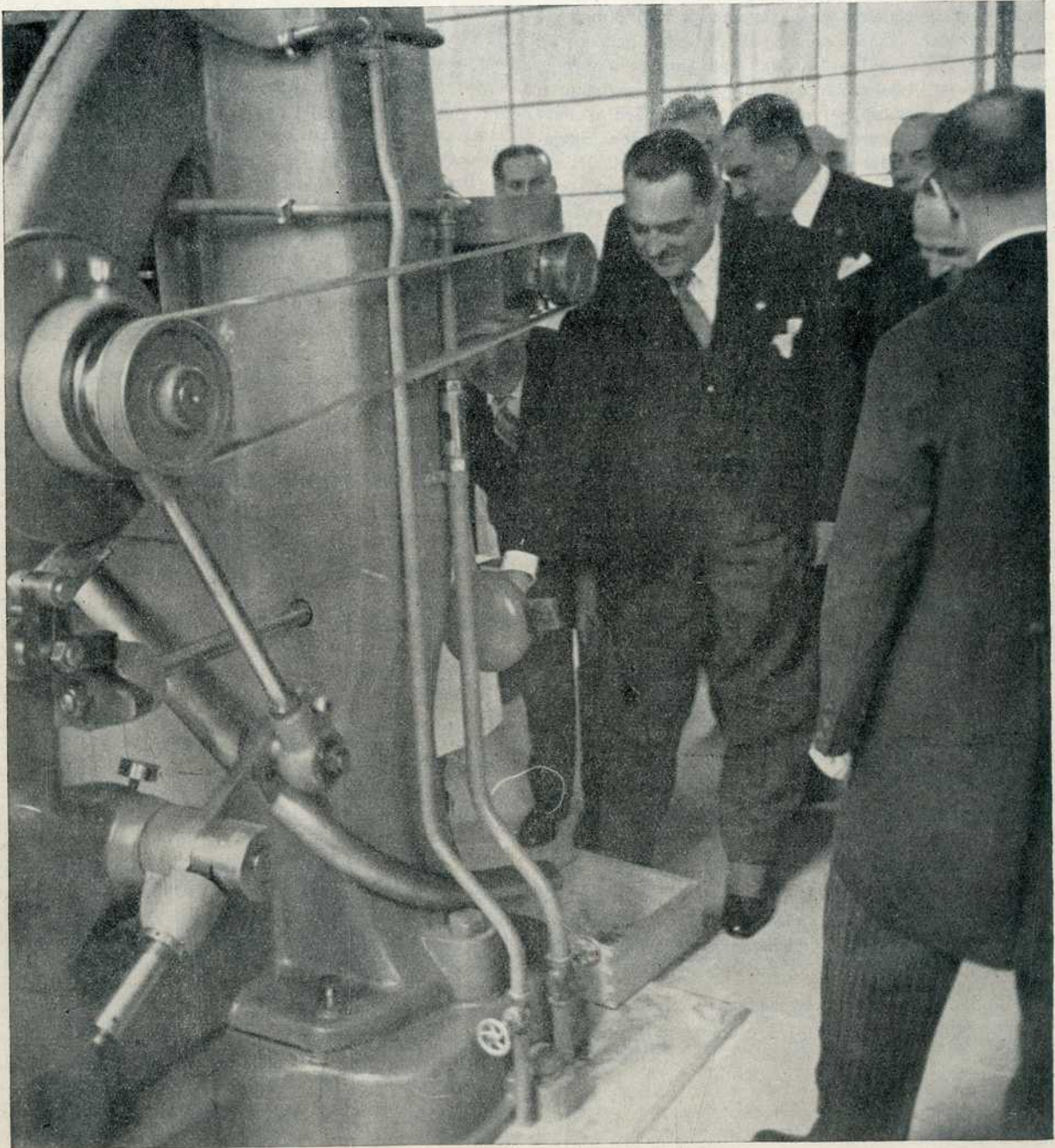

Нова Државна ковница за израду металног новца

Београд је добио још једну важну привредну установу: 7 септембра освећена је носоподигнута Државна ковница за ковање металног новца, која је инста-

Државна ковница пружа све потребне гаранције за садржину, финоћу и лепоту новоискованог новца. Данас имамо искованог металног новца у номиналној

Претседник владе г. д-р Милан Стојадиновић ставља у покрет машине у Ковници

лисана поред Завода за израду новчаница Народне банке, и цела организација овог Завода проширена је на ову нову државну установу. Завод за израду новчаница управљаће ковницом без икакве чисте зараде за свој рачун. Целокупну предузимачку добит, коју су досад остваривали приватни предузимачи, убаће држава као своје приходе.

вредности од 1.212 милиона динара. Израђен је већином у иностранству. Тај новац не задовољава потребе лаког, сигурног и zgodног руковања — комади од 25 пара, 1 дин. и 10 дин. тешко се разликују и у промету се лако замењују, комади од 2, 20 и 50 дин. су гломазни и неподесни за промет. Зато је Краљевска влада, када је закључила уговор са Народном банком о

стварању државне ковнице, донела у јулу месецу прошле године закон о повлачењу из оптицаја старог и о ковању новог металног новца. То повлачење вршиће се поступно, а у истој мери ће се пуштати у промет нови метални новац искован у новој државној ковници.

У нашој земљи постоје сировине и полуфабрикати — бакар, злато, сребро, алуминијум — потребни за ковање новца. Тиме ће наша привреда постати још самосталнија и независнија од иностранства. Ова одлука о ковању новца у нашој земљи само је саставни део програма Краљевске владе г. д-р Милана Стојадиновића о развоју металне индустрије у нашој земљи. Она долази као природна последица одлуке о подизању инсталација за електролизу бабра у Борским рудницама.

Према закону о ковању новог металног новца, биће у току две године исковано свих врста новог новца до максимално 1.300 милиона динара.

Међународна конференција за слатководно рибарство у Београду

У месецу септембру т. г. Београд је доживео неколико природби које служе као лепа пропаганда за рибарство: На Сајму је први пут приређена изложба рибарства; одржана је IV Међународна конференција за слатководно рибарство; и изграђен је у зоолошком врту Београдске општине базен са канадским пастрмама, које су пренесене са Сајма, где посетиоци могу печати удицом пастрмке и плаћају за сваку упецану рибу по 8 динара.

Како се Београд налази на две велике реке, богате рибама, а Београђани троше велику количину риба, ове природбе су биле необично потребне за Београд. Од риболова живи приличан број Београђана, у првом реду сиромашног света. У Београду је доста омиљен и рибарски спорт. Ради овог спортског рибарства долазе у Југославију и многи странци. Тако развијено рибарство појачава и туризам.

Поред свега тога рибарству у Београду и околини није досад посвећивана довољна пажња. Нити је у довољној мери вештачки размножавана риба у Сави и Дунаву, нити су стварани велики рибњази. Највећа количина риба која се продаје по београдским пијацама довози се из рибњака који се налазе далеко од Београда. Тиме риба мора да поскупљује за потрошаче, а одузима се и зарада многим домаћим људима која би се постигла гађењем рибе у Београду и околини.

Међународна конференција за слатководно рибарство почела је у недељу 18 септембра, још у доба док је на Сајмишту трајала изложба рибарства, и завршила се 22 септембра. Циљ је ових конференција да се изврши пропаганда за што рационалније искоришћавање риболова и за што већу потрошњу рибе. На београдској конференцији узето је у претрес и питање колаборације рибарске производње у заинтересованим земљама, као и питање уновчавања слатководне рибе.

Конференцији су присуствовали делегати девет држава: Пољске, Чехословачке, Мађарске, Швајцарске, Француске, Немачке, Бугарске, Грчке и Југославије.

Свечаном освешћењу ове државне установе присуствовали су: Изасланик Њ. В. Краља пуковник г. Полексић, Претседник Краљевске владе г. д-р Милан Стојадиновић са члановима своје владе, виши функционери Народне банке, Претседник Народне скупштине, претставник Сената, Командант града Београда и већи број виших државних функционера и претставника наше привреде. Говорили су вицегувернер Народне банке г. Милорад Зебић и Министар финансија г. Душан Летица и у својим говорима изнели значај и задатак ове важне установе као и историјат њеног постања.

После обављене свечаности, гости су обишли сва одељења нове ковнице, разгледали инсталације и упознали се са начином рада. Претседник владе г. д-р Милан Стојадиновић пустио је у рад симболично све машине. Приређен је затим ручак гостима и целопуном особљу Ковнице. По жељи Претседника владе г. д-р М. Стојадиновића, ручку су присуствовали у већем броју и радници и раднице Ковнице.

Конференцију, која је држана у малом амфитеатру Коларчеве задужбине, отворио је г. Милан Новаковић, помоћник Министра пољопривреде и почасни претседник одбора за организовање ове конференције. У свом говору истакао је значај и задатке ове конференције. Изнео је стање слатководног рибарства у нашој земљи, за које је рекао да, захваљујући повољним климатским и географским условима, пружа разнолику слику: гајење пастрмки и спортско рибарство у горским крајевима, гајење шарана и велика рибогојства у многобројним рекама у равничким крајевима, и најзад језерско рибарство најразличитијих врста у неким од великих језера. Све то доприноси, наравно, да се у Југославији примењују и различите методе експлоатације рибарства.

Данас се годишње троши у земљи или извози у иностранство око 8 милиона кг. риба, што претставља вредност од око 40 милиона дин. Југославија узима прилично удела при снабдевању иностраних пијаца рибом. Тако се доста шарана извози у Немачку, Чехословачку, Пољску и нешто у Палестину. Извозе се јаја од пастрмки, младе и одрасле пастрмке.

На овој конференцији одржано је више стручних предавања о рибарству.

Донета је одлука да се оснује удружење под именом „Међународна унија централних рибарских организација”, које ће убудуће бити чланови ове Уније. Унија ће одржавати конференције сваке године. Идућа конференција одржаће се у Цириху.

На конференцији су донесени значајни закључци о промету свеже рибе, о пропаганди за већу потрошњу рибе, као и о међународној трговини рибом.

Претставници страних држава изражавали су се врло ласкаво о рибарској изложби која је приређена на Сајму. Отишли су из Београда задовољни и успесима конференције, и дочеком на који су наишли, и лепотама Београда.

Приређивачки одбор приредио је учесницима излет паробродом до нашег највећег вештачког рибњака за узгој шарана код Павлова, који је по својој површини највећи вештачки рибњак у Европи.

У Београду се све више побољшавају услови за развој деце

Заштита и физичко васпитање деце и омладине спада у нарочиту бригу Београдске општинске управе. Општина врши јавну заштиту над свом београдском децом, преко Централног уреда за заштиту матера, деце и младежи. Дужност је Централног уреда да прихвати свако дете, социјално или здравствено угрожено, и да за њега врши све потребне интервенције, како би му се осигурале основне животне могућности. Централни уред сарађује у том циљу са сличним државним и приватним установама.

Градски дечји диспансери (поликлинике и саветовалишта за одојчад и малу децу) имају задатак да здравственим васпитањем мајки смање смртност одојчади. Шест градских саветовалишта раде у разним деловима Београда и служе бесплатно свима београдским мајкама без разлике имовног стања, док се у поликлиникама лече само сиромашна деца. Природно је да се овим установама служе највише радничке породице.

Штићеници Градског дечјег уреда добивају помоћ и у оделу, нарочито за време зимских месеца, а сиромашни дечји родитељи добивају помоћ у дрвима, новцу и храни код Акционог одбора Зимске помоћи.

Недавно је завршена изградња и уређење новог Градског дечјег дома, где су смештене градске установе које воде бригу о заштити матера, деце и младежи. У њему је уређено Дечје прихватиште и Сабирни дечји дом, који ће моћи примити 200 деце од рођења па до навршене 14 године живота.

За овај дечји дом подиже се парк и уређује двориште на земљишту од 10.000 кв. м. У парку се изграђују басени за купање и плаже за сунчање деце, пет игралишта за децу разног узраста и једно велико игралиште са гимнастичким справама.

Овај дом је изграђен по свима прописима савремене хигијене и у том погледу претставља последњу реч технике. Дечји врт ће претстављати прави дечји рај.

Општина исто тако поклања велику пажњу уређењу школских дворишта и вртова. Данас више нема основне школе у Београду без уређеног врта. Нарочито код нових школа ти су вртови уређени добро и имају специјална вежбаљиха за гимнастичке часове.

И у свима другим дечјим установама и домовима обраћа се нарочита пажња на те дечије вртове, и они се данас сматрају као саставни део акције на дечјој заштити.

Општина издашно помаже и приватне хумане и социјалне установе, нарочито оне које воде бригу о деци. Поред редовних новчаних догација сваке године у свом буџету и повремених помоћи у материјалу, Општина даје овим друштвима бесплатно земљиште за подизање домова.

У ову категорију комуналних проблема свакако спадају и зоолошки врт, дечије игралиште, излетишта

у околини Београда, вежбаљиха и објекти за све врсте спортских дисциплина, купатила и пливалишта и све оно што има да служи за физичко и културно васпитање народних маса, а у првом реду омладине. За оне најмлађе, тј. ваншколску децу, по свима јавним парковима и шеталиштима, па чак и вртарски уређеним скверовима, изграђена су и стално се изграђују по свима крајевима вароши дечија игралишта. То су простори, у зеленим варошким оазама, резервисани искључиво за децу. Ту се она могу слободно на чистом ваздуху, сунцу и у зеленом декору играти, трчати и забављати без ограничења. Та места имају басене са хигијенским песком за играње, клацкалице, љулашке, вртешке и друга гимнастичко-атракциона постројења. Општина се нарочито стара да изгради што већи број игралишта ове врсте, како би сваки крај вароши имао бар по једно такво игралиште. Само за последњих неколико година изграђена су 22 таква игралишта.

Недавно је баш изграђено једно дечије игралиште у зоолошком врту, где деца долазе у директан додир са младим животињама, да их милају и да се са њима играју. Ово све у циљу пропагандистичко-поучном, како би се и варошка деца упознала са разним врстама животиња и како би се код њих још из малена развила љубав према животињама. Ту је и једно јахалиште за децу, како би љубав према овом спорту Београђани неговали још из детињства.

Општина и Црвени крст имају и своје дневно летовалиште у Кошутњаку, у шуми крај Београда где је изграђено игралиште са басенима за купање. Ту деца долазе на одмор преко целог дана, ту добивају и храну, а увече се враћају кућама у специјално за њих резервисаним трамвајима. Општина намерава да ово летовалиште прошири, а евентуално да изгради и друга у околини Београда.

Велико Општинско купатило код „Шест топола“ на Сави изградило је два дечја басена, где се деца могу без опасности купати и сунчати. Ту су врло погодне прилике да деца уче пливање и да се играју по води. Тако се измалена припремају за спортове на води, који спадају међу најлепше и најздравије спортске дисциплине.

Тако је, старањем и правилним разумевањем Општинске управе, — а нарочито Претседника градске општине г. Владе Илића, који показује велику љубав према деци и не жали ни труда ни кредита кад год треба помоћи здравље и развој београдске деце, — Београд припремљен да пружи угодно летовање и оној деци која немају прилике да оду у даља летовалишта и климатска места.

Поред тога спроведена је успешна организација одашиљања београдске деце на летовање ван Београда, о којој ћемо доцније писати.

И ове године су прозеле две веће групе београдске деце у врло лепом и здравом дечјем летовалишту у

Кошутњаку, једна група у јулу, а друга у августу. Ово летовалиште водио је, као и прошле године, Црвени крст уз помоћ Београдске општине. Надзор над децом водила је и овог лета г-ђа Љуба Кујунџић, која се сва предала бризи око деце. Београдска општина је стављала на расположење деци сваког јутра трамвај за бесплатан превоз од куће у Кошутњак и увече из Кошутњака кући.

Слава хуманог друштва „Добро срце“

— Домаћин славе био је претседник Београдске општине г. Влада Илић —

Хумано друштво „Добро срце“ саобраћајног особља Дирекције трамваја и осветљења, које стоји под покровитељством Њ. Кр. Вис. Краљевића Томислава, прославило је на дан 6 септембра о. г. своју славу св. Евстратија, дан рођења Њ. В. Краља Петра II. Свечаност је обављена у кафани „Бојаџић“. Домаћин славе био је ове године претседник Београдске општине г. Влада Илић, а заступао га је г. Милорад Симовић, професор и градски већник, са госпођом, јер је претседник г. Влада Илић у то доба био на свечаном благодарењу у Саборној цркви у част Рођендана Њ. В. Краља Петра II.

Тачно у 11 часова у свечано декорисану салу кафане „Бојаџић“ дошао је изасланик Њ. В. Краља Петра Другог капетан II класе г. Колунџић, кога је на улазу дочекао заменик домаћина славе г. Владе Илића градски већник проф. г. Милорад Симовић. Чим се изасланик Њ. В. Краља појавио, у дворани се захорило громко клицање:

— Живео Краљ Петар II!

— Живео Краљевски Дом Карађорђевића.

Хор певачког друштва „Никола Тесла“ радника Дирекције трамваја и осветљења отпевао је државну химну.

Пет минута после 11 часова отпочео је славски обред. Славски колач преломили су заменик домаћина славе г. Владе Илића градски већник професор г. Милорад Симовић, претседник друштва трамвајски натконтролор г. Матеја Крашевић, домаћин славе за идућу годину фотограф г. Спасоје Јанковић и свештеник г. Светозар Радовановић. На јектенија одговарао је складно и увежбано хор „Николе Тесле“.

По завршеном славском обреду свештеник г. Радовановић одржао је присутнима пригодан говор.

Затим је градски већник проф. г. Милорад Симовић, у име домаћина славе претседника Београдске општине г. Владе Илића, поздравно изасланика Њ. В. Краља и остале госте бираним речима, износећи историјат ове хумане установе, која већ пуних 11 година облачи сирочад. У своме топлом и језгровитом говору г. проф. Симовић је нарочито подвукао велики значај прославе Рођендана Њ. В. Краља Петра II, који се снажно развија покрај Своје узорне и племените Мајке Њ. В. Краљице Марије, а под мудрим оком Њ. Кр. Вис. Кнеза-Намесника Павла, који бди над Њ. В. Краљем Петром II.

Крај говора проф. г. Симовића присутни су дочекали бурним и одушевљеним клицањем Њ. В. Краљу Петру II, Њ. В. Краљици Марији, Њ. Кр. Вис. Кнезу-Намеснику Павлу, Покровитељу друштва Њ. Кр.

Два дечја басена са свежом водом за купање и пливање била су и ове године највећа радост за децу. Соколски предњаци проводили су по цео дан са децом, пазили на њих и бринули се о њиховом физичком васпитању. Исхрана је била здрава и довољна.

Пред свој одлазак из летовалишта деца су придржала јавни час, на коме су приказали игре и лаке гимнастичке вежбе које су научили у летовалишту.

Вис. Краљевићу Томиславу и целокупном Краљевском Дому Карађорђевића. Певачко друштво „Никола Тесла“ отпевало је „На многаја лета...“

Око 13 часова на славу је дошао, са благодарења из Саборне цркве, и домаћин славе претседник Општине г. Влада Илић, у пратњи градског већника г. Миливоја Благојевића и шефа свога кабинета г. Љубомира Нинића.

Претседник општине г. Влада Илић на слави хуманог друштва „Добро срце“. Лево: градски већник проф. г. Милорад Симовић са госпођом. Десно: претседник друштва г. Матеја Крашевић.

Домаћина славе г. Владу Илића дочекали су присутни, а нарочито одевена сирочад, снажним аплаузом и одушевљеним клицањем:

— Живео!

Хор певачког друштва „Никола Тесла“ отпевао је, у знак дочека г. Владе Илића, песму „Домаћину“.

Затим је приређен ручак за сирочад и званице. На ручку је остао са члановима управе хуманог друштва „Добро срце“ и сиромашном децом, и домаћин славе, г. Влада Илић.

По ручку проф. г. Милорад Симовић одржао је здравицу у част претседника и домаћина славе г. Владе Илића, изражавајући неописиво задовољство и радост, што види да за једном трпезом, заједно са својим саобраћајним особљем и сиротном београдском децом, седи претседник највећег југословенског града г. Влада Илић.

*

Ове године хумано друштво „Добро срце“ оденуло је 50 сиротне деце.

Одлуке Државног савета

Санитетско технички услови меродавни су за санитетске власти кад издају претходно одобрење за подизање и вођење болница и санаториума, а не долазе у обзир код издавања грађевинске дозволе за подизање зграде за становање у суседству санаториума.

Управна грађевинска власт издала је сопственику плаца грађевинску дозволу за подизање грађевине за становање на том плацу. Сусед, сопственик граничног плаца на коме има санаториум, истакао је приговоре против оне грађевинске дозволе тврдећи да су повређени његови интереси и да се при издавању те грађевинске дозволе није водило рачуна о санитетско техничким условима, који предвиђају нарочиту удаљеност станбених зграда од санаториума. Ови приговори, изјављени у виду жалбе, одбачени су од стране управне власти, а незадовољни сопственик суседног имања са санаториумом изјавио је тужбу на управни суд, који је исту одбацио. Против те пресуде управног суда у Дубровнику У 343/34-13 од 19 новембра 1937 год. изјавио је жалбу Државном савету, која је, исто тако, одбачена решењем Државног савета бр. 1259 од 9 јуна 1938 год. и на тај начин ова оспорена грађевинска дозвола постала је правоснажна. Образложење управног суда, које је усвојио и Државни савет, је следеће: „Тужитељ оспорава законитост утужене одлуке у главном и првенствено зато што се при издавању грађевинске дозволе није водило рачуна о предусловима, нарочито о удаљености између дозвољене грађевине и његовог санаториума и то у смислу уредбе С.Н. број 12322 о санитетско-техничким условима за грађење јавних болница, донијете на основу закона о болницама. На ово истаћи је одмах, да у конкретном случају поменута уредба не долази апсолутно никако у обзир, јер се овде не ради о подизању какве болнице или санаториума, већ искључиво о подизању стамбене зграде, па могу да дођу у обзир само прописи грађевинског закона. Прописи речене санитетске уредбе мјеродавни су једино за санитетске власти при издавању претходног одобрења (односно концесије) за подизање и вођење болница односно санаториума и о истима имало се водити рачуна приликом издавања концесије за санаториум, а никако и сада кад се ради о издавању грађевинске дозволе за стамбену кућу. Према томе а приори сви приговори који се у вези са том санитетском уредбом праве немјесни су и суд их је одбацио. Остаје дакле једино да се види да ли је при издавању грађевинске дозво-

ле повријеђен какав позитивни законски пропис данас важећег грађевинског закона. Суд налази да није. Претходно ради разјашњења ствари и ако то није од битног утицаја за решење овога спора треба напоменути, да је зграда у којој се сада налази санаториум подигнута много година раније него је дата концесија за вођење санаториума. Да је за ову зграду прије издавања концесије за санаториум, издата д-р Младинову у години 1934 дозвола за вођење угоститељске радње под називом „Пензион Младинов” како се то види из уверења Начелства среза Дубровачког бр. 21021/37 од 9 јуна 1937 год., да је тек у 1936 години д-р Младинову дата концесија за вођење Санаториума у тој згради од стране Кр. Банске управе на Цетињу под VI број 11327 од 10-VIII-1936 год., да је против сад поменутог решења о издавању концесије за санаториум од стране више међашника па и Ђивановић—Камерландер изјављена жалба Министарству Социјалне Политике и Народног Здравља и да по жалби Министарство није још донијело ријешење и према томе да решење о издавању концесије за санаториум није још постало правоснажно што се види из уверења Кр. банске управе на Цетињу VI број 21228 од 27/X-1937 год.

Из аката наиме овога предмета види се, да је у свему поступљено према односним прописима грађевинског закона (§§ 84—91) који третирају питање издавања грађевинске дозволе. У осталом ни сама тужба не указује на ниједан законски пропис из грађевин. закона, који би издавањем грађевинске дозволе било у формалном било у материјалном погледу био повређен.

Овђе је нагласити да они законски прописи из грађевинског закона, који су условљени и о доношењу регулационог плана, уредбе о издавању истога и грађевинског правилника по слову и смислу закона (§§ 3—15 грађ. закона), не могу се примјенити све дотле док се све то не донесе, а како за град Дубровник није још донијет регулациони план као ни уредба о издавању истога ни грађевински правилник то се сви приговори, које тужба износи имајући евентуално у виду те прописе — изрично их не помиње — не могу одржати.

Тако поред осталог а питање међусобне удаљености између дозвољене зграде и тужитељеве зграде (па био то и санаториум) је ирелевантно, док како је речено у времену издавања грађевинске дозволе није постојала нити још постоји уредба о издавању регулационог плана, која према мјесним приликама и потребама, а сходно одредбама грађевинског закона има

да третира то питање, (§ 5 број 2 став први грађевинског закона) па кад је грађевинска власт нашла за сходно да дозволи грађевину у пројектованој дистанцији није се огријешила ни о који законски пропис.

У колико би пак дошао у питање правилник о удаљености грађевина у градовима и варошницама од 27 децембра 1932 год. донијет на основу § 115 грађевинског закона истаћи је да тај правилник третира питање удаљености особених зграда у конкретном случају болница, санаториума од стамбених зграда, а не и питање удаљености стамбених зграда од болница и санаториума чл. 21, 22 истог правилника.

Дакле при издавању дозволе за подизање болница, санаториума итд. има се водити рачуна о тој удаљености, а не и при издавању грађевинске дозволе за подизање обичне стамбене зграде као што је овђе случај. У осталом и кад би се стало на супротно становиште опет питање удаљености из тог правилника не може доћи овђе у обзир јер и тај правилник прије свега треба да буде у том погледу реципиран у уредби о извођењу регулационог плана (§ 5 грађ. закона) дакле повезана је важност истога са доношењем регулационог плана, уредбе о извођењу истог и грађевинског правилника за сваку поједину варош, а осим тога означене удаљености у правилнику, према одредби из чл. 39 истог правилника могу се и мјенјати обзиром на мјесне теренске, геолошке, климатске и друге мјеродавне прилике појединих крајева, а које се измене уз регулациони план имају доставити на надлежно одобрење.

Према томе ни са тог гледишта нема повреде закона.

Остали појединачни приговори тужитеља да се дозвола градње није могла издати с обзиром на техничке, санитарске, естетске итд. разлоге којима да наводно новоградња Ђивановић—Камерландер не удовољује не могу се такођер одржати, јер је то питање слободне оцјене грађевинске власти, која је све то цијенила и нашла, након редовито проведеног поступка, да нема повреде јавних обзира, па су такви приговори неприпустиви (чл. 19 т. 3 Зак. о Државном савету и управним судовима).

У колико пак тужитељ истиче да му се дозвољеном грађевином вријеђају изјесни његови и његових сусједа интереси, то су сва питања приватно правне природе за решавање којих овај суд није надлежан (чл. 19 т. 1 Зак. о Државном савету и управним судовима).

Са изложеног, а на основу чл. 27 и 34 Закона о Државном савету и управним судовима ред је било пресудити као у диспозитиву."

Грађевинска дозвола за преправку постојеће зграде не може се ускратити с позивом на пропис који говори о условима дозволе за зидање нове грађевине.

Сопственик спратне зграде за становање тражио је грађевинску дозволу за преправку, дозиђивање и надзиђивање те зграде. Од овога тражења је одбијен одлуком Градског поглаварства у Београду са разлога што је крај у коме је та грађевина намењен изградњи слободних зграда и да би најрационалије

решење и за односну зграду било ако би се она пројектовала као слободна. Против одлуке поглаварства сопственик је изјавио жалбу Министру грађевина, који је жалбу уважио налазећи да је неоснован онај разлог првостепене одлуке с обзиром на то да није донета Уредба о извођењу регулационог плана, у којој треба да су садржане ближе одредбе о грађевинским зонама. Против министровог решења Поглаварство као самоуправа изјавило је тужбу на Државни савет која је одбачена пресудом бр. 15911 од 18 јуна 1938 год. са следећих разлога: „Као што је напред изложено Градско поглаварство као првостепена управна власт одбила је интересовану Божану од истакнутог тражења са разлога, што њезина грађевина, није пројектована као слободна. Тај разлог, као што је то исправно утврђено оспореним решењем, не може опстати пре свега због тога, што још није донета уредба о којој је реч у разлозима оспореног решења, а, затим, и због тога, што се у конкретном случају уопште не ради о пројектовању нове грађевине, већ о преправци, дозиђивању и надзиђивању постојеће спратне грађевине на означеном имању интересоване Божане.

Приговор тужбе, да би удовољење тражењу интересоване Божане у погледу одобрења преправке, дозиђивања и надзиђивања пом. зграде било противно одредби ст. 4 § 22 пом. закона, јер да би тиме била наружена престоница, Државни савет није узео у обзир, пошто тај приговор Градско поглаварство, није истакло као разлог у одлуци Г. О. Бр. 4319/37, нити је та одлука заснована на одредби ст. 4 § 22 Грађевинског закона, као и због тога, што се из података предмета не види, да је то утврђено у управном поступку."

И у густом насељу није искључено подизање зграде намењене за штампарско предузеће, ако се утврди да је то доведено у склад са јавним интересима, суседним односима и начином изграђивања.

Била је оспорена од стране заинтересованих лица издата Грађевинска дозвола за подизање зграде за штампарско предузеће у густом насељу. Пошто је Министар грађевина као виша грађевинска власт оснажио одлуку Градског поглаварства у Београду о тој дозволи као првостепене грађевинске власти а жалбе одбацио, заинтересовани су против министровог решења изјавили тужбе на Државни савет, које су, исто тако, одбачене пресудом бр. 13438 од 21 маја 1938 год., чиме је дотле спорна одлука о грађевинској дозволи постала правноснажна. Случај расправљен наведеном саветском пресудом је следећи: „Тужиоци својим посебним тужбама траже поништај решења Министра грађевина бр. 44378/37 од 25 јануара 1938 год., којим је оснажена одлука Градског поглаварства у Београду Г. О. бр. 6810 од 15 октобра 1937 год. о одобрењу планова и издавању грађевинске дозволе Штампарско издавачком предузећу „Време" А. Д. за подизање зграде на свом имању у Дечанској ул. бр. 31 кварт I у Београду. Тражећи поништај наведеног министровог решења, како суседи са напред означеним имањем на коме се изводи зидање, тужиоци

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

примедбе, и то не чекајући на правноснажност тога решења, јер према чл. 36 ст. 1 Закона о Државном савету и управним судовима и кад постоји тужба противу управног акта то не спречава његово извршење, а против односног решења чак ни тужба није постојала.

Најзад неумесни су и тужбени приговори о повреди § 89 ст. 1 и 3 Грађев. закона, која би се повреда састојала у томе што на јавној расправи није био позван један од суседа, док § 89 ст. 1 предвиђа саслушање свих суседа, и што надлежне власти — Градско поглаварство и Одељење за радње Управе града Београда — нису извршиле заједнички увиђај, који предвиђа § 89 ст. 3 пом. закона. Тужиоци као суседи присуствовали су јавној расправи из § 89, где им је пружена прилика да оживотворе и заштите своја права и правне интересе (§ 70 ст. 1 З. У. П.), а ако неки од суседа евентуално, противно § 89 ст. 1 није био позван на јавну расправу ништа не стоји на путу да тај сусед употреби законом допуштено правно средство у циљу заштите свога права, које право нису овлашћени (чл. 15 Закона о Државном савету и управним судовима) да штите тужиоци. Према § 89 ст. 3 Грађев. закона по мо-

гућству се врши заједнички увиђај у случају кад је у питању подизање приватних грађевина за јавну употребу, за које је, поред грађевинске, потребно и одобрење других власти. По закону, дакле, заједнички увиђај није облигатан него се заједнички врши само по могућству, а кад та могућност постоји оцењује сама управна власт. Будући да је заједнички увиђај установљен само у циљу убрзања поступка око издавања дозволе за подизање пријатне грађевине намењене за јавну употребу, ако је у конкретном случају свака управна власт у кругу своје надлежности извршила засебан увиђај, то је могло да буде евентуално од штете за лице које је тражило односну грађевинску дозволу, а тиме није повређено никакво право нити интерес тужиоца као суседа. Зато се тужба и у овом погледу одбацује.

Код таквог стања ствари, правилна је односна грађевинска дозвола издата Штампарско издавачком предузећу „Време“ а. д. за подизање грађевине на свом имању у Дечанској ул. бр. 31 кварт I у Београду, а поднете тужбе именованих тужилаца су неосноване и као такве одбачене.”

Љубомир Ж. Јевтић,
секретар Држ. савета

Некролог

† Стеван Хакман

Стеван Хакман, књижевник и новинар, преминуо је 4 септембра т. г. Пок. Хакман је сарађивао у неколико наших листова и часописа. Био је сарадник и часописа „Београдске општинске новине”. Издао је две збирке песама, које су наишле на леп пријем код читалачке публике због своје оригиналности и свежине.

По часописима је штампано више уметничких критика, које су исто тако запажене. Волео је да проналази младе таленте и да их поттиче на рад, да им прокрчи пут у јавности, остајући увек објективан, износећи и негативне и позитивне стране уметника о коме пише. При томе је показивао добро развијен укус и свестрану ерудицију.

Стеван Хакман је рођен 1897 у Бањој Луци. Истакао се је својим јавним националистичким радом још као ђак тузланске гимназије. Ушао је свом душом у југословенски националистички покрет, који се је

војсци. У слободној Србији још се више загрејао за идеје ослобођења и уједињења целог нашег народа, стекао је извесно искуство у практичном националистичком раду. Зато је, када се је после свршеног рата вратио у Тузлу, могао са много више успеха да развије активност у националистичком покрету.

Пред светски рат, када су аустријске власти хапсиле свуда истакнуте југословенске националисте, ухапсиле су и Стевана Хакмана. Он је изведен пред суд са групом тузланских ђака и осуђен на две и по године робије, коју је одлежао у главној казниони за за Босну и Херцеговину у Зеници.

За време слома Аустроугарске, после славних победа српске војске, Стеван Хакман се ставља на расположење Народном већу у Загребу, као и многи други омладинци, и ступа у народну гарду, која је одржавала ред до доласка победоносне српске војске у ове крајеве.

После стварања уједињене Југославије, пок. Хакман завршава студије и одаје се журналистички. Смрт га затиче као сталног сарадника агенције „Авала”.

Отвореним карактером, добрим срцем и пријатном духовитошћу Стеван Хакман је осигурао себи симпатије у друштву у коме се је кретао и радио. Био је поуздан друг и пријатељ, добар члан породице — син, брат, муж и отац.

Његово тело почива на београдском новом гробљу. Београд — о коме је он као младић толико сањао, за који је живео и борио се, у коме је гледао оличење свих својих политичких идеала — пружио му је последње и вечно уточиште.

Стеван Хакман

после балканских ратова развио до фанатизма. За време другог балканског рата, као шеснаестогодишњи младић, препливао је Дрину са неколико својих другова и учествовао у борбама као добровољац у српској

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

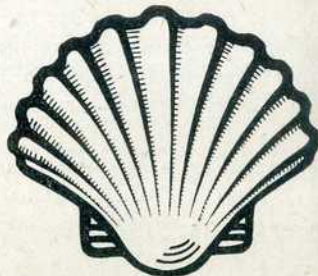
ТЕХНИЧКА РАДЊА

Инж. М. СЛУЦКИ и КОМП.

КАИШИ, ПУМПЕ, ЦЕВИ, АРМАТУРЕ, ЦРЕВА СВИХ
ВРСТА, МЛИНСКА СВИЛА ДИФУР, ЧЕЛИЧНИ КО-
НОПЦИ, „САЈВОЛФ“ ШЛАЈФМАТЕРИЈАЛ ОРИГ. —
КАРБОРУНДУМ, БОШ-СЛУЖБА, РУДАРСКЕ ЛАМПЕ,
ЕНГЛ. КОМПОЗИЦИЈА ХОЈТ, ЗАПТИВНИ МА-
ТЕРИЈАЛ, ЛИВАЧКЕ ПОТРЕБЕ.

ТЕЛ. 209-33, БЕОГРАД, ТЕРАЗИЈЕ 23

САВ ТЕХНИЧКИ МАТЕРИЈАЛ.

„Све врсте битумена за цесто-
грађевне сврхе као и све врсте
петролејске смоле и оксидира-
ног битумена за индустријалне
и изолационе сврхе

»МЕХРНАТЕ« „SPRAMEX«
»SHELMAC« (текући битумен)
»FLINTKOTE« емулзије

УПУТЕ И ПРОСПЕКТЕ НА ЗАХТЕВ БЕСПЛАТНО.

JUGOSLAVENSKO SHELL D. D.

ЗАГРЕБ
ГАЈЕВА УЛИЦА БР. 5
Телефон бр. 22-641

БЕОГРАД
КН. МИХАЈЛОВА УЛ. 36
Телефон 23901, 23902

ШТАМПАРИЈА

ДРАГ. ГРЕГОРИЋ

БЕОГРАД, КНЕГИЊЕ ОЛГЕ 21

РАСПОЛАЖЕ ОНИМ ШТО
ПОСЛОВАН ЧОВЕК ТРАЖИ:

МОДЕРНА СЛОВА
УКУСНЕ ШАРЕ
ПРЕЦИЗНА ШТАМПА
ПРИХВАТЉИВЕ ЦЕНЕ.

ТЕЛЕФОНИ: 26-516, 23-300